

СРПСКЕ ЖРТВЕ СРЕБРЕНИЦЕ 1992–1995

NGO Srebrenica Historical Project, The Netherlands

SERBIAN VICTIMS OF SREBRENICA
1992–1995

BELGRADE
2011

Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Холандија

СРПСКЕ ЖРТВЕ СРЕБРЕНИЦЕ,
1992–1995

БЕОГРАД
2011

Одговорни уредник
Стефан Каргановић

Editor-in-chief
Stephen Karganović

Дистрибуцију ове књиге подржала је Информатика ад из Београда.

SERBIAN VICTIMS OF SREBRENICA, 1992–1995. Copyright © 2011 by Srebrenica Historical Project. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, digital, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, or conveyed via the Internet or a Web site without prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical articles and reviews.

Inquiries should be addressed to:
Srebrenica Historical Project
srebrenica.historical.project@gmail.com

СРПСКЕ ЖРТВЕ СРЕБРЕНИЦЕ, 1992–1995. Copyright © 2011 by Srebrenica Historical Project. Сва права задржана. Ниједан део ове публикације се не сме репродуковати, похрањивати у било каквој бази података, или преносити на било какав начин, дигитално, електронски, механички, фотокопирањем, снимањем, или на неким другим средством, нити се сме слати преко интернета или приказивати на интернет сајту без претходне писмене дозволе издавача, са изузетком кратких навода у оквиру критичких чланака или приказа.

За дозволу контактирати:
Историјски пројекат Сребреница
srebrenica.historical.project@gmail.com

САДРЖАЈ — СОДЕРЖАНИЕ — TABLE OF CONTENTS

Предговор издавача - - - - -	7
Увод аутора - - - - -	18
1. Гниона - - - - -	19
2. Бљечева - - - - -	20
3. Заседа на путу Сребреница-Скелани у Подосмачама - - - - -	21
4. Убиство народног посланика из Сребренице Зекић Горана - - -	23
5. Чумавићи - - - - -	25
6. Виогор - - - - -	30
7. Сјемово - - - - -	32
8. Осредак - - - - -	33
9. Ораховица - - - - -	34
10. Међе - - - - -	35
11. Заседа на путу Сребреница — Скелани у месту званом Витез - -	39
12. Радошевићи - - - - -	40
13. Убиство цивила Симић Војислава - - - - -	41
14. Заседа на магистралном путу Милићи — Сребреница у месту Жу- тица - - - - -	42
15. Заседа на магистралном путу Зворник-Милићи-Сарајево у месту Коњевић Поље - - - - -	43
16. Заседа у месту Бакрачи-Каменица и убиство три милиционера СУП-а Зворник - - - - -	47
17. Опарци - - - - -	49
18. Црквине- - - - -	51
19. Рупово Брдо - - - - -	52
20. Убиство из заседе на регионалном путу Факовићи-Братунац на мосту преко Тегарске Ријке - - - - -	54
21. Ратковићи са засеоцима и околином (Дучићи, Рачићи, Дворишта, Полимци, Брађевина, Магудовићи, Калудра, Вранешевићи и Ру- љевићи) - - - - -	55
22. Лозница - - - - -	62

23. Брежани- - - - -	64
24. Крњићи - - - - -	67
25. Загони - - - - -	69
26. Заседа у селу Тагаре - - - - -	72
27. Залазје и засеок Обади - - - - -	73
28. Магашићи - - - - -	76
29. Станатовићи (са засеоцима Грујичићи, Сеона, Боровац, Завигањ, Обарак и Млечва) и села Пајићи и Хранча- - - - -	78
30. Заробљавање и убиство дванаестогодишњег дечака Стојановић Слободана у месту Каменица - - - - -	81
31. Жежестица - - - - -	83
32. Горњи Шадићи - - - - -	86
33. Горња Каменица - - - - -	87
34. Заседа на магистралном путу Шековићи–Зворник у месту Црни Врх - - - - -	90
35. Заседа на регионалном путу Братунац — Сасе у месту Залужје - - - - -	93
36. Напад на Ново Село, силовање Обрадовић Анђе и логор Роваши-Церска - - - - -	94
37. Напад на површински коп Браћан - - - - -	97
38. Подравање- - - - -	100
39. Рогосија и Неђељишта — општина Власеница - - - - -	105
40. Факовићи и заселци - - - - -	108
41. Каменица - - - - -	113
42. Бјеловац, Сикирићи и Лозница - - - - -	117
43. Цикотска Ријека - - - - -	125
44. Кравица и околина: Жежестица, Кајић, Шилковић, Оправдићи, По- повићи, Мандићи, Бањевићи, Оћеновићи, Русићи, Долови и Јаси- ковача - - - - -	126
45. Скелани и околина (Кушићи, Двизовићи, Костоломци, Жабоквица, Ћосићи, Савићи, Поповићи, Росуље, Височник, Павковићи, Ста- јчићи, Прибидол, Араповићи, Калиманићи, Језера, Топлица, Гај и Бујаковићи) - - - - -	129
46. Калабаче, Каштијел, Трново, Коријен и гранатирање Јелачића и Мајдана, Општина Шековићи- - - - -	136
47. Металка и Ванцићи - - - - -	138
48. Убиства мештана у Сребреници - - - - -	140

Предговор издавача

Овом монографијом попуњавамо још једну велику празнину у историји ратних збивања у сребреничком крају. Широко распрострањена, проблематична, конструкција о Сребреници заснива се на једној лажној представи и једној забрањеној истини. Лажна представа се састоји од неутемељене тврдње да је на бошњачкој страни погубљено 8.000 ратних заробљеника, на основу чега се изводи закључак (и подиже оптужба којом се практично терети цео српски народ) да се тамо догодио геноцид. Забрањена истина, којом се ми овде бавимо, јесте судбина српског народа сребреничког краја током рата 1992–1995. године, чије разматрање морално и правно најозбиљније угрожава опстанак те проблематичне слике. У овој монографији ми се упуштамо управо у ту врсту разматрања, без обзира на то колико би то могло бити непријатно пропагаторима званичних „истина“.

Пре свега, неколико методолошких напомена. Као увек до сада, и у овој монографији бавимо се само проверљивим чињеницама. То чинимо хладно и разложно, без прибегавања емотивним ефектима. Мада се односи на једну стравичну тему, у сваком случају на делимично успешан пројекат регионалног уништења читаве једне људске заједнице који је био реализован често најсвирепијим средствима, текст који следи највише личи на неки беспристрасан клинички извештај, лишен сваке субјективности.

Друго, наш циљ ни у једном тренутку није био да статистички парирамо виртуелним жртвама на које се позива супротна страна. Да смо то желели, могли смо да их „достигнемо“, па чак и да их „престигнемо“, и то врло лако, али нама није стало до такмичења такве врсте. То смо могли постићи врло једноставно произвољним проширивањем релевантне зоне ратних дејстава све док не дођемо до цифре која је потребна да би се створио жељени утисак. Нама, међутим, уопште не треба нека одређена цифра српских жртава. Било да се ради о српским или бошњачким жртвама, једино чему тежимо јесте — истина. Чак и када би прави број бошњачких жртава био већи од правог броја српских, нико тиме не би ништа добио, нити изгубио. Компаративна статистика на страну, битно је само следеће. Пошто ова монографија буде угледала светло дана, свима ће бити јасно да Сребреница није само једноставан случај политички предодређених „агресора“ и на исти начин предодређених „жртава.“ Ту се ради о једној страшној људској кланици где је обичан народ из обе заједнице сребреничког краја, заведен од других, недужно и неопростиво страдао.

Сходно томе, а пошто је овде конкретно реч о жртвама из реда становништва српске националности, опсег нашег разматрања ограничили смо на људске губитке српске заједнице који су настали као последица ратних дејстава која су водиле бошњачке оружане снаге из сребреничке енклаве против српских насеобина унутар и изван ње, ценећи да се географско по-

дручје те енклаве у једном периоду 1993. године простирало и на делове територије Церске.¹ То нипошто не доводи у питање чињеницу да је било бошњачких жртава, већ само дефинише наш фокус. Поред тога, из разматрања смо искључили особе које су погинуле у борби као припадници признатих војних формација. Ко год је страдао ван наведених оквира или на неки други начин, по дефиницији коју смо усвојили није био српска жртва Сребренице. По тим параметрима, до сада смо утврдили 670 српских жртава, али пошто је ово отворен пројекат, тај број ће се мењати у складу са подацима који буду пристизали.

Најзад, поставља се питање извора. За сваку поменућу жртву ми имамо неки званичан докуменат и/или компетентну изјаву очевица којима се чињеница и околности страдања тог појединца потврђују.² Поред тога, на нашој интернет презентацији www.srebrenica-project.com, поставили смо комплетан поименичан списак свих особа за које смо утврдили да су настрадале и то у виду детаљног личног картона, где се налазе све за сада познате појединости. То је много више од онога што нуди Истраживачко-документациони Центар из Сарајева којим руководи г. Мирсад Токача. Заправо, он нуди нешто слично, али само за жртве рата ван подручја Сребренице. Код њега, као и код већине истраживача који се са научним претензијама баве овим питањима, постоји одређени степен посвећености опште прихваћеним методолошким принципима, али упоредо с тим и изузетак који се зове „Сребреница“. Код њих се начин излагања и доказивања, који се с правом очекује у образлагању сваке друге тезе, не односи једино на — Сребреницу. Ту су, како би се изразио професор Едвард Херман, сасвим довољне „голе тврдње“ (*bare assertions*). База података о жртвама рата у Босни и Херцеговини деведесетих година, која се налази у „Босанском атласу злочина“ на интернет презентацији Токачиног ИДЦ, то упечатљиво илуструје. На свим другим местима у „Атласу“ принцип приказивања личног картона за сваку жртву, са свим расположивим подацима о њој, мањевише је испоштован. Само у вези са бошњачким жртвама Сребренице, где је требало обавити незахвалан посао састављања индивидуалног досијеа за сваку од 8,000 највећим делом виртуелних жртава, то упадљиво није случај. Осим „голе тврдње“ и списка имена, која су могла бити преузета из било којег телефонског именика, у „Атласу“ нема ничег другог што би могао бити доказ за једну тако екстравагантну тврдњу и још шокантнију правну квалификацију.

¹ За списак нападнутих српских насеља на подручју Сребренице и датуме тих напада, видети Прилог II.

² Као куриозитет и истовремено потврда аутентичности нашег излагања, наводи све-дока Михајла Вујадиновића из села Чумаџићи, у вези са постројавањем и малтретирањем српских цивила, до детаља претње клања једном детету, поклапају се са описом очевица тих догађаја са бошњачке стране, Ибрана Мустафића, у његовој књизи *Планирани хаос* (Сарајево, 2008), с. 213. Репутацију често помињаног кољача (специјалитет: одсецање људских глава) Кемала Мехмедовића, званог Кемо, такође потврђује и Мустафић на с. 187 своје књиге.

Узимајући у обзир те видне недостатке у „Атласу“ ИДЦ, потрудили смо се да за сваку од српских жртава објавимо све релевантне информације, или, ако их немамо, да ту особу уопште не помињемо као жртву.

I

Извештај о српским жртвама Сребренице из којег се састоји ова монографија неизбежно ће покренути низ критичких питања. На првом месту налази се питање правне категоризације масовних и широко распрострањених злочина према грађанима српске националности на подручју Сребренице. То питање је посебно релевантно у светлу тврдње да је масовно убијање бошњачких заробљеника у јулу 1995. године једино могуће сврстати у категорију геноцида, и ни у какву другу.

Нећемо у упуштати у анализу злочина почињених против Бошњака у јулу 1995. Али њихово тенденциозно сврставање у рубрику геноцида, са свим последицама које из тога проистичу, даје нам право да и злочине бошњачке стране почињене против српског становништва размотримо из те исте перспективе.

Дефиниција геноцида у међународном праву релативно је једноставна и јасна. У суштини, то је злочин убиства, али са посебном намером да се на тај начин истреби једна од заштићених група (етничка, верска или расна), у целини или делимично, као таква. У светлу тог одређења, шта би се могло рећи за природу злочина који су овде описани?

Прво што пада у очи јесте неселективност убијања грађана српског етничитета. У испољавању свог хомицидног понашања према особама које су сматрали Србима, нападачи се нису ограничавали никаквим препознатљивим критеријумима. Мето њиховог деловања биле су особе и мушког и женског пола; стари, млади и средњег узраста; цивили и војно способни; а доказа нема да се ико од убица, који су углавном били припадници Армије БиХ, дакле, „легалних“ и међународно признатих власти које су деловале по упутствима своје владе из Сарајева, упуштао у лични став убијене особе према тој власти. Другим речима, пре него што је убиство било извршено, убицама је било потпуно небитно да ли је жртва „побуњеник“ или „лојалан грађанин“ Републике Босне и Херцеговине, па чак можда политички потпуно неангажован. Ако је и постојао неки препознатљив критеријум по којем се убијање вршило, то је била једино етничка припадност жртве српском народу.

Дакле *prima facie*, са формалног становишта, и без удубљивања у техничке аспекте овог питања, оно што се током трогодишњег периода пре јула 1995. године догодило српском становништву сребреничког краја могло би се разматрати као геноцид. Конкретни примери из текста потврђују теоретску могућност таквог тумачења, барем аргумента ради.

У поглављу које се односи на напад муслиманских јединица на Рупово Село износе се докази не само о неселективном убијању и клању мештана него и о паљењу школе и привредних објеката, дакле систематском уништа-

вању средстава локалне заједнице за даљи живот и опстанак; убиство спаљивањем у сопственој кући непокретне Десанке Станојевић у селу Ратковићи није изузетак у категорији убијања лица која не представљају никакву војну или политичку опасност, већ је — напротив — амблематично за серију злочина управо такве врсте³; узвици нападача „Хватај их живе, опколи, побиј све“, у Горњим Ратковићима, и то исто у Брађевини, упућује на закључак да им је претпостављена национална припадност жртава била довољан мотив, без даљег индивидуалног испитивања⁴; убиство Милисав Милановића из Јадра од стране Рахмадана Дервишевића тешко је објаснити осим као начин да се околни Срби застраше и натерају на иселјавање; напад на село Лозницу, уз повике „Аллаху екбер“, указује на првенствено верски и етнички карактер операције, за разлику од војничког, бар по перцепцији извођача тог напада; неселективност убијања долази посебно до изражаја у случају ученика осмог разреда основне школе из Брежана, Јосиповић Љубомира, коме су нападачи рафалом скинули горљи део лобање, након чега се кретао још 500 м док није пао, иако је убицама морало бити јасно да је он дете; сви споменици на српском гробљу у селу Брежани били су порушени за време док се село налазило под муслиманском контролом, чиме је опет наглашен не само верски и етнички, за разлику од војничког карактера операције, него и тежња да се и на тај начин онемогући поновно конституисање уништене заједнице⁵; код села Каменица припадници муслиманских снага побили су на зверски начин неколико десетина заробљених војника Војске Републике Српске, иако су они као ратни заробљеници имали статус заштићених лица, чиме се поставља логично питање зашто би убијање заробљеника у једном случају представљало геноцид, а у другом не; учитељица Есма Киверић из Сикирића са машинском пушком пратила је нападаче на српске становнике сопственог села и говорила им је: „Немојте пљачкати куће док их не поубијате, идите од врата до врата“, што су војници и учинили држећи се упутстава овог врсног педагога⁶, итд. Формално утврђивање природе описаног образаца понашања налази се првенствено у домену професионалног и непристрасног суда. Али разумног посматрача, коме је по-

³ У селу Брежани, на пример, Крстина Лазић је убијена и запаљена у кући, а била је слепа и уз то и душевни болесник. У селу Сјемово, после успешног напада и заузимања од стране муслиманских формација, убијен је и у својој кући запаљен Милош Зекић, који услед непокретности није могао да се повуче. У селу Подравање убили су Драга Митровића, који је био слабо покретан због прелома леве потколенице и који је такође био инвалид из Другог светског рата, када су га мучили припадници усташких јединица тако што је боден ножем у главу и сечен испод врата. Он је преживео масакр из претходног рата, али не и овај. Није јасно какву су војну опасност те особе представљале по Армију БиХ.

⁴ Вредно је помена да је у чувеном „пресретнутом разговору“ у предмету против генерала Радислава Крстића фраза „Побијте их све!“ била један од доказних елемената којим је претресно веће МКТБЈ образложило свој закључак да се догодио геноцид и да је генерал имао удела у њему.

⁵ Пажљив читалац ће запазити да овде опет користимо стандардни аналитички оквир Хашког трибунала. Ако је тај оквир валидан за једну страну, подједнако је валидан и за другу.

⁶ Током напада на село Ратковићи, нападачи су бодрили свога предводника и Есминог колегу, учитеља Цевада Малкића из Познановића, повицима, „Напред Учо, победа је наша“.

зната правна дефиниција кривичног дела, ништа не спречава да на темељу сопственог расуђивања то дефинише као геноцид.

Ако је квалификација геноцид прејака за нечији укус, можемо понудити као алтернативу „злочин мржње“ (*hate crime*), што је правна формулација која се у цивилизованим друштвима широко користи да би се прецизирано да се ради о умишљају који превазилази оквире уобичајене кривичне радње и прелази у систематску кампању против неселективно таргетиране људске групе. Погледајмо неке од доказа из текста који следи који би могли подржати и такав закључак.

Док су село Кравица, после напада извршеног на Божић 1993, муслиманске снаге држале под својом контролом, на гробљу код цркве оборили су више споменика; такође у Кравици, извршили су откопавање гроба Радомира Милошевића и оскрнавили су цркву тако што су одвалили улазна врата, док су у њој разбацали иконе и црквене књиге; после заузимања села Бјеловац, и покоља мештана, уследио је покољ свиња у оборима, што шаље недвосмислену поруку о њиховој мотивацији и надахнућу; у селу Цикотска Ријека, дванаест лица српске националности су, након што су убијени у камиону уништеном из заседе, черечени су, а њихова тела су затим раскомадана секирама и другим оруђима. Да не заборавимо крст који је жртва носила као привезак који су нападачи, ругајући се, ставили у уста убијеном Радовану Лукићу, што би по важећем законодавству у Сједињеним Државама и другим напредним земљама западног света представљало несумљив доказ „злочина мржње“, уколико се тим и сличним актима циљало на припаднике неке одређене групе као такве.⁷

Ако чак и та блажа класификација није прихватљива, онда је на основу изнесених чињеница свакако могуће закључити да се ради о организованом походу једне етничке заједнице против друге. Да видимо примере из текста који на то указују.

У нападу на српско село Сикирићи за припадницима Армије БиХ, „легалне“ војне силе једне међународно признате државе, ишли су муслиманске жене и деца са џаковима за прикупљање плена; сведок Станоје Миловановић истиче да су се међу нападачима на његово село Лозница налазиле и жене, чији је задатак био да праве буку да би на тај начин деморализовале одбрану, а касније су улазиле у куће и пљачкале их; такође о активном и масовном учешћу муслиманских цивила, што је операцијама давало недвосмислено етнички карактер, говоре и описи напада на села Залазје и Загоне, Магаше, Станатовиће и Горње Шадиће.⁸

⁷ Из низа сличних примера, издвајамо још и ове. Видоја Лазића су разапели на крст и затим запалили, па је он умро у великим мукама, након чега су му запалили мајку, шурака и сестру; на живог Милисаву Ранкића су ставили сламу и тако су га запалили. Од свих убијених у нападу на село Загони највише је било унакажено тело Милеве Димитрић, старе око 70 година, које је било исечено на комаде.

⁸ Примера има још. После напада на село Ратковићи и његове заселке, муслимански цивили из околних села дошли су да пљачкају па су затим српске куће биле попаљене, а када је сведок Стојановић Стојан после неколико дана са групом избеглих Срба пошао у спаљено

Пажљивим читаоцима неће се моћи замерити ако сада поставе очигледно питање: да ли је и понека „Мајка Сребренице“ са њаком у руци учествовала у овим пљачкашким походима? Ако није, да ли је по завршетку тих операција по суседним српским селима упитала своје мушкарце и комшинице где су били, шта су тамо радили и одакле им плен који у њаковима доносе?

Панорамски приказ мародерског карактера напада на српска насеља у околини Сребренице такође разноси у парампарчад и изговор којем нападачи и њихови поборници најчешће прибегавају када су притиснути доказима о почињеним злочинима и принуђени да понуде какво такво објашњење. Њихов одговор гласи да јесте могуће да су се догодити екцеси, али да је основни циљ тих оружаних експедиција на подручја насељена Србима ипак био легитиман зато што је настао из нужде. Српска блокада сребреничке енклаве наводно је онемогућавала редовну допрему хуманитарне помоћи конвојима УНПРОФОР-а, а то је проузроковало хуманитарну кризу тако огромних размера да је једини начин да се она ублажи било отимање хране и других потрепштина од околних Срба.

Чињенице које су овде изложене неумољиво демантују тај невешти изговор. Пре свега, српска села нису била богатија од бошњачких, тачније сва су била подједнако сиромашна. Што се тиче житеља тих села, формално они су били грађани признате Републике Босне и Херцеговине, а влада у Сарајеву је тврдила да и њих пред светом представља, мада су их — парадоксално — војне јединице те владе нападале и над њима вршиле убијање, паљевину и отимачину. Каква је то држава која своје наоружане представнике шаље да отима од једног дела својих грађана да би дала другима, и то по националном кључу? Данас, скоро две деценије после ових догађаја, и наводно великим делом баш због пасивности међународне заједнице у односу на Сребреницу, смишљено је ново начело, ако не међународног права оно барем праксе, под називом „R2P“ (*right to protect*). То намеће не само право, него и обавезу, да се такве државе подвргну најстрожијим санкцијама, укључујући бомбардовање, све док не престану да малтретирају сопствено становништво. Затим, начин извођења напада, што је обухватало не само убијање неборбених лица, него и скрнављење тела убијених, као и општа девастација покретне и непокретне имовине побијених и прогнаних становника српске народности, јасно указује да је основни циљ било нешто више од покушаја изгладнелих суседа да дођу до намирница. Да им је то био циљ, они не би имали потребу да иду у оружану пљачку и да масакрирају малишане и старице у осмој деценији живота. Узели би шта им је неопходно, а у име владе у Сарајеву, коју су представљали, грађанима српске националности мултиетничке Републике Босне и Херцеговине на подручју

село да сахрани мртве, направљена им је заседа и један од њих је био убијен. Када је група заробљених Срба из села Међе била доведена у затвор у Сребреницу, муслимански цивили су улазили да провоцирају и вређају затворенике.

Сребренице дали би уредан реверс. На тој цивилизованој ноти све би се завршило.

Али нити су српске снаге систематски спречавале испоруку хуманитарне помоћи, нити су амбари у енклави под контролом Насера Орића и Армије БиХ заиста били потпуно празни. ВРС јесте вршила легитимну контролу испорука енклави да би се спречило илегално уношење наоружања, које је често било сакривено међу легитимним испорукама. Али према споразуму о демилитаризацији, она је имала пуно право да то чини. Као што се по изјави грађанке бошњачке националности Машић Фатиме јасно види, сва хуманитарна помоћ коју је УНПРОФОР довозио није била дељена становништву у Сребреници, коме је била намењена, али то није било кривицом српске стране већ одлуком Насера Орића и његових сарадника да један део задрже под својом контролом да би то затим могли продавати по зеленашким ценама. Када се у пролеће 1993. на протесту избеглица Орићу јавно обратила са питањем зашто се храна у складиштима не дели онима којима је најпотребнија, Машић Фатима и њен супруг Салко били су ухапшени па затим тешко физички измалтретирани.⁹

II

Друго значајно питање које покреће овај аутентични наратив, за разлику од оног углавном фиктивног који протежира супротна страна, јесте: зашто је требало више од деценије и по да сазнамо о свему овоме? Разлог за то свакако да не лежи у дугогодишњем недостатку података.

Игнорисање и умањивање српских жртава Сребренице, или — да се изразимо језиком данашњих софистицираних кругова — њихова релативизација, просто је *de rigueur* и представља неутуђиви део политичке стратегије која се спроводи на основу исконструисане верзије. Њен основни циљ је делегитимизација Републике Српске и њено коначно укидање утапањем у унитарну БиХ. Истовремено, она служи као моћна полуга за вршење политичког притиска и учину Републике Србије, управо њеним везивањем за ту исконструисану верзију. Најзад, још једна сврха те верзије, која се свим расположивим средствима упорно проширује, јесте деморализација српског народа у целини наметањем геноцидног комплекса. На тај начин паралише се његова способност да самостално делује и да са пуним моралним правом иступи у одбрану своје независности и колективних интереса.

То је разлог зашто је неопходно да се питање Сребренице сузи на три дана у јулу 1995. и да се игнорише све што се догађало током три године рата пре тога. Јавно откривање претходних догађаја и сваки покушај приказивања свеобухватне слике о рату у сребреничком крају, а не само једног тенденциозно издвојеног временског исечка, фатално би угрозило постојаност званичне приче, па самим тим и успешност политичке стратегије која зависи од кредибилитета те приче.

⁹ Прилог II, Изјава Машић Фатиме

Зато је ратно искуство српске заједнице сребреничког краја морало остати сакривено, и тако би остало и даље када би се питали многи моћни фактори овога света.

III

Материјал који садржи ова монографија неизбежно ће подстаћи на постављање многих питања.

Као што је познато, Насер Орић је пред Међународним трибуналом у Хагу био ослобођен кривичне одговорности за злочине почињене против српског становништва, са образложењем да он није био стварни командант формација Армије БиХ у Сребреници, него само један од више локалних вођа, и то са занемарљивим личним утицајем. То се директно коси са изјавом његовог непосредног надређеног, генерала Армије БиХ Сефера Халиловића, који је пред камерама холандске телевизије прихватио да је Орић био командант свих његових јединица у Сребреници и да инструкције које је од своје надређене команде Орић добијао нису гласиле да околни српски живаљ треба да „милује“.¹⁰ Коси се такође и са оценом команданта УНПРОФОР-а, генерала Филипа Моријона, да на том подручју Орић није био безначајна личност већ „господар рата“, који је спроводио наређења Председништва из Сарајева.¹¹ У изјавама сведока које се у овој монографији наводе такође се Орићев положај описује као положај одговорног команданта у Сребреници на бошњачкој страни, који предводи јединице у напад, јавно се хвали извршеним освајањима, посећује и ислеђује заробљенике у затвору итд., што све јасно указује на његов прави значај.

Даље, у селу Подравање припадници Армије БиХ извршили су стравичне злочине над цивилним становништвом. Скоро потпуно су уништене породице Илић, Мијатовић и Петровић. Иза овог догађаја остале су масовне гробнице у заселцима Жедањско, Парабучје и Широки Дол. Да ли се неке од тих масовних гробница из времена окупације Подравања и околине сада користе ради попуњавања броја бошњачких жртава геноцида?

На 15. годишњицу Сребренице, 11. јула 2010, са великом међународном помпом и да би се подвукла мултиетничност страдања које су проузроковали српски агресори, заједно са неколико стотина бошњачких жртава сахрањен је и Хрват Рудолф Хрен. Али сада сазнајемо, бар као куриозитет ако ништа више, да се грађанин Жељко Гиљевић, такође Хрват, придружио српским браниоцима села Залазје и да су га тамо убили бошњачки нападачи на православни Петровдан, 12.07.1992. године. Зашто је страдање Рудолфа Хрена постало макар на кратко предмет светске пажње, док за

¹⁰ Документарни филм холандске телевизије о Сребреници, интервју са Сефером Халиловићем, време 9:09 до 9:30 минута.

¹¹ Сведочење Филипа Моријона пред МКТБЈ у предмету Тужилац против Милошевића, Транскрипт, с. 32045, редови 1–4.

убиство Жељка Гиљевића, такође Хрвата, до објављивања ове монографије нико никада није ни чуо?

Али, најважније питање које ће ова књига несумњиво покренути односи се на самообмањивачко негирање сопствених злочина на бошњачкој страни, уз агресивно инсистирање да су злочини које су починили Срби једини дозвољени предмет разматрања. Разлоге политичке природе који стоје иза таквог става није тешко препознати, али далеко су интересантнији психолошки механизми који такав став условљавају. Питање, зашто је бошњачкој страни толико тешко да се суочи са злочинима својих припадника, поставља се неизбежно и његово коначно избијање у први план не може се спречити. Наравно, са стручног становишта то није питање којим бисмо се ми могли бавити. Али можемо да подвучемо крајње упадљив контраст између врло малог броја лица из редова Бошњака који су спремни да о томе отворено пишу и говоре,¹² док на српској страни — ма колико непопуларне те особе биле — постоји низ примера (међу којима су Наташа Кандић и Соња Бисерко само највидљивији) јавних личности које то чине. Они не само да прихватају злочине који се приписују српској страни, и то често врло некритички, већ то чине несметано и уз пуну подршку медија и разних невладинских структура у средини у којој живе и раде. Они у српском друштвеном миљеу уопште нису мете било каквих озбиљних претњи које би их лично угрожавале или им онемогућавале рад. Напротив, неке од тих личности су запажене управо по томе што су слободно и на јавним местима ударале шамаре грађанима који се са њиховим ставовима не слажу.

IV

Сребреница је парадигма најсуровијих облика људске мржње, подлости и зла, и то је нешто што је током своје драматичне посете 1993. године генерал Моријон врло добро осетио и затим описао. Извештај о разорном дејству те мржње и о изобилној пројави тог исконског зла, који ова монографија садржи, нуди велики број негативних, али корисних поука. Мада постоји искушење да се изведе закључак да би овај језиви каталог људске посувраћености требало да послужи као лектира будућим поколењима и упечатљива лекција новим нараштајима како не би требало да се понашамо под било каквим околностима, па чак ни према људима које сматрамо својим непријатељима у рату, подлегање том искушењу ипак у себи крије једну велику опасност. Ми не смемо ни по коју цену препустити позорницу искључиво Орићима и Турсуновићима овога света, чак ни у улози антихероја којих би сви требало да се грозе и клоне. Како год их представили, такав ексклузиван публицитет њима и сличнима сводио би се на једно огромно

¹² А они који то чине, попут Џевада Галијашевића, Мирсада Фазлића и Есада Хећимовића, изложени су снажном и солидарном притиску своје заједнице да од тога одустану, а често и физичким претњама. Да потсетимо, Фазлићу и Хећимовићу се пребацује што су сарађивали са норвешким редитељем Олом Флијумом у продукцији запаженог документарца „Сребреница: издани град“.

признање, па макар оно било условљено најнегативнијим квалификацијама. Сам утисак да су у прљавој сребреничкој драми они једини, или барем главни актери био би довољан да им донесе један велики поен и представљао би незаслужен тријумф.

Зато ћемо завршну реч одузети њима и даћемо је правим људима, који су, упркос примамљивим позивима зла, и у тим мрачним временима успели да у себи очувају божанску искру која човека разликује од звери.

Недавно, у Великој Британији, један наоружани Енглеz упао је у једну пиљарницу чији је власник Пакистанац. Уперио је пиштољ у њега и тражио је да му се преда сав новац из касе. Уместо да реагује на „природан“ начин, да можда посегне за сопственим револвером који је негде у близини држао или да притисне дугме којим би позвао полицију, Пакистанац је са особом која дошла да га опљачка или убије ступио у људски разговор. Упитао је Енглеза зашто то ради. Добио је одговор да је његов бивши колонијални господар остао без посла, да више не може да плаћа стан и да зато сада живи на улици, да је очајан и гладан и да му је новац потребан да намира своје основне животне потребе. Пакистанац је на то отворио касу и дао му је 40 фунти да оде негде и купи себи храну, а Енглеz — посрамљен неочекиваном хуманошћу човека кога је дошао да повреди и кога је можда негде у дубини душе ниподаштавао као припадника ниже расе — удаљио се из пиљарнице без речи и у миру.

То је прави ислам, који Орићи и Турсуновићи овога света својим постојањем карикирају, а који Церићи и Зукорлићи нису способни својим верницима ни да представе.

Зато овај кратак приказ нећемо завршити очекиваним ритуалним осудама злотвора и давањем незаслуженог публицитета њиховим свирепим делима, него ћемо то учинити истицањем дела оних који су у том стравичном и окрутном вртлогу успели да се истргну испод утицаја преовлађујућег зла и да следе сопствени пут.

- У затвору у Сребреници, где је после вишедневног мучења Љубица Гагић у очајању испила отров, стражар Муслиман јој доноси млеко не би ли јој олакшао муке од попијене есенције.
- Остатке Рада Кукоља, убијеног и испеченог на ражњу, укопао је Касим Хрусић из Каменице, који га је добро познавао јер њих двојица су били нераздвојни пријатељи.
- Када су стигли до раскрснице на сеоском путу, наишло је лице које заробљена Анђа Обрадовић из Новог Села није познавала, али је чула да се зове Кадрија, а са њим је био Мухарем Синановић, звани Шишко. Њих двојица су је бранили од злостављања војника говорећи да она није крива и да је синоћ стигла са пута. Њу је одатле Синановић одвео у село звано Баре, у војну амбуланту, где су је превили. Синановић јој је рекао да би је пустио, али да би му у том случају побили породицу.

-
- Када је у заточеништву, после силовања, Анђа Обрадовић из Новог Села изгубила плод, крпе за купљење крви доносила јој је Ајка, жена Мехмеда Јунизовића, која ју је једном одвела и до своје куће да се окупа.
 - У шталу где су били смештени заробљени Срби долазио је и Салко Хусић, који је штитио заробљенике. Када је Салко сазнао од Радета Пејића да је Анђа силована, стражар Веиз је одстрањен и више се није појављивао.
 - Милосава, Српкиња заробљена у нападу на село Кравицу, наводи да је, када су је нападали, бранила Фатима Голић, чији је брат био јако љут због тога и говорио је Милосави да би је радо убио, али да му сестра не да.
 - Муслимани из села Гребен заштитили су заробљеног Велимира Симеуновића од даљег батињања и мучења.
 - У нападу на село Међе, рањеном Видоју Суботићу помоћ указује Хусеин Зукић како би Видоје могао да дође до болнице у Бајиној Башти.

Преобилно зло, које је у овој монографији у својим најнезамисливијим варијантама изложено, не сме бити прећутано нити заборављено. Али, то исто важи и за добро, које својим дејством утолико више сија уколико је снажнији притисак да до њега не дође и већи ризик којем се излажу они који га чине.

Стефан Каргановић

Увод аутора

“Остатак 1992. године Срби су у овом региону провели у дефанзиви. Муслимански борци из Сребренице напали су укупно 79 српских места у подручјима Сребренице и Братунца. Понашали су се по устаљеном образцу. Прво су Срби били истерани из етнички мешаних насеља. Онда су били нападнути српски засеоци окружени муслиманским насељима и на крају су преостала српска насеља била прегажена. Становништво је убијено, њихови домови похарани, спаљени или дигнути у ваздух. Постојала је тежња да се напади изводе на српске националне празнике (као што су Ђурђевдан, Видовдан, Петровдан и Божић), вероватно зато што се тада очекивало најмање отпора. Али то је истовремено доприносило растућој огорчености међу Србима. Многи ти напади су по својој природи били крвави. На пример, жртвама су пререзани гркљани, били су нападани вилама или запаљивани. Процењује се да је у овим нападима побијено или усмрћено између 1,000 и 1,200 Срба, док је њих око 3,000 рањено. На крају од првобитних 9,390 становника Срба у подручју Сребренице остало је само њих 860, и то углавном у четири села Скелани, Црвица, Петрица и Лијешће. Српски покушаји да бране друга села нису имали успеха. Срби са подручја Братунца углавном су били потиснути у сам град Братунац.”¹³

¹³ NIOD Report, 2002 (Извештај холандског ратног института, 2002. године), Part I: The Yugoslav Problem and the Role of the West, 1991–1994; Chapter 10: Srebrenica under siege.

1. Гниона

Дана 06.05.1992. године, око 17:30 часова, на православни празник Ђурђевдан, извршен је напад на село Гниона, Месна заједница (МЗ) Гостиљ, од стране припадника Територијалне одбране (ТО) Сребреница и наоружаног муслиманског становништва из околних села. Овај напад је извршен под командом Орић Насера, који се становницима села претходно обратио путем мегафона, тражећи од њих да се предају. У селу се налазило цивилно становништво и пошто није било војних јединица које би могле да одбране село, становници су морали да напусте Гниону. Бежећи од напада, спас су потражили у Гостиљу, а потом у Залазју, али ни ту нису дуго били безбедни, јер је и само Залазје нападнуто неколико пута након тога и том приликом је страдао велики број људи. Током напада на Гниону све куће су запаљене, а имовина опљачкана, док су живот изгубили Симић Лазар и Милошевић Радојко.

Син Симић Лазара, Миодраг, у својој изјави је навео да се његов отац враћао са славе из Саса и да би дошао до свог села, Студенца, морао је проћи кроз Гниону. Убијен је на путу Гостиљ- Гниона и то тако што је задобио ударац ножем у пределу груди. Био је ненаоружан и у цивилном оделу.

Терка Милошевић Радојка, Мила, наводи да је она са својим оцем, мајком Загорком и братом Владом на дан напада прослављала Крсну славу Ђурђевдан. Она исто тако наводи да у породици није било способних за војску, јер је њен отац био полуслеп, а брат неспособан од последица упале мозга. Када је почео напад сви су побегли из куће у Гнионски поток, једино је Радојко остао у кући. Мила истиче да је из потока могла видети своју кућу из које је запомагао њен отац Радојко и која убрзо запаљена, али се није чуо пуцањ из ватреног оружја пре тога, те она претпоставља да је њен отац жив запаљен у кући или је претходно убијен хладним оружјем.

2. Бљечева

Село Бљечева, општина Братунац, било је до 1992. године, настањено мешовитим српским и муслиманским становништвом. Дана 06. 05. 1992. године, на православни празник Ђурђевдан, извршен је напад од стране муслиманских оружаних формација на део села у којем су живели Срби. У нападу су учествовали припадници ТО Сребренице, а према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, састављеној дана 28. 03. 1994. број КУ-10-94 напад на село су извршила следећа лица: Омеровић Салих, Џелић Екрем, Бабјић Сабрија, Голубовић Сенад, Муратовић Хамед и Јахић Мехмед.

Приликом овог нарада убијен је Јовановић Гојко, који је тада имао 75 година, а Зекић Косану је заклао, највероватније, Омеровић Салих, док је Косанин син Зекић Милан рањен. Милан је лечен на ортопедској клиници у Београду, где је и умро 09.07.1992.

3. Заседа на путу Сребреница-Скелани у Подосмачама

Дана 07.05.1992. године група грађана је, у намери да напусте село из страха да ће бити нападнути од стране муслиманских снага, пошла камионом из Сребренице у правцу Скелана. Када су стигли до села Осмаче, на њих је отворена ватра од стране муслиманских јединица ТО Сребренице.

На лицу места су убијени Илић Миливоје из Турије, Петровић Данило из Калиманића и Стјепановић Радосава, док је Илић Стојан рањен.

У том тренутку је из другог правца наишло возило марке „Голф“, жуте боје, на које су исте муслиманске оружане јединице отвориле ватру, и том приликом су убијена три лица: Танасијевић Симо из Букове Главе, Вукосављевић Зоран, сестрић Танасијевић Симе и Митровић Милојка из Брежана.

Сведок Милошевић Милован у својој изјави наводи да је тог дана, нешто касније на истој релацији, из заседе пуцано на аутомобил марке „Лада нива“ којим је управљао његов брат Милошевић Милорад и у коме су се налазили Балчаковић Станиша и Крстајић Милојко. Овом приликом је Милорад рањен, али су сва тројица успела да се извуку.

Преживели сведок једног од напада, Стјепановић Видосава, наводи да јој је 07. 05.1992. године син Драган рекао да оде у Бајину Башту и да купи намирнице, јер му је изгледало да ће Муслимани напасти село, што би довело до тога да неће моћи нормално да се снабдевају. Рекао јој је и да је обезбедио превоз камионом који иде у Бајину Башту. Око једанаест сати Видосава је сишла на пут испод Брежана, где је убрзо дошао камион којим је управљао Јовановић Милан, а на каросерији камиона су били Илић Веселин, Јовановић Милорад, Илић „Беко“, Илић Стојан и још неколико људи. Са Видосавом је кренула и њена снаха Стјепановић Радосава са своје двоје деце, Славицом, која је тада имала 14 година и петогодишњим Зораном. Радосава је са децом села у кабину у којој се налазила Миланова мајка Јовановић Иванка, док се Видосава сместила на каросерији. У Јадру им се придружило још неколико мушкараца, од којих су неки били наоружани пушкама, јер су чували фабрику у Јадру од евентуалних напада. Испред камиона је ишла дизалица за шумске трупце. Ова колона је мало после села Осмача наишла на барикаду постављену на путу, због чега су били принуђени да стану. Истог момента се зачуло са свих страна. Видосава је остала да седи на каросерији, а присутни мушкарци су искочили из камиона и они који су имали оружје су почели да пружају отпор. Током пуцњаве у једном тренутку Видосава је чула како се разбила шофер-шајбна на камиону и како су деца почела да вриште. Она је почела да дозива снајку Радосаву, питајући је да ли је жива, али се нико није одазивао.

Пуцњава је трајала укупно око 5 сати. Након тога, мушкарци који су искочили из камиона су се вратили и нашли Видосаву укочену од страха.

Пришли су јој и скинули је са камиона. Она је тек тада видела да јој је снајка била убијена и то тако што је погођена метком у леву страну главе, а деца су била престрашена и сва попрскана крвљу. Од осталих путника у камиону је погинуо још и Илић Миливоје, а Илић Стојан је био рањен у руку. Поред наведених, погинуо је и возач дизалице Данило Петровић. Њихова тела су извучена сутрадан и сахрањена у Бајиној Башти, изузев Илић Миливоја, чије тело више никада није пронађено, али је Видосава сигурна да је и он погинуо јер јој је Раденко Илић, који је био на камиону, рекао да је Миливоја рањеног вукао до оближњег моста и да је он на његовим рукама издахнуо. Тек после годину дана испод тог моста су пронађени остаци костију, вероватно Миливојевих, али глава није пронађена. Видосава наводи да је у тренутку када су били нападнути, са друге стране барикада наишао аутомобил у коме су били Танасијевић Симо, Вукосављевић Зоран и Стјепановић Милојка и сви троје су тада убијени. За време напада на Брежане убијен је и Видосавин син Драган, тако да су њена унучад остала у овом рату без оца и без мајке.

Митровић Миливоје у својој изјави наводи да је о околностима убиства његове супруге Милојке, Танасијевић Симе и Вукосављевић Зорана сазнао из разговора који је априла 1993. године обавио са заробљеним војником Крцић Алијом из Осмача. Крцић је Миливоју рекао да је био присутан за време те заседе, али да је њу организовао Рамо звани „Љебара“ из села Осате, засеок Гладовићи. Он је Миливоју описао напад и рекао да су његова супруга и Зоран одмах убијени у колима, а да је Симо рањен изашао из кола и да су га они ухватили, тукли и малтретирали, а затим убили и бацили поред пута, додавши да га је на крају убило лице са надимком „Мрки“ из Осмача, син Дудић Хусе. Миливоје је о овоме разговарао и са другим заробљеницима који су потврдили Крцићеву причу, а сећа се да су помињали као учесника у убиству и Химзу из Луке. Сви они су такође потврдили да је Рамо „Љебара“ наредио да се из заседе пуца на сваког ко се нађе на том путу.

4. Убиство народног посланика из Сребренице Зекић Горана

Дана 08.05.1992. године око 16:00 часова, на путу Сребреница — Сасе, од стране припадника ТО Сребреница убијен је из заседе народни посланик скупштине Републике Српске Горан Зекић који је до тада обављао и дужност судије Основног суда у Сребреници. Он се, заједно са Сорак Деливојем, налазио у возилу марке „Лада“ када су упали у заседу одмах након изласка из места званог Видиковац.

Сорак Деливоје у својој изјави наводи да је Зекић Горан уживао углед, како међу Србима, тако и међу Муслиманима у сребреничкој општини у којој је покушавао да оживи активности Српске демократске странке (СДС). Он у томе није био екстреман, насупрот појединим активистима Странке демократске акције (СДА) који су после вишестраначких избора заузели власт у општини и успели да на кључна руководећа места у привреди и јавним установама поставе своје људе. Све ово је за последицу имало међунационално подвајање, па је рад општинских и државних органа почетком рата у Босни и Херцеговини био потпуно паралисан. Деливоје исто тако наводи да је било уочљиво да је мобилисан велики број резервног састава милиције у коју су примани искључиво Муслимани, а њихове станице су, током априла месеца, биле премештене из Сребренице у пунктове око града. Међутим, и поред овога у граду није било већих проблема и међунационалних сукоба, али касније је на подручју општине било заседа постављених од стране муслиманских снага, као, на пример, заседа на путу Сребреница-Скелани, у месту Осмаче. Почетком маја муслиманске снаге су на прилазним путевима Сребреници почеле постављати барикаде и минирати путеве, а истовремено су почели све чешћи напади на Србе из заседа, тако да се Деливоје сећа да су на тај начин, на излазу из Сребренице према Скеланима, 07. 05. 1992. убијени Илић Драган и још два лица.

Дана 08. 05. 1992. године Зоран и Деливоје су пошли аутомобилом марке „Лада“ у Залазје јер је Зоран имао обичај да у оквиру својих активности чешће обилази терен и упознаје се са ситуацијом на терену. Ради личне сигурности понели су аутоматску пушку, којом су, као чланови Кризног штаба, били задужени у штабу Територијалне одбране. На излазу из приградског насеља Видиковац на њих је отворена ватра из аутоматског оружја при чему је Зекић одмах погођен, што га је натерало да скрене нагло у леву страну и заустави се код једног насипа. Чим се аутомобил зауставио Деливоје је искочио из аутомобила и стао уз поменути насип, и онда је испред себе, на удаљености од 3–4 метара, видео човека са упереном пушком према њему. Закључивши да се ради о једном од нападача он је запуцао према њему, а нападач је пао, изгубивши се на стрмини испод пута, Деливоје се потом повукао на супротну страну пута, а у том тренутку је на

левом рамену своје јакне видео трагове крви и мозга што га је навело да закључи да је то од прострелне ране нанете у главу Горана Зекића. Увидевши да је напад престао, Деливоје се вратио у Сребреницу. Он даље наводи да су Срби, услед убиства Горана Зекића и укупне ситуације, одлучили да напусте Сребреницу 09.05.1992. године. У граду су остали само они који су били болесни и изнемогли, а било је и оних који нису желели да напусте град. Он исто тако наводи да је неопходно, у циљу стварања потпуније слике о Зекићу, истаћи и да је он, у оквиру својих активности подједнако обилазио и муслиманска села на подручју општине и настојао да помогне сво угрожено становништво. Тако се присећа и да су њих двојица једном приликом обишли муслиманско село Кутузеро где су видели да становници села нису имали ни хране ни одеће. Они су одмах после тога лично организовали у Сребреници акцију у циљу прикупљања помоћи за мештане Кутузера, а потом су им лично однели ову помоћ.

Тело Горана Зекића је дан касније пронашао Петровић Лука који наводи у својој изјави да је, приликом проналаска Зекића, видео да је био обливен крвљу и да је на десној страни главе имао велику излазну рану.

5. Чумавићи

Село Чумавићи, МЗ Виогор, је било настањено искључиво српским становништвом. Након напада муслиманских снага на Гниону, становници Чумавића су одлучили да организују сеоске страже у циљу заштите од евентуалног напада, поготову пошто је само село било окружено муслиманским селима. Убрзо су уследле провокације и малтретирња, што се може видети из изјава које су дали становници Чумавића.

У једној од тих изјава сведок Вујадиновић Милош говори о догађајима које су се одиграли у Чумавићима тих дана. Он наводи да је 09.05.1992. године на кратко напустио Чумавиће заједно са својим комшијом Вујадиновић Милинком, како би отишао у Сребреницу, јер је чуо за убиство народног посланика Горана Зекића, који је био његов пријатељ. Приликом доласка у Сребреницу, сем Симић Милисава, није наишао на друге Србе, јер су скоро сви, после убиства Зекића, напустили Сребреницу. По повратку у Чумавиће затекао је Ахметовић Меха, Јусуфа, Абдулаха, Ахмета и Кемала који су дошли да преговарају о томе да се Срби и Муслимани из њихових села међусобно не нападају и да се чувају, као што је то био случај у прошлости. Сутрадан су сви заједно отишли у муслиманско село Бацуту како би склопили исти договор и са становницима тог места. Међутим, доласком у Бацуту 10.05.1992. године нису нашли људе са којима би преговарали, већ само добили информацију да иду у Борковиће код Ахметовић Селима. У Борковићима су затекли војнике Насера Орића које је предводио Хасановић Мехрудин, а од осталих Милош је препознао Мустафића, чијег имена није могао да се сети, само га се сећа као власника складишта материјала у Горњим Поточарима, и Шехић Самира. Са Милошем су тог дана пошли још и Вујадиновић Милован и Вујадиновић Душан. Међутим, уместо преговора, Хасановић Мехрудин им је дао ултиматум да у року од 45 минута предају сво оружје које постоји у Чумавићима и рекао је да ће као таоца задржати Вујадиновић Милована. Одатле су Милош и Душан спроведени назад у Чумавиће од стране шесторице Орићевих војника међу којима је Милош препознао Ахметовић Селима и Хаџовић Незира из Бацута.

Када су стигли у село Милош је мештанима објаснио ситуацију и они су одлучили да предају оружје које су поседовали, што је у ствари било свега 7–8 ловачких пушака и карабина за које су имали уредне дозволе.

Дана 11.05.1992. године целе породице су полако почеле да напуштају Чумавиће, а у периоду од 13.05. до 15.05. муслиманске снаге, које је предводио Зулфо Турсуновић, су нападе и запалиле засеоке и околину Чумавића и то: Васиљевиће, Ровиће, Сијемово, Осредак и Вијогор. Милош је лично видео како засеоци горе. Сва имовина је опљачкана, а стока одведена у Поточаре и Лековиће. Жртва није било, сем Зекић Милоша из села Сјемо-

ва, јер су сви побегли пре напада. Зекића је, како је Милош чуо, убио Мешановић Менсур из Бабуљице.

Дана 04.06.1992. године Милоша је посетио Каменица Сабит и предао му папир који је, наводно, написао Орић у којем од њега захтева да преда три минобацача, три ручна бацача, радио станицу, снајпер и митраљез и да то однесе код Селима Ахметовића у Борковиће. Милош је отишао Ахметовићу и рекао да нема то оружје, након чега је спроведен у Чумавиће где му је дат рок до 14 сати да преда што се од њега тражи. Убрзо су се у центру села сакупили и други мештани од којих је тражено оружје и који су исто тако тврдили да га не поседују. После овога Милош је, заједно са Вујадиновић Рајком и Милованом, одведен у кућу Хасановић Незира у Бацуту. Њега је, после раздвајања са Рајком и Милованом, испитивао Бешић Хајро који му је рекао да поседује спискове бораца који су они, мештани Чумавића, сачињавали. Међутим, то је био списак евентуалних бранилаца села који су мештани направили у случају да им затреба. Приликом испитивања Бешић му је стављао цев од пушке у уста, као и нож под грло и претио да ће га заклати, гасио цигарете по рукама и тукао га шакама, кундаком од пушке, ногама и газио га. Поред Бешића, Милоша су тукли и Хаџовић Сабахудин и Шекић Самир тако да је био сав отечен, модар и раскрвављен од батина. Тукли су и осталу двојицу, а највише Милована, коме су гасили цигарете по лицу и телу, јахали га по двојица- тројица, приморавали га да их носи по дворишту и малтретирали га на разне начине како би га натерали да призна да има информације о постојању оружја. Припадници муслиманских јединица су у међувремену пронашли нешто оружја у селу, углавном пушака, због чега су све мештане довели у Бацуте, међу којима су били и Милошеви родитељи, жена и деца. Пред њима су, након постројавања, извели Милоша како би се поздравио са њима, пошто су му рекли да ће их стрељати. Тог дана око 21ч Милоша је испитивао Орић Насер и тражио оружје које је било на списку. Пошто је он негирао постојање било каквог оружја или радио станице, Орић га је ухапсио и спровео у затвор у Поточарима. У затвор је спроведен заједно са Вујадиновић Милованом и то тако што су им претходно везали руке на леђа и конопац око врата, попели их на камион и спровели у кућу Хаџовић Азема. Ту су били затворени у магацину цемента који се налазио у тој кући и чувала су их три стражара од којих је једног Милош спасао из одрона земље када је био дете, па он није дозволио да га било ко туче. Сутрадан је дошао војни полицајац који се звао Амир и одвео Милоша и остале у Чумавиће да нађу наведено оружје. Доласком у Чумавиће Милош је видео да му је породица враћена кући, али да је кућа опљачкана и то, по његовом сазнању, од стране Хасановић Енеса и његове групе са Гаја из Поточара. Амир је наредио да се све ствари врате у кућу, што су они углавном и урадили. Пошто наведено оружје није нађено Милош је ослобођен, а до 08.06. више нису били узнемиравани. У међувремену у његову кућу су дошли Хасановић Азмир, Даутовић Азем и син Хоџић Бећира и из куће опљачкали око 100 кг брашна и неке друге намирнице. Дана 08.06. 1992. Године извршен је напад на Залазје. Истог дана, око 18ч Милош је

поново ухапшен и одведен код Орића. Орић му је наредио да пође са њим у Поточаре како би га сутрадан послао на Залазје да преговара са српском страном. Пре поласка му је дато писмо које је написао лично Орић у којем тражи да се испоруче сви погинули и рањени Муслимани из борбе на Залазју. Српска страна није пристала на овај захтев, већ су на полеђини истог папира написали да ће дати погинуле и рањене муслимане и још 40 заробљених војника у размену за 35 становника из Чумавића који су се тренутно налазили у селу. Орић није прихватио овај захтев и поново је вратио Милоша на Залазје са првобитним захтевом. Овога пута Милош је одлучио да се више не враћа у своје село, већ је отишао у Београд на опоравак од задобијених батина, на који га је послала команда Војске Републике Српске. Преговори о извлачењу становника Чумавића су настављени и у томе се успело тако да су сви становници избегли у Братунац, док су Чумавићи остали под контролом Муслимана, тако да су све куће у селу спаљене, пошто су вредније ствари и покућство претходно из њих однети. Од последица батињања Милош данас има тешку главобољу, као и болове у пределу кичме и бубрега, који су знатно оштећени.

Како је текао живот у Чумавићима и како је остало становништво малтретирано у овом периоду може се видети из изјава других сведока. Тако, на пример, Вујадиновић Михајло наводи да су више пута сви постројавани на ливаду звану Борице и малтретирани од стране Бешић Хајре и Хаџовић Мевлудина, а Михајла је приликом постројавања лично Хајро питао ког сина прво да му закоље, на шта му је Михајло одговорио да прво закоље њега. Том приликом су га ударили рукама и ногама у пределу главе и другим деловима тела, а Хајро Бешић га је убадао ножем од паповке у пределу леђа. Такође су на истој ливади изводили његове синове Милинка и Тому, те су их водили до оближње шумице где су их тукли и враћали их потпуно кржаве. Поред њих из колоне су изводили Ђуричић Радомира, и Вујадиновић Рајка и Миленка. Током постројавања на наведеној ливади, Хајро Бешић и Мевлудин Хаџовић су узели девојчицу Љиљу стару три године и рекли њеном оцу Радомиру да ће је заклати.

Ристановић Миладин у својој изјави овако описује инцидент са малом Љиљаном Вујадиновић: Пошто је ћерка Вујадиновић Радинке, Љиљана, имала две године и није знала шта је колона, стално је искакала из ње, на шта јој је један војник псовао мајку четничку. Затим је један од војника рекао оцу да ће повести дете да га закоље и да му се напије крви, а да ће он, отац, то да гледа. Тада је Радомир рекао да прво закољу њега па дете, али га они нису послушали већ је један од војника ухватио дете за косу, завратио јој главу и извадио нож. У том тренутку је дошао курир и рекао да прекину са клањем јер Насер планира да изврши размену.

Вујадиновић Михајло даље наводи да је свакодневно у његово село долазила муслиманска војска и узимала храну, одводила стоку и обично су увек били присутни Мевлудин и Хајро који су говорили да је то наређење од више команде. Једног дана у село су дошли војници и наредили мештанима да се поново построје на ливади Борице, одакле су скоро трчећим кораком

одведени у Бацуте где им се обратио Ибран Мустафић који им је рекао да за српски народ нема више опстанка у Сребреници, да морају бежати за Србију иначе ће сви бити побијени и да ако мисле да живе у Босни, онда морају сви да прихвате Ислам јер је Босна исламска држава. Одатле су сви поново враћени у село, које је у међувремену већ у потпуности било опљачкано.

Дана 09.06.1992. године у село су дошли војници и одвели Вујадиновић Милоша којег су требали послати на Залазје да доведе погинуле војнике. Милош се није враћао, а становнике села су тог истог дана поново постројили на ливаду Борице одакле су их камионом превезли до Горњих Поточара и затворили у бившу фарму кока носиља, тзв. „Пилићарник“ чији је власник био Хаџовић Азем. У објекту је било прљаво, осећао се кокошији измет, нису имали ништа од простирки, па чак ни ћебе да се покрију, а војници им нису дали да било шта понесу од куће. Нису добијали никакву храну, а воду ретко, у зависности од тога ко је био на стражи. Изнад просторије са затвореницима се налазио штаб муслиманске војске и Михајло тврди да је кроз прозор виђао Орић Насера, Турсуновић Зулфу, Хакију Мехољића, Мустафић Ибрана, Ефендић Сабита, Орић Абдурахмана и полицајца Бећира, који је био пратилац Турсуновић Зулфе. Турсуновића су виђали и у затвору, јер је он лично изводио Ђуричић Дејана на испитивање. Једно вече је Михајло видео како су довели неко лице из Тегара, за које мисли да је био учитељ из Факовића и то Ковачић или Ковачевић Божо (*реч је о Ковачић Божидару*), те га тукли и испитивали ко је командант у Тегарама. Тукли су га Ибран Мустафић, Орић Насер и Хакија Мехољић, док су се становници Поточара скупили да виде, како они кажу „четника.“ Безживотно тело тог човека су убацили у возило марке „Лада-Нива“ и одвезли у правцу села Милавчевићи.

Ковачић Милка је дала изјаву у вези нестанка њеног супруга Божидара 09.06.1992. и о убиству Зарић Живорада и рањавању његовог оца Зарић Сретена. Милка наводи да је, док је била у Србији у избеглиштву, од Зарић Сретена сазнала да је њен муж одведен. Сретен јој је рекао да је 06.09.1992. године око 13:00 ч извршен напад на Тегаре у којем је Зарић Живорад убијен, а Божидар Ковачић одведен из стана. Божидара су мучили и тукли, а потом су га одвели у команду у једној кући где су га тако испребијаног вукли низ степенице и убрзо стрељали. Она не зна ко је извршио егзекуцију, али зна да постоји сведок који је све то видео и од кога су Војна полиција бригаде Братунац и удружење логораша из Братунца узимали изјаву. Она даље наводи да је Божидар убијен у близини куће Азема Хаџовића одакле је његово тело натоварено у возило марке Лада-Нива беле боје са разбијеним задњим стаклом, и одвезено према Милачевићима. Милка претпоставља да је у том рејону и сахрањен у некој масовној гробници.

Зарић Видоје који је пронашао тело свог брата Живорада наводи да је он од рана имао убод ножем у пределу врата, као и један убод у пределу срца, а да су руке биле изломљене и исечене ножем до лаката и десна нога је била 'уврнута'.

Сведок Вујадиновић Милинко у својој изјави описује догађаје које је он преживео приликом постројавања на поменутој ливади Борице. Он наводи да је њега лично извео из реда Бешић Хајро и лице са надимком „Миш“ из Вољевике, те га заједно са Авдом, бившим таксистом из села Ликари, више пута ударао по леђима и другим деловима тела и то ногама и кундаком, да би на крају Авдо извадио нож, ставио Милинкову главу на своје колено и рекао његовом оцу, који је то гледао, да ће му заклати сина. Након тога су га дигли са земље, јер је већ био у бесвесном стању и наредили му да иде испред њих и поново га ударали по леђима кундаком од пушке и ногама, услед чега је Милинко падао на земљу. Лице му је било повређено од задобијених удараца и падова, док су му на леђима остале велике плаве модрице. Тако претученог су га вратили у ред, а све су то видели постројени становници села Чумавићи као и његов отац, мајка, малолетни брат и трудна супруга. Тог дана иста лица су тукла и Вујадиновић Рајка, Милоша и Милована, Ђуричић Дејана, који је био старији човек и његовог малолетног сина Радомира. Док су боравили у селу муслиманска војска је дошла по Вујадиновић Рајка, Милоша и Милована и одвела их у Бацуту. Рајко се вратио у вечерњим часовима, претучен, са видним повредама главе. Милована су сутрадан донели двојица војника и он је имао тешке повреде. Био је по целом телу модар, док су му по рукама гасили цигарете. Говорио је да га је највише тукао, малтретирао и гасио цигарете по телу Хаџовић Мевлудин. Њега су излечили умотавајући га у јагњеће коже, а на исти начин се и сам Милинко лечио. После овога сви су отишли у „Пилићарник“ где су смештени у просторију без кревета и ћебади за покривање. У објекту је било кокошијег измета и осећао се смрад. У „Пилићарнику“ нису добијали храну, док су воду добијали у зависности од тога ко је на стражи, а нужду су вршили у једном ћошку просторије. Приликом једног покушаја размене затвореници су били принуђени да чекају на асфалтном путу цео дан без хране и воде, па је старијим особама позлило, али им нико није указао лекарску помоћ.

Вујадиновић Невенка, која је била међу Србима који су затворени у „Пилићарнику“, наводи да је до размене дошло 13.06.1992. године и да су након размене сва лица затражила помоћ јер су били изморени, гладни и преживели су велики психички стрес због којег она и данас има последица. Она је била затворена заједно са своја два сина, Симом који је тада имао 12 година, и Рајком који је имао 21 годину, затим супругом Недељком и осталом родбином из села Чумавићи.

6. Виогор

Дана 15.05.1992. године село Виогор је нападнуто од стране припадника ТО Сућеска, ТО Сребреница и ТО Поточари, који су били под командом Орић Насера и Турсуновић Зулфе. Том приликом је село запаљено и уништено, а имовина опљачкана.

Приликом напада, убијени су следећи цивили: Васић Стоја и Јовановић Драго.

Васић Слободан у свом сведочењу наводи да је његова мајка, Васић Стоја, била непокретна, те није могла побећи приликом напада муслиманских снага на Виогор. На дан напада Слободан је и сам био у кући са братом Витомиром, Стојаном и снајком Живаном све до тренутка док припадници муслиманске војске нису напали село и почели да пале куће. Тада су сви напустили кућу, осим Стоје која није била у стању да побегне. Слободан сматра да се остаци његове мајке налазе на згаришту куће, али не зна да ли је претходно убијена или је жива изгорела са кућом. (Дана 02. 11. 2005. године, на основу Наредбе Окружног суда Бијељина број Кпп 58/05. од 01. 11. 2005. године, ексхумирани су изгорели посмртни остаци Васић Стоје из њене куће у селу Виогор, што потврђује да је она запаљена у својој кући.)

Васић Мира, ћерка настрадалог Јовановић Драга, у свом сведочењу говори да су у априлу месецу 1992, а и пре, почеле провокације од стране појединих комшија Муслимана из суседних села Сућеске и Бајрамовића, а које су се огледале у свакодневном заустављању аутобуса од стране лица која су на главама имале црне капе тако да се не би могли препознати. Због наведених догађаја, Мира је 01.04.1992. године напустила Виогор и отишла је са дететом у Зрењанин. Дана 15.05.1992. села Виогор, Осредак, Ковачица, Ровићи и Ораховица су нападнута од стране припадника ТО Сребреница. До тада је већина мештана већ напустила село, па су у њему остали углавном старији људи, међу којима и Мирини родитељи, отац Јовановић Драго и мајка Станислава. Мирин мајка се некако успела извући приликом напада и она јој је лично причала да је одмах почела бежати чим је чула пуцњаву, док је Мирин отац кренуо према штали да узме коња и од тог тренутка се за његову судбину ништа не зна. Мирин брат је путем МКЦК (Међународни Комитет Црвеног крста) послао писмо у Сребреницу у којем се распитивао за судбину њиховог оца, а исте године је лично од Турсуновић Зулфе добио писмо у којем га он обавештава да им је отац погинуо у близини куће 15. 05. 1992. године и да је ту у близини и сахрањен. Од стране комисије за тражење несталих и заробљених вршено је претраживање око куће, али посмртни остаци нису нађени.

Сведок Васић Јела, супруга настрадалог Васић Обрада, наводи да су почетком маја месеца 1992. године почеле провокације из суседних муслиманских села пуцањем из ватреног оружја, а већ 06. 05. 1992. године су из

њиховог села могли видети како горе српска села Гниона и Гостиљ. Пошто су били уплашени за свој живот и живот своје деце, Јелин супруг је 09. 05. 1992. године отишао у цивилном оделу у Сребреницу да пронађе начин да Јелу и децу пребаци на сигурно. Мало после тога, комшија Илић Вукашин је дошао до Јелине куће са његовим возилом и рекао јој да мора ићи са њим ако мисли да спасе себе и децу, што је она и учинила. На путу за Сребреницу возило у којем су се налазили је наишло на минирани пут и приликом експлозије оно бива оштећено, али су сви у возилу остали неповређени. Када су стигли у Сребреницу видели су да у њој није било скоро никога. У Сребреници је Јела ипак успела да нађе супруга који јој је рекао да бежи, а да ће се он снаћи и то је последњи пут да га је видела. Она наводи и то да је, након ослобођења Сребренице, у кући Орић Насера пронађена свеска у којој је евидентирано нечитким рукописом да је Васић Обрад, брат Милоша и Божидара Васића, убијен код релеја у Сребреници. Том приликом је такође пронађен један папир на којем је описан начин на који је убијен Марковић Мирко из Сребренице и Јела је тај папир предала његовом сину, а свеску је предала једном од припадника сребреничке полиције. Она напомиње да је нестанак њеног супруга оставио велике психичке проблеме њиховим ћеркама Слађани и Јовани које су тада имале 4 и 5 година, као и Обрадовом сину Здравку, из првог брака, чија је мајка погинула пре рата, а који је овом приликом изгубио и оца. Јела је у овом рату, поред супруга, изгубила и доста родбине, а у селу Подравању су јој, приликом напада муслиманске војске, убијени сестра Маринковић Дикосава, њен супруг Милош и њихова два сина Раде и Милован, а трећи сестрић, Бибић Томо, убијен је из заседе коју је муслиманска војска направила јуна 1995. године у Зеленом Јадру, који је био у заштићеној зони УН.

7. Сјемово

Сјемово је било настањено већинским српским становништвом. Дана 09. 05. 1992. године ово село је нападнуто од стране припадника муслиманских снага, под командом Орић Насера. Од мештана се у почетку тражило да се предају и да предају оружје, а потом су уследиле провокације од стране муслиманских јединица у виду пуцања и застрашивања. Становници Сјемова су због страха одлучили да напусте село 11. 05. 1992. године, а након тога 14. 05. 1992. године село је опљачкано, спаљено и разрушено. Истог дана су од стране припадника ТО Сребреница спаљени и засеоци Росуље, Баре и Ровићи.

Приликом наведеног напада на Сјемово настрадао је Зекић Милош, који је убијен и запаљен у својој кући. Милош се није повукао из села са осталим становницима услед слабе покретљивости.

Сведок Зекић Максим наводи да је дана 09. 05. 1992. године око 19:30 ч Сјемово нападнуто од стране јединице Насера Орића, којом је командовао извесни Ибро из Браковаца. Ова јединица је опколила мештане и помоћу мегафона, тражила да се предају уз обећање да ће им поштедети животе ако предају оружје, а уколико одбију да се предају запрећено им је да ће им куће и остала имовина бити спаљене, а становништво поубијано. На њихов позив да се предају, Максимов рођак Божо је рекао да није поштено што их тако мучки нападају, на шта су они одговорили појединачним пуцњевима из ватреног оружја. У том је пао мрак тако да је пуцњава престала. Сутрадан 10. 05. 1992. године у село су дошли Даутовић Рамо и Дерво из Равних Њива да позову мештане на преговоре са Орићем око предаје оружја. На преговоре су отишли Максимов отац Љубомир, стриц Милош и рођак Миладин. Тамо им је обећано да ће добити специјалне картице за слободно кретање ако предају оружје. Становништво је одлучило да ипак напусти село, што су и учинили у ноћи између 11. и 12. 05. 1992. године. У селу је остао само Максимов стриц Зекић Милош који није био способан за дужи напор због повреде коју је задобио приликом пада са коња три године раније. Максим се после тога први пут вратио у село 1995. године где је уместо кућа затекао згаришта и рушевине.

Сведок Вујадиновић Милош у својој изјави наводи да је чуо да је Милоша убио Мешановић Менсур.

Из Службене забелешке МУП-а, Центар јавне безбедности Бијељина, Полицијска станица Сребреница, састављене дана 03.11.2005. број 12-1-6/02-/05 може се видети да је извршена ексхумација остатака Зекић Милоша, који су пронађени на згаришту његове куће.

8. Осредак

Село Осредак је нападнуто дана 15. 05. 1992. године. Напад су извршиле муслиманске снаге под командом Орић Насера. Село је уништено и запаљено, а имовина опљачкана.

Становници су дан раније напустили Осредак из страха од напада, па је у селу остао једино Ристановић Секула који је био непокретан и који због таквог стања није могао да оде са осталим мештанима.

Сведок Ристановић Миладин у својој изјави говори о судбини његовог оца, Ристановић Секуле, који је почетком ратних дејстава, када је већина становника избегла из Брежана у Братунац, остао у кући у којој је живео, јер је био инвалид. Миладин га је обилазио и носио храну и воду, али је после 3–4 дана од почетка ратних дејстава ухапшен од стране Орићеве војске и одведен у Чумавиће где је радио на имањима Вујадиновића за корист Насерове војске. Све то време Миладин је и даље, уз пратњу, носио свом непокретном оцу воду и храну. Дана 14. 05. 1992. године Ахметовић Селим је обавестио Миладина да су тог дана запаљена села Сјемово, Росуље, Баре и Ровићи и да ће следећег дана муслиманска војска запалити Осредак. Миладин је замолио Селима да каже Орићу да поштеде кућу његовог оца, јер је Секула у њој и још је жив. Међутим, 15. 05. 1992. године он је видео са једног брда да је Секулина кућа запаљена. Дана 16. 05. 1992. године Миладин је отишао до очеве куће у пратњи 5 војника како би видео шта је са његовим оцем и да ли је још жив. Тамо је покушао да нађе очево тело по дворишту, али пошто га није нашао закључио је да је изгорео у кући.

Сведок Васиљевић Бранислав наводи да у његовом селу, Росуљама, које је у ствари засеок села Осредак, нико није поседовао војничко наоружање ни војну униформу, а није било ни војних формација тадашње ЈНА, али су и поред тога почеле провокације од стране комшија Муслимана, углавном оних из села Бабуљице, Слатина и Сућеска и то већ од априла 1992. године. Након напада на село Гниона, почеле су све учесталије провокације пуцањем из ватреног оружја око Росуља па су се сва четири домаћинства из тог села повукла у Осредак. Дана 10. 06. 1992. године заробљени су становници Чумавића, након чега су становницима села Осредак, по наредби муслиманске војске, долазили заробљени мештани Чумавића да им пренесу да се и они предају, што становници Осредка нису прихватили, већ су напустили село које је одмах након њиховог изласка запаљено и опљачкано, а стока покрадена.

9. Ораховица

Село Ораховица, настањено већинским српским становништвом, је напуштено од стране својих становника дана 11.05.1992. године. Они су отишли у правцу Подравања, увидевши да не могу безбедно остати у свом селу. Након два дана, део становништва се вратио у Ораховицу да обиђе своју имовину и да виде шта је са стоком. Следећег јутра након њиховог доласка, у раним јутарњим сатима, извршен је напад на Ораховицу, и том приликом је село опљачкано, уништено и спаљено, а у селу је убијен Петровић Радојко.

Сведок Илић Богдана у својој изјави наводи је она била једина жена која је пошла са групом од 24 мушкарца дана 13. 05. 1992 натраг у Ораховицу. Када су стигли видели су да им је кућа читава и да се стока налази на својим местима. Сутрадан, рано ујутру око 03:30, муслиманске снаге су изненада напале село, а група повратника је покушала да им пружи отпор. Богдана је видела да су истовремено почеле да горе куће њеног девера Илић Милована и зета Љубе. Око 11 ч су успели да се избаве из Ораховице, а током напада је рањен Бибић Радивоје, а нестао је Петровић Радојко, о коме се ни данас ништа не зна.

10. Међе

Село Међе, у коме су пре рата живели само Срби, било је окружено муслиманским селима Осмаче, Гребен, Карачићи, Тинићи, Поробићи и Уришићи, а само једним делом било је везано за засеок Карно у коме су живели Срби. У мају 1992. године највећи део Срба је напустио Међе па је у самом селу остало само нешто цивила и то: Гагић Милојко, Гагић Анђа, Гагић Петар, Гагић Милева, Андрић Петрија, Симеуновић Велимир са супругом Радојком, Суботић Радивоје, Гагић Љубица, Гагић Цвијетин, Суботић Илинка, Андрић Милован, Суботић Младен и Гагић Даница. Међе су нападнуте 15. 05. 1992. године око 09:30 ч од стране муслиманских снага које су извршиле напад из правца шуме зване „Карангај.“ У наведеном нападу живот је изгубила Андрић Петрија из засеока Карно, а тешко је рањен, у обе ноге, Суботић Видоје. Њему је, тако рањеном, помогао Зукић Хусеин да дође до језера хидроелектране Бајина Башта како би успео да оде у болницу у Бајиној Башти. Андрић Петрија је сахрањена на својој парцели званој „Јасеновац“, а Гагић Петар, који је био присутан наводи да је „добро видео да је њена глава била размрскана.“ Приликом овог напада паљене су куће, имовина је опљачкана, запаљена је и основна школа, а врата на локалној цркви су полупана. За овај напад према кривичној пријави састављеној од стране МУП-а, Центар јавне безбедности Зворник, дана 26. 05. 1997. број 13/02-230-КУ-85/97 одговорни су: Орић Насер, Бектић Нецад, Мехољић Хакија, Сејдиновић Шабан, Сејдиновић Хакија и Турсуновић Зулфо.

Истог месеца нападнут је засеок Црни Врх. У том нападу животе су изгубили Ђурић Војислав и његов ментално болестан и глувонеми син Новак, Петровић Крсто и Јевтић Радоје. Њихова тела су пронађена у оближњој штали у Међама, а по наредби Бектић Нецада њих је у две гробнице на сеоском гробљу села Међе закопао Гагић Петар.

Он у својој изјави наводи да су неколико дана после напада на село Мехољић Хакија и Бектић Нецад сакупили мушкарце из села Карна испред куће Абида Укића. Поред Петра, из Карна су још доведени и Гагић Милојко, Суботић Радивоје, Суботић Млађен и Симеуновић Велимир. Мехољић Хакија им рекао да они треба да иду у Црни Врх да се сахране неки људи. Тада је Нурија, припадник Хакијине војске, рекао да Радивоје остане и да га добро чувају, а потом су одлучили да ипак само Петар пође у Црни Врх. Са њим је пошло 10-так муслиманских војника из околних села међу којима је препознао само Нурију и Бекира Алића из Међа. Они су га одвели у шталу Јовичић Петра где је десно од улазних врата био згрчен у клечећем ставу леш Војислава Ђурића, а у супротном делу од врата налазили су се лешеве Војислављевог сина Новака, Петровић Крсте и Јевтић Радоја који су били набацани на гомилу један преко другога. Петар је, заједно са Муслиманима који су били са њим, сахранио ове људе, по двојицу у један гроб. Приликом

повратка у село Међе, на тераси куће Едема Алића, Петар је видео свезане Гагић Милојка и Суботић Радивоја. Поред њих је стајао један муслимански војник са пушком на готовс. После тога, Радивоја више никада није видео, а Милојка је видео само једном и то неколико дана касније када су га Муслимани спровели пред кућу покојне Петрије Андрић и терали га да ногом провали врата. Милојко је тада био сав модар, највероватније од батина које је добијао. Међу Муслиманима који су га спроводили он је препознао Шабана из Ковачића.

Радивоје је убијен 24. 05. 1992. године у селу Карно. Сахранио га је Суботић Млађен који је, када је чуо за Радивојево убиство, замолио припаднике муслиманске војске да га пусте да га сахрани. Са њим је пошло неколико Муслимана и Симеуновић Велимир. Они су Радивоја увили у једно ћебе и закопали на месту где су га и пронашли.

Што се тиче Милојка, њега је Хакијина група одвела једног дана ка Клотијевцу и о његовој судбини се више ништа не зна.

Након напада на село Међе, дана 16. 05. 1992. године део Срба се, на позив Бектић Неџада, склонили у муслиманско село Гребен где им је гарантован безбедан боравак. Док су Срби боравили у суседном селу, Муслимани из околних села су опљачкали куће у Међама, одвели сву живу стоку, свиње побили и маст разбацали по сокаку поред кућа. Становници Гребена код којих су били смештени су се добро опходили према њима, али у село је неколико пута долазила група Муслимана, предвођена Кустурица Османом, која је тражила од становника Међа да предају оружје и радио станицу. Тако су једном Симеуновић Велимира одвели његовој кући у Карно и терали га да им покаже где је сакрио оружје. Том приликом су га тукли, претили да ће га убити; приносили су нож очима, ушима и носу, говорећи да ће их исећи. Овом испитивању присуствовао је и Милован Андрић, који је по наређењу муслиманске војске тукао Велимира дрвеним штапом. Због задобијених повреда Велимир је провео пет дана у кревету, а од даљег батинања заштитили су га управо људи код којих је био смештен у Гребену.

Дана 15. 07. 1992. године, по наредби Орић Насера, Срби који су се из Међа склонили у Гребен су ухапшени и одведени камионом у сребренички затвор, који је био лоциран у згради суда. Ухапшени су следећи цивили: Гагић Петар, Гагић Анђа, Гагић Љубица, Гагић Цвијетин, Гагић Даница, Суботић Млађен, Андрић Милован, Гагић Милева, Симеуновић Велимир и његова супруга Радојка. Они су у наведеном затвору били све до 13. 08. 1992. године када су размењени. Првог дана у затвору их је посетио Насер Орић, што указује на његову улогу у наведеним злочинима. Сведоци наводе да су услови за живот у затвору били јако лоши. Просторија у којој су били затворени је била мала. На поду се налазио само линолеум. У просторији се могло лећи, али не и сасвим испружити; поред тога дато им је само 3 ћебета за покривање. Прва три дана нису добијали никакву храну, већ само мало воде, а након тога су добијали углавном само по једно парче хлеба. У води су генерално оскудевали и често су добијали на пар дана само по литар воде за све у соби. Из просторије су излазили само када су хтели ићи у тоалет и

то до 20:00 ч. Нису имали никаквих услова за хигијену, а последњих 20 дана се нису ни умивали. Суботић Млађен, Андрић Милован и Гагић Петар у својим изјавама наводе да су, поред стражара, у затвор улазили сви који су хтели, провоцирали су их, говорили да ће их побити, терали их да устају и говоре „мерхаба“, а неки су их и тукли. Главни за саслушавање је био Турсуновић Зулфо, који је затворенике тукао и претио да ће их поклати, а највише је злостављао Гагић Љубицу.

Сведок Суботић Млађен детаљније описује смрт Гагић Љубице и њихов боравак у затвору у Сребреници. Он наводи да је трећег или четвртог дана у затвор дошао Турсуновић Зулфо са своја два сина у пратњи. Почео је све редом испитивати где су им синови, а затим их је почео тући. Прво је неколико пута ногом ударио Симеуновић Велимира и рекао му да треба лепо да седне, а затим га је питао колико има година. Велимир му је одговорио да има 71 годину, на шта му је Зулфо рекао да он има 72 године и да по шуми тера и старије и млађе од себе, псујући му четничку мајку. Затим је пришао Гагић Цвијетину те и њега ударио ногом у пределу његових ногу и стомака, да би потом прешао на Гагић Петра кога је ударио два до три пута шаком у теме главе. Петар га је молио „немој мене брате тући“, на шта му је Зулфо рекао да му он није брат, псујући му четничку мајку. У једном тренутку је упитао „ко је Гагић Љубица?“ и када се она јавила питао је где јој је радио станица. Љубица му је рекла да не зна шта је радио станица, на шта је Зулфо пришао Љубици, ухватио је за косу која је била гумицом везана у реп, и више пута њеном главом ударио о зид, због чега је Љубица пала на под. Зулфо је рекао да ће исто вече доћи у поноћ и све их поклати. Након овога Љубица је извукла бочицу са сирћетном киселином, тзв. есенцијом, коју је имала скривену код себе и попила је како би извршила самоубиство. Два дана након овога у затвор је дошао Турсуновић Зулфо и обратио се Љубици, која већ није знала за себе, „Кучко једна, јеси ли жива?“, а затим је поново рекао да ће их све побити. Љубици није пружена никаква помоћ, а само је једном добила млеко и то тако што је Млађен замолио једног од стражара да донесе литар млека како би дао Љубици у нади да ће јој бити боље, што је стражар и урадио. И поред тога, Љубица је након седам дана у великим мукама умрла.

Сведок Гагић Даница исто тако наводи да је било доста мучења у затвору и да су мушкарце повремено тукли у соби и то се углавном дешавало када се војска враћала са ратишта. Војнике који су тукли мушкарце она није познавала, али је међу њима запазила да је најекстремнији био Турсуновић Зулфо. Четвртог дана у затвор је доведен Милош Јефтић из Врањковине код Факовића и он је највише тучен, а после двадесетак дана у затвор је доведена и Милена Ранковић из Божића коју су, по њеном тврђењу, заробили припадници војске Бектић Неџада. Трећи дан по њеном довођењу дошао је Бектић Неџад, мало је испитивао, а затим су је одвели у посебну собу одакле су је вратили претучену. Даница наводи да су могли да чују њено кукање док су је војници тукли. Милена јој је рекла да је међу онима који су је тукли препознала Ахму из Лијеска код Склана.

Ови заробљени Срби су размењени 13.08. 1992. године, а на размену су довели још два младића, од којих се Даница сећа да се један звао Златан из Мостајинића, а да је други био из Брадића код Факовића. На њима су се видели трагови мучења јер су им се на глави и телу виделе велике модрице и ране. Из разговора са њима Даница је сазнала да је Златанов брат убијен у Крњићима.

11. Заседа на путу Сребреница — Скелани у месту званом Витез

Дана 18. 05. 1992. године у месту званом Витез, код аутобуске станице, припадници зелених беретки су из заседе напали камион са цивилним становништвом које је превозило ствари из својих кућа у село Постоље до Скелана. Том приликом су убијени: Матић Мато, Матић Божидар (Божидар), Матић Недељко и Јовић Милинко, а рањен је Матић Срећко. Преглед лешева и опис повреда је урађен од стране лекара из Дома здравља Бајина Башта.

Рањени Матић Срећко је у својој изјави описао догађаје везане за овај напад. Он наводи да је заједно са наведеним људима отишао у село Постоље како би извукли нешто од ствари из куће, јер је већ тада у селу било несигурно боравити услед сталних наоружаних муслиманских патрола и њихових провокација. Доласком у село свако од њих је натоварио нешто од ствари из својих кућа које су им биле најнеопходније у камион марке ТАМ-2001. Са обзиром да је већ падао мрак нису се усудили да се истог дана врате у Скелане већ су одлучили да ту ноћ проведу у селу. Те ноћи нису ни спавали јер су се плашили да ће Муслимани, које су виђали како наоружани патролирају по шуми, упасти у село. Рано следећег јутра су кренули камионом натраг за Скелане и пола сата након почетка пута, негде око 06:30 ч, упали су у заседу постављену у месту Витез. Срећко, који је са још двојицом путника био у приколици успео је да се спасе тако што је залегао и преко себе пребацио мешалицу за бетон која се налазила међу стварима које су превозили. Он је потом искочио из камиона и отпузао кроз жбуње до сигурног заклона, где је приметио да је рањен у ногу. Из заклона је видео да муслиманске снаге претражују терен и чуо их како славе, јер су „побили четнике“, иако су путници у камиону били ненаоружани. Срећко је у заклону остао до послеподневних часова када су га пронашли Срби и превезли у болницу у Бајиној Башти, одакле је пребачен у болницу у Ужицу.

12. Радошевићи

Село Радошевићи је било настањено искључиво српским становништвом. Дана 20. 05. 1992. године Радошевићи су нападнути од стране муслиманских снага којима су командовали Бектић Неџад и Мехољић Хакија. Село је у потпуности уништено, опљачкано и запаљено, а приликом овог напада убијен је Перић Алекса који је потом и запаљен у својој кући.

Сведок Гагић Цвијетин је у својој изјави навео да зна за убиство Перић Алексе у Радошевићима, који су нападнути мало после напада муслиманских снага на Међе. Њему је Алексина мајка, Перић Милева, која је успела побећи приликом овог напада, говорила како су њу Муслимани затворили у обор са свињама и мучили тако што су је вукли за косу, као и то да је видела својим очима када су јој заклали сина.

Дана 26. 09. 2002. године од стране Комисије за тражење несталих и заробљених лица Републике Српске, извршена је ексхумација посмртних остатака Перић Алексе у његовој кући у селу Радошевићи, општина Сребреница, а дана 26. 10. 2004. године извршена је идентификација, чиме се потврђују наводи из описаног догађаја.

13. Убиство цивила Симић Војислава

Дана 21.05.1992. године око 17 ч у селу Сикирићи убијен је Симић Војислав који је тог дана заједно са својим сином Милојком обављао пољопривредне радове на својој њиви.

Милојко је дао изјаву поводом овог догађаја у којој је рекао да су он и његов отац Војислав дана 21. 05. 1992. године радили на њиви када су око 17 ч, испред њих искочила два непозната мушкарца. Један од њих је држао аутоматску пушку, док је други имао ловачку. Један од ова два непозната лица је наредио да дигну руке у вис док је уједно почео нешто „баратати“ око пушке која је вероватно била закочена. Милојко је искористио овај тренутак и почео је да бежи. Тада је један од њих подигао пушку и пуцао на Војислава. Док је Милојко бежао, на 200 до 300 метара иза њега трчао је један од двојице наведених наоружаних лица у намери да га ухвати, али у томе није успео. Након престанка паљбе Миленко се вратио са комшијама на своју њиву и нашао оца мртвог. Војислав је у пределу гениталија и малог стомака имао велике ране.

Према кривичној пријави састављеној од стране МУП-а, Центар јавне безбедности Зворник, дана 04. 08. 1994. године, број 12–6/02–230-КУ–119/94 одговорни за овај злочин су Машић Ибрахим и НН лице.

14. Заседа на магистралном путу Милићи — Сребреница у месту Жутица

Дана 21. 05. 1992. године Петковић Млађен је својим камионом превозио цивиле од Подравања до Милића када је негде око 15 ч, у месту Жутица, на камион извршен напад. Том приликом живот су изгубили: возач Петковић Млађен, Ковачевић Миленко, Кандић Недељко, Илић Обренија, Лазаревић Мићо, Обрадовић Миљана, Зечић Слободан и Шарац Војислав, док је Илић Радомир успео да се спасе са још двоје деце.

Он је на ове околности дао изјаву у којој наводи да се дана 21. 05. 1992. године враћао са посла заједно са Ковачевић Миленком и Кандић Недељком. Док су чекали аутобус путем је наишао камион тзв. „Тамић“ и они су га стопирали на месту где се налази каменолом у Буњавцима. Камионом је управљао Петковић Млађен, а поред њега у камиону су били још и Лазаревић Мићо, Шарац Војислав, Зечић Слободан, Обрадовић Миљана, Илић Обренија и двоје деце, Илић Миле, стар 14 година и мали Обрадовић, чијег се имена Радомир није могао сетити у тренутку давања изјаве, стар 9 година. Када су стигли до места званог Жутица, на возило је отворена ватра са свих страна. Настала је паника у возилу и сви су почели да искачу из каросерије. Испод диференцијала возила Радомир је видео Млађена који је већ био мртав. На асфалту, поред возила, видео је и да је смртно погођен Ковачевић Миленко, док је Илић Обренија лежала мртва у кабини. Обренија је била погођена у чело. Одмах након што је Радомир искочио из камиона да потражи заклон, на камион је бачена експлозивна направа, тако да су сви који су остали на каросерији изгинули. Поред Радомира је пао погођен Кандић Недељко, а сам Радомир је у овом нападу био рањен у главу, док је од експлозивне направе је био погођен са неколико гелера по ногама и био му је откинут и део малог прста на левој руци. Он је покушао да бежи, али је у том тренутку зачуо глас иза себе који му је рекао да се преда. Иза себе је видео једног муслиманског војника који му је прислонио пушку на леђа и наредио да легне на асфалт, а затим је наредио и деци да легну поред Радомира. У једном тренутку војник се удаљио на око 30 метара од њих и позвао некога да пита шта да ради са њима. Радомир је чуо други глас који му одговара „Убијај, шта ће нам“. Он је искористио тај моменат, погурао децу са асфалта и заједно са њима почео да бежи кроз оближњу шуму, носећи малог Обрадовића испод руке јер је био рањен у врат. У шуми су се скривали око 2 сата, све док из Милића није дошла помоћ.

Према кривичној пријави састављеној од стране МУП-а, Станица јавне безбедности Милићи, дана 21.06.1993. године број 15–17/02-КУ–6/93 одговорни за овај злочин су: Меканић Бећир, Муратовић Есад, Ахметовић Јусуф, Османовић Мухидин и Вејзовић Сулејман. Сви лешеве су медицински обрађени у регионалној ратној болници у Милићима.

15. Заседа на магистралном путу Зворник-Милићи-Сарајево у месту Коњевић Поље

Дана 27.05.1992. године на магистралном путу Зворник — Милићи — Сарајево у месту Коњевић Поље, општина Братунац, постављена је заседа и извршен напад на на колону камиона власништво ДД „Боксит“ Милићи којима се превозила руда боксита од Милића до Зворника. Напад су извршили припадници јединица из Церске, Коњевић Поља, Власенице и Братунца, које су сачињавали ТО Сребреница, а по налогу главнокомандујућег из Церске, Хоћић Ферид. Јединицу су предводили Салиховић Шемсудин из Калдрмице, Шабић Велид из Коњевић Поља и Мујчиновић Сулејман из Побуђа. Приликом овог напада убијени су: Сушић Новица возач у ДД „Боксит“, Поповић Зоран радник ДД „Боксит“ који се тог дана враћао из Зворника у једном од камиона и Вујадиновић Миломир такође радник ДД „Боксит“, чије тело су држали Муслимани око 20 дана након чега је извучено кроз размену. Задобијеним ранама, у болници у Соколцу су подлегли: Симић Стево, возач у ДД „Боксит“, и Мијатовић Ђорђе, такође возач ДД „Боксит“, који се тог дана враћао са лечења из болнице у Београду. Тела четворице погинулих су медицински обрађени, док нису постојали услови за медицинску обраду остатака Вујадиновић Миломира.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Милићи, састављеној дана 23. 06. 1993. број 15–17/02-Ку–7/93, одговорни за организовање заседе у Коњевић Пољу су: Хоћић Ферид, Салиховић Шемсудин, Алић Муниб, Алић Мехо, Мехмедовић Рамиз, Ахметовић Сафет, Мустафић Салим, Османовић Мушан, Османовић Џемал, Хасановић Хајрудин, Нукић Алија, Јашаревић Хусеин, Дедић Фадил, Мујчиновић Сулејман, Мухаремовић Хасан, Омеровић Хамед, Шабић Велид и Османовић Адем.

Сведок Ђукић Милан у својој изјави наводи да је из Зворника за Милиће кренуло 13 камиона, док је у колони било и неколико приватних возила. Заједно са њим у камиону су биле још две жене које је повезао из Србије — Новаковић Милица и Рада. Када су стигли у Коњевић Поље један део колоне је већ прешао мостић, а Милан је испред себе приметио да три камиона иду упоредо. Тог момента је зачуо рафал из аутоматског оружја и видео како камион Вујадиновић Милета слеће са пута, јер је Миле био рањен у леђа. Испред Милана се испречила приколица камиона којим је управљао Сушић Новица, који је тада погинуо, и он је у том тренутку, са своје две сапутнице, искочио из камиона. Одмах је приметио да неки човек трчи ка њему из кафане „Тараново“ за којег му се учинило да је његов бивши колега Мусић Исајбег и пошто није имао чиме да се брани он је одлучио да бежи ка Јадру. Из Јадра је могао видети колегу Ђурић Велимира, који је био иза једног од камиона, како зове у помоћ јер је био рањен у леву руку. Милан је тада притрчао до њега и одвукао га до Јадра, где су се придружили групи

коју су сачињавали: Вујадиновић Мико, Петковић Петко, рањени Вујадиновић Миле и Велимир, Симић Винка и Рада и Новаковић Милица. Милан је у једном моменту осетио као да га нешто „пржи“ по левој ноzi. Ту су превели рањене и кренули Јадром према Калдрмици. На једној њиви су се раставили у пар група. Милан је отишао даље са Петковић Петком, Обрадовић Гораном, Симић Винком и Новаковић Милицом и Радом. Зауоставили су се у једној боровој шуми одакле су гледали прави пакао који се дешавао у Коњевић Пољу. Када је стала пуцњава цела група је кренула ка Умцу и тада су могли видети велики дим за који су утврдили да долази од запаљеног камиона у Коњевић Пољу. Када су стигли у село Умац, пола сата касније су дошла два Муслимана од којих се један звао Ахметовић Авдо. Он је тражио да мештани села предају људе који су управо стигли. Почели су им викати да су опкољени и да не беже, али су они ипак одлучили да побегну и то у правцу Кушлата, како би стигли у Лијешањ. На путу до Лијешња су неколико пута наилазили на наоружане Муслимане, али су ипак успели да стигну до свог одредишта.

Грађанка муслиманске националности, Шаха Чоходаревић, такође је дала изјаву на околности које су њој познате у вези страдања људи у колони камиона ДД „Боксит“, као и на околности других страдања. Она наводи да је главни командант оружаних муслиманских јединица у Церској био Салиховић Шемсудин, а једном од већих јединица је командовао Мустафић Фикрет. Наведене оружане снаге су, како је она чула, организовале нападе на српска насеља на том подручју и то на Шадиће, Рогосију, Ванциће, Металку и Кравице, а могуће је да је било напада и на друга села. Њој је познато да су после ових напада вршене пљачке српских села. Такође зна и да је у Куртићима био затвор за Србе у којем је било заробљено 10 мушкараца и две жене. Ови заробљеници су из Церске пребачени за Сребреницу непосредно пред пад Церске. Затвор се налазио у штали Мује Куртића, чија је ћерка Фатима била Шахина јетрва и од које је Шаха чула да су затвореници били тучени и малтретирани. Она такође наводи и да је приликом напада муслиманских оружаних снага на Рогосију једном од јединица командовао Мустафић Фикрет, а после овог напада се причало да је убијено око 80 српских војника, као и да су муслиманске оружане снаге у Коњевић Пољу организовале напад на колону камиона која се кретала у правцу Милића, али не зна колико је цивила тада убијено. Шаха наводи да је чула да су организатори овог напада били Османовић Азир и Османовић Хасим звани Кобра из Коњевић Поља.

Дана 12. 03. 1993. муслиманске оружане снаге, које су предводили Салиховић Шемсудин и Мустафић Фикрет, евакуисале су се заједно са цивилним становништвом са подручја Церске. Фикрет Мустафић је отишао у Тузлу, а Салиховић Шемсудин је остао у Сребреници, ставио се под команду Орић Насера и задржао се на месту команданта Првог церског одреда. Она даље наводи да је јуна 1995. Турсуновић Зулфо са својим јединицама отишао у Жепу и тамо, заједно са јединицом Авде Палића из Жепе,

напао српско село Вишњица. По повратку Турсуновићеве јединице Шаха наводи да је чула да је у Вишњици убијено око 40 српских војника и цивила.

Она истиче да је у Сребреници главна личност био Насер Орић, начелник полиције је био Мехољић Хакија, а остале значајне личности су били Турсуновић Зулфо и лица са надимцима „Миш“, „Манџа Црни“, „Кемо“ са Пала и његов брат „Рефо“. „Миш“ је био познат по томе што је у Сребреници силовао и малтретирао жене, а приликом напада на српска села клао заробљене српске цивиле и војнике. За „Кему“ се слично причало, али је он био познатији по масакрирању заробљених српских цивила и војника. Исто се може рећи и за „Манџу Црног“ и „Рефу“ који су били познати и по томе што су мучили и физички злостављали заробљене Србе у затворима у Сребреници. Они су били сурови и према муслиманском становништву у Сребреници, а стрељали су један број оних који нису хтели да се повинују њиховој вољи, као нпр. Ризвановића из села Глогове. Насер Орић је био познат и по томе што је одводио девојке и жене по свом избору из Сребренице и неке од њих силовао, а Шаха зна и за случај једне лепе девојке по имену Злата из Каменице код Зворника, коју је Орић силовао.

Она истиче да је по својој суровости приликом напада на српска села, као и према заробљеним Србима и муслиманским избеглицама у Сребреници, био познат Зулфо Турсуновић. Он је тукао жене које су избегле у Сребреницу, бацао их са камиона и слично, а она зна и за случај где је Турсуновић бацио једну жену са камиона и том приликом јој поломио кичму.

Шаха наводи да је у Сребреници било мало Срба и само један Хрват који је радио у Црвеном крсту. Она не зна у каквим су условима они живели, али је чула за случај када је ухваћен један рањени Србин који је потом доведен у болницу у којој је био убијен од стране лица под надимком „Кезо.“ О Србима коју су били заробљени у Сребреници Шаха наводи да не зна много, сем да су били тучени и малтретирани. Она каже и да се говорило да су Орић Насер и Турсуновић Зулфо често обилазили ове затворенике и том приликом су их тукли и малтретирали. Насер Орић је крајем маја или почетком јуна заједно са „Мишом“ и још десетак људи отишао у Жепу, а одатле, хеликоптером, у Тузлу. По одласку Орића из Сребренице, као његов заменик, дошао је Рамиз из Поточара.

Шаха у свом сведочењу описује живот у Сребреници, и то као веома тежак. Хуманитарну помоћ су држали под контролом Насер Орић и његови људи који су прехрамбену робу смештали у магацине у Поточарима на Клиси, у Сућеској и у Петричима. Храну нису делили народу, или су је делили у минималним количинама — по килограм брашна на недељу дана по члану породице, а остало су продавали по веома високим ценама. Тако су нпр. килограм брашна продавали по 5 ДМ, а килограм соли је достигао цену и до 75 ДМ. Због свега овога и народ и војска су гладовали и незадовољство је расло све више. Када су српске оружане снаге покренуле напад на Сребреницу, муслиманска војска је напустила положаје, јер је била незадовољна постојећим стањем и гладовала је, тако да је Сребреница, без већег отпора, пала истог дана. Шаха је одмах, заједно са мужем, свекрвом и заовом, кре-

нула у евакуацију према селу Јаглићима, где је било и зборно место. Те вечери се на Јаглићима окупило око 12,5 хиљада људи који су кренули у евакуацију. У овој маси људи било је и доста војника са оружјем. Исте вечери, око 21 ч, организована је колона и сви су кренули према Тузли, преко Коњевић Поља. На њеном челу била је војска са оружјем, а један број војника налазио се и у самој колони. Колона се кретала ноћу и већ друге ноћи су стигли на подручје села Сандићи. Шаха се налазила на задњем делу колоне када је пред зору, 13.07.1995. дошло до сукоба са српском војском, тако да се цела колона разбила и Шаха се вратила у Сребреницу са групом од 150 цивила и нешто мало војника, док је њен супруг погинуо приликом овог сукоба. По повратку из Сандића цела група се крила у околини Сребренице десетак дана после чега су отишли на подручје Жепе, а дана 31. 07. 1995. Шаха је са већим бројем муслимана са подручја Жепе прешла преко Дрине на територију СР Југославије.

16. Заседа у месту Бакрачи-Каменица и убиство три милиционера СУП-а Зворник

Дана 29.05.1992. године око 22 ч на локалном путу Горња Каменица -Зворник припадници оружаних муслиманских снага су из заседе постављене у засеоку Бакрачи напали колону од пет путничких возила којима су се са вршења службе враћали припадници милиције Станице јавне безбедности (СЈБ) Зворник. Том приликом је тешко рањено шест припадника милиције и то: помоћник командира станице милиције СЈБ Зворник Ерић Славко и милиционери Ђокић Љубисав, Вујовић Владо, Јовановић Никола, Гогић Милорад и Матић Мика. Након извршеног напада од стране муслиманских снага рањени милиционери Гогић Милорад, Матић Мика и Ђокић Љубисав успели су да се извуку из непријатељског окружења, док су Ерић Славко, Вујовић Владо и Јовановић Никола пали у руке муслиманске војске. Они су након заробљавања мучени и физички малтретирани, а потом су били убијени. Дана 04.06.1992. године извршена је размена којом су шест заробљених лица муслиманске националности размењени за лешеве Вујовића, Ерића и Јовановића.

Извршеним увиђајем и спољним прегледом лешева ових припадника милиције утврђено је да је Ерић Славко рањен пушчаним пројектилом у предео леве натколенице и десне надлактице, а да је након тога жив мучен спаљивањем лет лампом и другим средствима у пределу лица и леђа, ломљењем доње виличне кости и чупањем косе. Сведок Вујовић Миле наводи да је током препознавања свога брата видео и Ерић Славко код кога је грудни кош био поломљен, а поред овога био је и кастриран и имао је ране на потиљку и на слепоочницама нанесене тупим предметима.

Вујовић Владо је рањен пушчаним пројектилом у десну натколеницу, а након тога је жив мучен спаљивањем у пределу лица, полног органа и стомака и сечењем у пределу десне стране грудног коша. Његов брат Вујовић Миле у свом сведочењу наводи да је био на препознавању свога брата у медицинском центру и видео је рану на левој руци изазвану метком, док је на грудном кошу, са леве стране где је срце, видео круг направљен ножем у који је могла стати песница, затим трагове паљења лет-лампом по гениталијама и по лицу, стомаку и ногама, тако да је сведок једва препознао свог брата и то по ожиљку од операције стомака.

Јовановић Никола је рањен у пределу десне стране грудног коша, а након тога је жив мучен спаљивањем лицу и убадањем ножем или другим оштрим предметом у пределу грудног коша и главе. Николина супруга, Јовановић Милица, у свом сведочењу наводи да је по преузимању тела на Николи видела да је по лицу унакажен, као и то да су му извађене очи, а позади на потиљку је уочила рупу од ударца тупим предметом, а видела је и трагове паљења, док је из прича других људи је чула да је њеном мужу

Николи одсечен прст на којем је била венчана бурма, као и то да је набијан на колац.

О свему овоме је направљен записник који се налази у архиви општинског суда у Зворнику, као и фотодокументација.

Рањени Матић Мика је поводом ових догађаја дао изјаву у којој каже да је као припадник резервног састава милиције дана 29.05.1992. године добио задатак да са још 18 припадника милиције и помоћником командира Станице милиције Ерић Славком, пруже помоћ припадницима резервног састава који су тог дана били нападнути од стране муслиманских снага. Доласком у Горњу Каменицу саопштено им је да је напад у међувремену престао, те су они колегама предали одговарајућа МТС, сачекали да виде да ли ће се напад поновити, и пошто се то није догодило њих 20 радника су кренули назад са 6 путничких аутомобила у правцу Зворника локалним путем преко Доње Каменице. Мика је био у колима којима је управљао Ерић Славко, до којег је седео Вујовић Владо, док је на задњем седишту поред Мике седео Ђокић Љубисав. Када су дошли до Основне школе у Каменици, они бивају обасути рафалном паљбом. Славко је рекао да је рањен, али је наставио вођњу још неколико стотина метара, а затим је почео да губи свест и одмах након тога је, у једној благој кривини, скренуо са пута и ударио у међу. Мика још није осећао да је рањен, па је изашао из кола и покушао да помогне Славку тако што је отворио врата и ухватио га испод пазуха како би га извукао из кола. Славко је јаукао од бола и тражио од Мике да му помогне да извуче рањену ногу. На десном предњем седишту Мика је видео да је и Владо рањен па је и њега извукао, а са задњег седишта је изашао Љубисав и рекао да је рањен у обе руке. Тада је и сам Мика осетио да је рањен у пределу десне натколенице и грудног коша. Славко је, видевши каква је ситуација, рекао Мики и Влади да иду да потраже помоћ, па је Мика одмах сишао у корито реке и кренуо низ реку у нади да ће наћи било какву помоћ. Пошто је чуо повике очекивао је да ће бити откривен па је се после пар стотина метара сакрио у високо растиње, ишчупао траву и покрио се. Осетио је јако крварење и мислио је да ће потпуно искрварити. Ту је провео неко време, а онда је чуо да путем долазе нека непозната лица, а након тога и пуцњаву. Пошто ни сутрадан, 30. 05. 1992. није долазила помоћ, он је цео дан провео сакривен у трави одакле је гледао муслиманску војску како претражују терен. Увече истог дана Мика је одлучио да крене и после дужег пута је наишао на барикаде које су држали припадници јединица српске општине на раскрсници за Лијешањ, одакле је пребачен у болницу у Зворнику.

17. Опарци

Дана 12. 05. 1992. године већина мештана села Опарци су напустили своје село из страха од напада Муслимана и прешли су у суседна села Брађевину, Вранешевиће и Сикириће.

Дана 01. 06. 1992. године у раним јутарњим сатима јаке муслиманске снаге су напаале српско село Опарци. Село је прво опкољено са свих страна и потом нападнуто. У овом нападу живот су изгубили: Илић Драгић, Илић Ратко, Илић Угљеша, Петровић Милорад, Петровић Дикосава и Петровић Живојин, а преживела је само Живојинова супруга Петровић Љепосава. Након извршеног напада припадници муслиманских формација су опљачкали и запалили село.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, састављеној дана 24. 08. 1993. број Ку-59/93, одговорни за напад на Опарце и убиство 6 цивила су: Салиховић Хусо, Халилхоџић Хајрудин, Фахрудин из села Брезовица, Алић Абдулах, Бегић Севдалија, особа под надимком „Бјелац“ и Хусић Велказ.

Сведок Петровић Стојан у својој изјави описује како је текао живот у Опарцима пре напада. Он наводи да су до марта 1992. године односи са комшијама Муслиманима били добри, али од марта су се пореметили јер су Муслимани почели да истичу заставе са шаховницом и заставе са полу-месецом и звездом, а почеле су се појављивати и пароле „ХДЗ“, „СДА“, „ХВО“, као и „Плови патка, плови гуска, цела Босна биће Турска“ и друге. Почетком априла 1992. године Муслимани су организовали преговоре, на које је Стојан ишао са Савић Радованом и Илић Драгославом. На муслиманској страни преговоре су водили Фадил Гребовић, Мехо Алић, Бекто Мемешевић, Абдула Алић, Алихоџић Назиф, Мусић Сенад, Ибрић Рамиз — сви из Брезовица, затим Ралиховић Рамо, Алихоџић Хајрудин, Шећић Рашид из Моћевића и други. Они су том приликом тражили од српске стране да их обавештавају ако се појави нека војска и да предају оружје јер су чули да имају веће количине оружја. Током ових преговора Бекто Мемешевић је Стојана оптуживао да прикрива већи број наоружаних људи, да организује патроле у селу Запољу и да држи веће количине оружја. Такође се од Стојана захтевало да свакодневно долази у продавницу у Моћевићима како би се уверили да је он још увек у селу и да ништа не крије. У мају 1992. године, српске породице, из страха од напада Муслимана напуштају Опарце. У селу су остали Живојин Петровић, Љепосава Петровић, Милорад Петровић, Дикосава Петровић, Илић Драгић, Илић Угљеша и Илић Ратко.

Стојан даље наводи да је су од 18.05.1992. године Муслимани почели да постављају заседе и блокаде тако да је њему било онемогућено да иде на посао у рудник, па је он отишао у село Сикирић, где му се већ налазила породица.

Дана 01.06.1992. године извршен је напад на Опарце. Муслиманске снаге су побиле све цивиле у селу сем Стојанове мајке Љепосаве, а село су запалили и опљачкали и стоку одвели са собом. Његова мајка Љепосава му је испричала да су она и њен супруг Живојин на дан напада кренули из села јер су приметили већи број наоружаних Муслимана. Приликом напуштања села њих су пресрели Муслимани и тада Живојин бива убијен. У тренутку када су запуцали Љепосава је од страха пала поред оgrade, а они су помислили да су је убили. Тако скривена, Љепосава је гледала шта муслиманске снаге раде у селу па је видела и када су запалили село и поубијали становнике.

Дана 03. 06. 1992. године Стојан је отишао у село са Стјепановић Новак, Савић Радованом, Илић Драгославом, Петковић Петком и још неколицином људи како би извукли мртве. Међутим, они су овом приликом наишли на петорицу муслиманских војника међу којима је Стојан препознао Хусић Веказа и Бегић Седалију који су му рекли да преда оружје и да се сви предају јер су у окружењу. Они су то одбили, тако да је дошло до пуцњаве и Стојан је почео да се повлачи са својом групом. Током повлачења су прошли поред тела Стојановог оца Живојина, као и тела Петровић Дикосаве (сведок Петровић Милоје који је био у овој групи људи у свом сведочењу наводи да је овом приликом видео да је Живојин био убијен из ловачке пушке, а да је Дикосава била заклана ножем).

Они су након тога поново покушали да уђу у село 10.06.1992. године, али нису успели.

Дана 30. 04. 1993. године, када су Опарци ослобођени, пронађени су лешеви тј. кости Живојина и Дикосаве који су сахрањени, док остаци осталих страдалника нису пронађени.

Августа 1993. године, пронађен је рањен Јакубовић Шабан. По опоруци Стојан је обавио разговор са њим и тада му је Јакубовић рекао да су дана 01. 06. 1992. године, при нападу убијени Петровић Живојин, Петровић Милорад и Петровић Дикосава, а да су Илић Драгића, Илић Угљешу и Илић Ратка заробили и одвели у Сребреницу. Спровели су их Алић Фахро и Шећић Иза, које Стојан лично познаје јер су обојица били рудари и познати по екстремизму, тако да Стојан сматра да су њих двојица могли убити заробљене Илиће. Јакубовић је у даљем разговору рекао да су Муслимане у овим нападима предводили Бегић Севдалија, Синановић Рамо и Рифет, Синановић Решид, Шећић који је био наставник у Пирићима, Рахмић Исмет, тзв. „Робијаш“ из Сикирића, Хусић Едхем, Рамић Фахро и још један Рамић чијег се имена у тренутку давања изјаве Стојан није могао сетити, али зна да је био у резервном саставу милиције, Гребовић Фадил, Даудбашић Рифет, Мешевевић Бећо, Алић Абдулах, Алихоџић Назиф, Хусић Веказ, Сећић Салко, Јакубовић Ибро, Алилхоџић Хајрудин, Сећић Фикрет, Салиховић Хајрудин, Салиховић Рамо, Хасић Дахмо и Хусић Суљо.

18. Црквине

Село Црквине, које се граничи са муслиманским селима Познановићи, Михољевине и Осмаче било је настањено искључиво српским становништвом. Село је нападнуто 15. 05. 1992. године када је 12 муслиманских војника из Осмача ушло у Црквине. Они су тада заробили Павловић Борислава и његову супругу Павловић Десанку које су физички малтретирани, а потом пуцали у њих и том приликом је убијена Десанка док је Борислав рањен. Село је опљачкано и запаљено, а након овог напада сви становници су побегли у суседне Ратковиће који су такође нападнути 21. 06. 1992. године. Дана 11. 07. 1993. године је у Факовићима извршена обдукција тела Павловић Десанке од стране особља Института за судску медицину ВМА у Београду.

Сведок Павловић Божо у свом сведочењу наводи да је разговарао са Бориславом који му је испричао шта се тога дана догодило у Црквинама. Борислав му је тада рекао да је 1992. године из Осмача у Црквине дошло 12 муслиманских војника који су у кући затекли Борислава са супругом Десанком. Наведени војници су њих заробили и почели да их испитују. Тражили су да им кажу где су четници и где им је син Драгомир, а како је Борислав рекао да му је син у Србији, они су почели да га убеђују да му је син заробљен на Осмачама и тиме га уцењивали да призна где су други мештани села. Затим су Борислава и његову супругу водали, тукли и малтретирани, присиљавајући их да сами себи копају гробницу без алата, што су њих двоје и учинили. Након ископане гробнице терали су их да се загрле како би их тако стрељали, на шта Борислав није пристао.

У том тренутку је изненада један из групе Муслимана рекао Бориславу да бежи низ шуму, а када је он кренуо у правцу шуме неко је запуцао на њега и ранио га у пределу руке, што је Борислав искористио и пао, претварајући се да је смртно погођен. Одмах потом је чуо и други пуцањ након којег су муслимански војници отишли. Након њиховог одласка Борислав се вратио на место догађаја и видео да му је супруга убијена.

19. Рупово Брдо

Село Рупово Брдо са засеоцима Жугићи, Глигори и Милинковићи, је било настањено искључиво српским становништвом. Село је нападнуто дана 10. 06. 1992. године од стране припадника муслиманских снага из правца Жедањског, Ђила, Жутице, Штедре и Купусине. Нападом из правца Жедањског је руководио Турсуновић Зулфо, из правца Ђила Адемовић Ибрахим звани „Цакура“, из правца Жутице Бектић Мујо, из правца Штедре Меканић Бећир, и из правца Купусине Турковић Фадил. Село је запаљено, а имовина опљачкана. Запаљена је и Основна школа „21 децембар“ као и Управна зграда и радионица ДП „Бирач“ Власеница, Шумарница РО „Шумарство бирач“ и стамбена зграда РО „Бирач“. Приликом овог напада убијено је пет цивила и то: брачни пар Милинковић Војко и Мирјана, који су након тога запаљени у својој кући, Милинковић Реља, Милинковић Радоје и Жугић Ковиљка која је према изјавама сведока заклана.

Из села су заробљена и одведена три лица, која су највероватније убијена, а чија тела још увек нису пронађена, те се воде као нестали. То су: Милинковић Владо, Жугић Комљен и Жугић Тривко. Сведок Глигоревић Љубиша у свом сведочењу наводи да је у разговору са Јашаревић Синаном из Нурића сазнао да су Комљен и Тривко убијени негде у селу Башча и да су бачени у кањон Штедрића, а сазнао је и да је њих заробио Јусуповић Џемаил из Нурића.

Приликом напада на Рупово Брдо, рањени су Жугић Миломир и Милинковић Вукица.

Према кривичној пријави МУП-а, Романијско-Бирчански ЦСБ, Станица јавне безбедности Милићи, састављеној дана 17. 06. 1993. број 15–17/02-Ку–1/93, одговорни за ове злочине су: Меканић Бећир, Турсуновић Зулфо, Адемовић Ибрахим, Бектић Мујо, Турковић Фадил, Адемовић Хасан, Адемовић Неџад, Вејзовић Сулејман, Јусуповић Џемаил, Мемишевић Зулфо, Маловић Ифет, Маловић Сифет, Мемишевић Азем и Бећировић Алага.

Сведок Милинковић Милојка у свом сведочењу наводи да је на дан напада спавала у комшилуку код покојног брачног пара Милинковић Војка и Мирјане. Њу је пробудио први пуцањ којим је убијен пас Милинковић Војка. Мирјана је тада била ван куће јер је кренула до тоалета и тада се зачуо и други пуцањ. У том тренутку је Милојка истрчала из куће и видела Мирјанино тело. Она је одмах, надајући се да Мирјана није мртва, позвала Војка да је унесу у кућу и у тренутку кад су они кренули по Мирјану зачули су се пуцњи са свих страна. Њих двоје су се сакрили иза ограде, али је тада метак погодио Војка, па је уплашена Милојка побегла до куће Милинковић Радоја где је затекла Жугић Здравка, Славољуба, Драгомира, и Милинковић Радоја који је само после пар минута погођен. Пошто су видели да је Радоје погођен и да је село опкољено са свих страна, ова група људи је одлучила да

крене ка засеоку Жугићи. Већ по изласку из засеока Милојка је приметила да су све куће у пламену, а такође су гореле и основна школа и радионица ШГ „Бирач.“ Када су стигли у засеок Жугићи њима су се придружили Жугић Љепосава и Милосава. Милојка је у Жугићима сазнала да је убијена Жугић Ковиљка, а по причама оних који су је видели Ковиљка је била заклана. Они су сви заједно отишли даље према Гуњацима и то кроз шуму, јер су муслимански војници блокирали прилаз и излаз из села Рупово Брдо. Увече су стигли у Подравање, а сутрадан су отишли у село Гуњаке где су чули да је Рупово Брдо спаљено, да је 5 лица убијено, и да су нестали Милинковић Владо и Жугић Комљен и Тривко.

Сведок Жугић Здравко наводи да су се мушкарци из Руповог Брда организовали сутрадан у Гуњацима и отишли у своје село, где су пронашли и сахранили мртве. Код радионице су пронашли Милинковић Рељу који је убијен из ватреног оружја, а Здравко наводи да се, судећи по рани на глави коју је Реља имао, може претпоставити да му је пуцано из близине у главу. Поред породичне куће пронашли су мртвог Милинковић Радоја који је такође убијен из ватреног оружја, а код којег је једна страна тела нагорела, вероватно од ватре која га је опекла пошто су му кућа и помоћни објекти запаљени. На прагу спаљене куће су пронашли угљенисана тела брачног пара Милинковић Војка и Мирјане. Након што су у засеоку Милинковићи пронашли и сахранили напред наведене страдалнике, пошли су у засеок Жугићи где су пронашли мртву Жугић Ковиљку стару око 70 година, а на њеном врату је био видан траг посекотине па би се могло претпоставити да је иста заклана.

Према изјави Глигоровић Драгомира и Жугић Станка дана 14. 06. 1992. године муслиманске снаге су поново ушле у Рупово Брдо где су, након што су опљачкали село, попалили преостале куће у њему.

20. Убиство из заседе на регионалном путу Факовићи-Братунац на мосту преко Тегарске Ријеке

Дана 20.06.1992. године, око 12:00 часова, Јовановић Раде и Мићић Милован су се кретали регионалним путем Факовићи- Братунац. Прелазећи преко моста на Тегарској Ријеци, њих двојица су упали у

заседу коју су поставиле муслиманске оружане формације и том приликом су обојица убијени. Пошто нису постојале објективне могућности, тела Јовановића и Мићића су сахрањена без претходне медицинске обраде.

21. Ратковићи са засеоцима и околином (Дучићи, Рачићи, Дворишта, Полимци, Брађевина, Магудовићи, Калудра, Вранешевићи и Руљевићи)

Дана 21. 06. 1992. године, јаке муслиманске снаге су извршиле оружани напад на српска села: Ратковиће, Дучиће, Дворишта, Рачиће и Полимце. У моменту напада у селима се налазило цивилно становништво и нешто мало способних грађана у улози бранилаца села. По уласку муслиманских снага у села цивилно становништво је убијано, а део убијеног становништва је масакриран паљењем, кидањем главе и сл. Преживели мештани су се спасавали бежањем низ Грабовачку реку према реци Дрини тј. према Србији. Села су после тога опљачкана и запаљена. Према досадашњим сазнањима у овом нападу су убијена следћа лица: Павловић Милован, Ранкић Милутин, Милановић Борка, Максимовић Винка, Ђурић Радослав, Продановић Живан, Станојевић Станимир, Богичевић Обрен, Станојевић Раденко, Продановић Зора, Ранкић Ранко, Ранкић Видоје, Максимовић Драгомир, Павловић Новак, Станојевић Десанка, Станојевић Никола, Максимовић Радомир и Максимовић Ратко.

Дана 27. 06. 1992. године, од стране истих муслиманских формација, нападнута су српска села: Брађевина, Магудовићи и Калудра, и том приликом су убијени следећи цивили: Гајић Љубиша, запаљен са кукурузовином, а његово паљење је посматрао Стевановић Милутин који је био сакривен у оближњем потоку; Стевановић Стојан, масакриран, одсечен му је полни уд и стављен у уста; Станојевић Новица, особа са оштећеним слухом; Павловић Драго, Јовановић Обрадин и Јовановић Славко. Један број лица је био рањен, као што је то случај са Стевановић Стеваном. Набројана села су потом потпуно уништена.

Дана 29. 06. 1992. године, муслиманске формације су нападе село Вранешевиће и засеок Руљевиће. Становници овог села су се спасли бежањем преко Дрине у Србију. Села су опљачкана и уништена.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, састављеној дана 30. 06. 1993. године број 45/93, као и према изјавама сведока, починиоци наведених злочина су: Орић Насер, Турсуновић Зулфо, Реџић Алија, Хасановић Шабан, Хасановић Изет, Смаиловић Рамо, Хасановић Алмаз, Мујкић Алија, Мујкић Ибрахим, Махмутовић Насир, Махмутовић Фејзо, Смаиловић Елизабет, Јусић Шемсо, Малкић Џевад, Бектић Бехаија, Мехмед из села Дедићи, Хајрудин из села Дедићи, Јусић Веказ, Бектић Идриз, Дервишевић Рахмадан, Шећић Салко, Шећић Изет, Салиховић Шевал, Хусић Незир, Хусић Суљо, Алихоџић Смајо, Шећић Фикрет, Шећић Сенахид, Јакубовић Ибро, Јакубовић Мујчин, Јакубовић Фикрет, син Дервишевић Рахмана који је био полицајац по занимању, Мемич Хасан, Машић Бехадил, Авдић Едим, Хасановић Хасан, Омеровић Смајил, Авдић Вахид,

Емкић Најро, Енкић Цевад, Сулејмановић Јусуф, Сулејмановић Шефкет, Аљић Сбахудин, Авдић Вехид, и други непознати извршиоци. Допуном кривичне пријаве МУП-а, Центар јавне безбедности Зворник, састављеном дана 07. 07. 1994. године додата су још два лица: Хасановић Фахрудин и Хасановић Сбахудин. У кривичној пријави Војне поште 7102/1 Бијељина, састављеној дана 21.09.1995. године, број 70–8 наводи се још једно лице-Малкић Суљо.

Преживели становници села су дали изјаве на околности напада. Тако Станојевић Радомир у својој изјави наводи да је у његовој породичној кући у Ратковићима живела његова непокретна мајка Десанка, брат Раденко и снајка Иванка са децом. Када су Ратковићи нападнути Раденко и Иванка су са децом побегли у шуму, док је Десанка остала кући пошто је била непокретна. Радомир је неколико дана касније, од избеглица које су долазиле у Србију, сазнао да је село спаљено, а како је његова мајка остала у кући, претпостављао је да је ту и убијена. Сазнао је и да му је брат убијен приликом бежања кроз шуму, док је Иванка успела да побегне са децом. Раденко је одмах сахрањен у Факовићима, а Десанкини остаци су пронађени 22. 06. 2004. године на згаришту куће.

Сведок Павловић Божо је живео у Горњим Ратковићима и он наводи да је село нападнуто 21. 06. 1992. године, а да су тог дана нападнута следећа села: Горњи Ратковићи, Доњи Ратковићи, Полимци, Калудра, Дучићи и Дворишта. Села су била насељена српским становништвом и у њима није било војске, осим што су мештани повремено чували села у организованим стражама. Пошто се Божина кућа налазила на рубу села на њу је међу првим пуцано. Након што је једно пушчано зрно разбило стакло Божо је одмах устао из кревета и изашао испред куће, где је видео свог оца Милована Павловића, који је такође био изненађен нападом. Милован је одмах кренуо ка центру села, а Божо је одлучио да крене за њим, скривајући се иза кућа како би избегао јаку пушчану паљбу. Ипак, у једном моменту он бива погођен на два места и то у пределу десне стране грудног коша и леве стране у пределу ребара. Он, услед магле, није видео никог од нападача, али је чуо њихове повике међу којима и „хватај живе, опколи, побиј све“, при чему је чуо и јаку лупу по кантама, а сва та бука је прављена како би се изазвала општа пометња. Крећући се по сеоском путу тако рањен, Божо је видео погинуле цивиле и то: Зору Продановић, као и тело свог оца које се налазило на сред сеоског пута у близини куће Продановић Зарије.

На самом рубу села он је затекао своју мајку Стану, затим Танкосаву Станојевић, Добрину Продановић, Обрена Павловића, Драгосаву Станојевић и њеног сина Средоја и са овом групом је кренуо у правцу Магновића и Грабовачке Ријеке. Друга група цивила коју је видео, а коју су сачињавали Никола Станојевић, Живан Продановић, Цвјета Станојевић и Раденка Станојевић отишла је према Полимцима тј. према Дрини. Божо је касније сазнао да је ова група била пресретнута од стране муслиманских снага и да су погинули Живан Продановић, Никола Станојевић, док је Радојка Станојевић рањена. Она му је причала да је неке од нападача и препознала и да су неки

од нападача моторном тестером масакрирали тело Продановић Живана. Група са којом се Божо кретао је стигла у Грабовичку Ријеку, одакле су сви пребачени у Факовиће, а потом у Бајину Башту и Ужице на лечење. Божо каже да је на дан напада видео све куће у селу како горе и да су сена и штале и други објекти такође били запаљени. Пошто је и сам чуо како нападачи помињу одређена имена, а и путем информација које је добио од преживелих мештана села, он наводи да су у нападу, међу осталима, учествовали Малкић Џевад и Малкић Абдурахман. Њему је је познато и да је у Горњим Ратковићима у својој кући била запаљена непокретна жена Станојевић Десанка и да је у његовом селу, као и у другим селима, изгинуло више цивила и то: његов отац Павловић Милован, снаја Продановић Зора, Ранкић Милутин, Милановић Борка, Максимовић Винка, Ђурић Радослава, Продановић Живан, Ранкић Ранко и Видоје, Максимовић Драгомир и његов брат Ратко, Божини ујаци Станојевић Раденко и Богичевић Обрен, Станојевић Десанка, као и Станојевић Станимир који је убијен и запаљен у штале и други. После шест месеци од напада на село Продановић Добрина је пронашла делове тела свог погинулог сина Продановић Живана, и том приликом је носила главу свог сина и кукала, а ти снимци су били приказани и на ТВ.

Божо се сећа да је почетком 1992. године погинуо Милисав Милановић из села Двориште. Продановић Зарија изјављује да су се, након напада муслиманских снага на Опарце и Црквине, становници Ратковића организовали у сеоске страже како би се бранили од евентуалних напада муслимана. У тим стражама је учествовао и сам Зарија, као и његов син Благоје.

Зарија даље наводи да су Муслимани изненада, око 5 сати ујутро, напали Горње и Доње Ратковиће са засеоцима Дучићи, Дворишта и Полимци. Он се тада налазио код куће, док је његов син Благоје био на стажи. Чим је чуо пуцање Зарија је изашао из куће и са неколико комшија одмах кренуо да брани село. Почео је да пуца према нападачима, али у току размене палбе он сам бива погођен у надлактицу леве руке. Убрзо након тога престала је пуцњава и Зарија је отишао кући како би потражио помоћ. Његова супруга Зора је одмах изашла из куће и превила му руку, а ту је био присутан и комшија Ранковић Живорад. Зора је потом узела пушку од свог супруга и ушла у кућу. Мало након тога Зарија је чуо како неко наређује да се баци пушка и у том тренутку је на око 15 метара од њега видео Хамдију Османовића и Хајрудина Османовића из села Познановића који су носили пушке на готовс. Они њега нису видели, али он је видео када су бацили бомбу у његову кућу и потом улазе у њу. Зарија је тада одлучио да се склони у околно жбуње одакле је чуо довикивање Муслимана и гласове Малкић Бехије из Познановића као и учитеља Малкић Џевада „Уче.“ Одатле је јасно видео и када су Муслимани убили браћу Ранкић Видоја и Ранка, а видео је и како је пао погођен Станојевић Раденко.

Он је остао тако скривен у жбуњу све до 19 ч, када су Муслимани завршили са нападом, спалили село и повукли се. Након тога преноћио је на

једној ливади, а сутрадан је у тешком стању отишао у Факовиће, где му је указана помоћ тако да је пребачен за Бајину Башту па у Ужице, а одатле у Београд где је и лечен. Он каже и да су се лекари запрепастили јер када су му погледали руку она је била пуна црва. Заријина супруга је пронађена истог дана у кући и њено тело је било измасакрирано, што могу потврдити и Богићевић Маринко и Богићевић Никола. Он наводи и да је чуо да су од стране Муслимана такође измасакрирани: Продановић Зора, Продановић Живан, Станојевић Никола, Павловић Милован, Ранкић Видоје и Ранкић Ранко, а чуо је и да је Максимовић Драгомиру одсечена глава и да је Максимовић Ратко нестао и да се о њему ништа не зна, док су Станојевић Станмир и Станојевић Десанка запаљени од стране Муслимана. Зарији је лева рука остала потпуно онеспособљена.

Продановић Добрина у својој изјави истиче да су становници Ратковића пре рата живели у миру са комшијама Муслиманима, да су се међусобно посећивали и помагали и да никада није било никаквих проблема, али са почетком рата све се то променило. У недељу 21. 06. 1992. док је Добрина спавала код куће, око 5 ч ујутру из правца Познановића се чула јака паљба. Добрина је скочила из кревета и потрчала у синовљевићу собу да би видела да ли јој је син Живан тамо, али њега није било јер је он заједно са оцем и осталим комшијама био на стражи. Она је изашла испред куће и почела дозивати сина по имену. Тада је чула глас учитеља Малкић Цевада из Познановића којег су сви бодрили и говорили му „напред Учо, победа је наша.“ Добрина је почела да бежи према Магудовићима и пошто више није смела звати сина по имену, звала га је именом Мишо, надајући се да ће јој он препознати глас. Потом је сишла у поток према Магудовићима где је срела и остале становнике Ратковића са којима је наставила да бежи. Са том групом људи је стигла у Факовиће, одакле је отишла за Мајур у Србији где је провела две година распитивајући се за сина и живећи у нади да је још жив. Након што је село ослобођено она је присуствовала идентификацији лешева где је препознала свог сина по вилици. Добринин син је убијен у њиви званој „Забрница.“

Станојевић Раденка изјављује да је на дан напада била у кући са својим супругом Николом и свекром Тодором. Напад је почео рано ујутру и чим је зачула пуцњаву Раденка је устала и погледала кроз прозор, и видела је више муслиманских војника у униформи који су већ били у селу. Раденка је са супругом пробудила свекра Тодора и потом су сви заједно покушали да побегну из куће, а у том тренутку се на њиховим вратима појавио комшија Милун Станојевић који је био рањен и који им је рекао да беже и да се спасу. Чим је изашла вани Раденка је приметила да куће у Ратковићима горе. Она је онда заједно са супругом, Милуном и свекром Тодором дошла до једне баште у близини њене куће, где су Милун и Тодор остали, а она је наставила даље са својим супругом и Продановић Живаном, који им се успут придружио, до једне међе где је се налазило дрво ценарике. Ту јој је Живан рекао да је рањен и да морају ићи даље без њега. Они су се тада налазили на око двадесетак метара од муслиманских војника и Никола је

рекао Раденки да иде даље сама и да се спасе. Раденка га је послушала и пузећи је стигла до једне парцеле ражи где се сакрила. Са овог места је могла видети групу муслиманских војника од којих је препознала учитеља Малкић Цевада из села Познановића. Тако скривена Раденка је видела још тројицу муслиманских војника који су се кретали према дрвету ценарике где су били Живан и Никола. Они су пришли Николи, опколили га и почели га тући ногама и пушкама. После неколико минута један од тих војника је рекао оном другом да оде и погледа у ражи да ли има некога. Раденка је видела да је један војник кренуо према њој, а у истом тренутку је осетила како јој крв тече низ леву руку и схватила је да је приликом бежања рањена, а да то није ни осетила. Када је видела да јој војник све више прилази Раденка је почела да бежи према једном кестену, а војници су запуцали на њу. Одатле је даље бежала према Факовићима и том приликом је могла видети како горе српске куће. После пола сата Раденка се вратила у Горње Ратковиће и кренула према месту где је оставила Николу и Живана. Ту је пронашла тело супруга Николе и на његовом врату и телу је видела више посекотина. Видела је и да су му скинули сат и војничке чизме. Раденка се кукајући вратила за Факовиће и приликом доласка у Факовиће она је изгубила свест. Када се пробудила била је у болници у Ужицу где је срела Станојевић Милуна. За Живана Продановића каже да је тог дана остао у селу Горњи Ратковићи и да његови остаци никада нису пронађени.

Сведок Стевановић Станиша је описао догађаје који су се десили у Брађевини. Станиша наводи да је први инцидент којег се он сећа, а који му је указао да се односи између Срба и Муслимана мењају, био почетком 1992. године. Он се тада враћао аутобусом из Београда и када је аутобус стигао до Братунца група локалних наоружаних Муслимана их је зауставила и рекла возачу да ниједан српски аутобус не може да уђе у станицу, тако да се аутобус окренуо и вратио за Србију. Други догађај који му је био знак да се односи између две етничке групе мењају догодио се током православног Ускрса 1992. године, када је Станиша отишао у село Моћевиће да разговара са Хајрудином Алихоџићем у вези куповине трупаца ораховог дрвета за његову пилану. Када је стигао у Моћевиће видео је групу од 40 мушкараца, који су се сакупили испред Хајрудинове продавнице, а којима су говор држали Салиховић Хуса и Хусић Веказ. Ова група се разишла чим су приметили Станишу, који је ушао у продавницу и дао свом пријатељу Хајрудину ускршња јаја која му је донео на поклон, након чега су попили неколико пића и затим кренули да погледају трупце које је Станиша хтео да купи. Док су ишли путем Станиша је видео дрвеће које је намерно посечено како би препречило пут у виду барикада. До места са трупцима Станиша је видео три овакве барикаде.

Убрзо су после овога почела да се дешавају и прва убиства. Тако су у месту Јадар су из заседе убијена три цивила, након чега је Станиша одлучио да децу пошаље у Подриње јер је сматрао да је за њих тамо сигурније. Следећи инцидент који се догодио је било убиство Милановић Милисава који је на дан убиства заједно са својим братом Србиславом превозио сено

када су били пресретнути од стране Дервишевић Рахмадана и још једног лица. Дервишевић је том приликом убио Милисаву, док је Србислав успео да побегне.

Након овога мештани су постали озбиљно забринуте, тако да су сви послали децу на безбедно, а затим формирали сеоску стражу. Пошто у селу није било оружја, јер нико није био ловац, стража није била постављена да би бранила село, него само да би се дала узбуна на време у случају напада, како би се мештани могли довољно брзо склонити на безбедно. Станиша наводи да се маја 1992. године делегација мештана из Ратковића састала са делегацијом Муслимана из Познановића где је дошло до договора о ненападању између две стране и чак је договорено да се игнорише сваки покушај са стране, од других лица, да се спровоцира напад.

Након тога Србима је прекинут довод струје у селу, а струја им је могла бити искључена зато што се електрична станица која је нападала село налазила у муслиманском селу Моћевићи.

Први напад је изведен на Ратковиће, а неколико дана касније, тачније 27. 06. 1992. године, су нападнута села Брађевина, Магудовићи и Калудра. Станиша се тог дана налазио у селу Брађевина и преживео је овај напад захваљујући чињеници да се налазио у њиви изнад села, одакле је посматрао цео догађај. Напад је почео без икаквог упозорења или ултиматума. Станиша је видео да има око 50 нападача, одевених у маскирне униформе и сви су били наоружани аутоматским и полуаутоматским оружјем, а на цевима тог оружја су били прикачени бајонети. Он је могао да их чује како вичу „ухвати их живе“, „кољи их,, итд. Његов први нагон је био да потрчи ка кући у центру села, али када је то учинио у том правцу је видео друге нападаче и неке од кућа које су већ гореле. Пошто се у том тренутку налазио поред појаса необрађене земље који је био прекривен жбуњем и другом вегетацијом Станиша је одлучио да се ту сакрије. Са тог места је могао видети цело село. Одатле је видео Хусић Веказа којег је добро познавао, а поред њега видео је и Ибру Јакубовића, Хусу Салиховића и Фикрета Шечића како спроводе Стојановић Стојана. Салиховић је ишао напред, док су друга двојица водила Стојана за њим, а при томе су га ударили и претили да ће га заклати. Станиша даље наводи да је видео како су потом Стојана оборили на земљу и клекли поред њега. Затим је чуо Стојана како вришти и мало после тога је Фикрет пререзао врат Стојану, док му је Ибро одсекао полни орган. Након што су отишли Станиша је могао видети да је неко од њих одсечени полни орган ставио Стојану у уста. Видео је и да има убод ножем испод ока, а касније, када је Стојан припреман за сахрану утврђено је да је имао 17 рана од ножа. Поред већ наведених Станиша је од нападача препознао и Јакубовић Фикрета, Шечић Салка, Шечић Изу, Халилхоић Хајрудина, Хусић Дахму, Хусић Сенаида, Хусић Незира и Халилхоић Сејдина. Након напада муслиманских јединица дошли су и цивили из околних муслиманских села који су са њима заједно пљачкали имовину по кућама, након чега су куће спаљене. Дана 28.06.1992. године Станиша је са још осморо људи кренуо назад у Брађевине и Мандовиће како би покупио мрт-

ве. Том приликом су упали у заседу постављену од муслиманских снага и тада је погинуо Јовановић Славко.

Он такође истиче и да је 1993. године, у мају или јуну, заједно са Стјепановић Невенком и Петровић Васом отишао у Магудовиће како би пронашли мртва тела Гајић Љубише, Петровић Славка и Станојевић Новице из Ратковића. Тог дана су пронашли остатке запаљеног тела Гајић Љубише и остатке тела Славка и Новице које су пренели у Факовиће где су, након извршене обдукције од стране др. Станковић Зорана, тела сахрањена. Станиша наводи да му је очевитац убиства Гајић Љубише, Стевановић Милун, лично причао да се на дан напада налазио прикривен у пшеници, одакле је посматрао како муслимански војници рањавају Љубишу, а затим га бацају на стог остатака од кукурузовине који су потом запалили, тако да је Љубишино тело изгорело.

Станиша наводи и да је сазнао од Исаковић Шамике из Орлице да је Турсуновић Зулфо са својом јединицом побио у периоду од 12–14 јула 1995. године више стотина Муслимана на пределу Мратинска Коса — Побуђе и то из разлога што су постојале две струје међу припадницима армије БиХ, од којих је једна била за предају док је Зулфина јединица била за продужење ратних дејстава, услед чега је дошло до сукоба. Тада је Зулфо наредио да се побију сви који су били за опцију предаје. Станиша је иначе познавао Турсуновића и пре избијања ратних сукоба. Он је њега упознао 1988. године у затвору Фоча, где се Турсуновић налазио на издржавању затворске казне због убиства двојице комшија. Турсуновић му је том приликом испричао да је једног од њих заклао, а другог распорио у пределу стомака, за шта му је изречена смртна казна, која је преиначена на 20 година затворске казне.

22. Лозница

Први напад на мештане Лознице је био дана 04.06.1992. године када су убијени Миловановић Срећко и његова супруга Јована. Према сведочењу Срећковог брата, Миловановић Станоја тог дана је, око 15:30 ч, група Муслимана из Пирића и Положника напала Лозницу и том приликом су ухватили Срећка и Јовану док су чували овце и изболи их ножем. Када је Срећково тело пронађено он је имао велику рану од ножа у пределу врата испод левог уха, као и рану на грудима која је такође била нанета ножем. Остали становници села су покушали да помогну Срећку и Јовани који су приликом овог напада дозивали у помоћ, али су стигли касно. Када су дошли до њих Јована је још била жива, али ништа није могла проговорити и убрзо је након тога умрла. Станоје је брата нашао у потоку где су га, после напада, Муслимани бацили у трње. Док су их следеће вече сахрањивали Муслимани из Положника су пуцали по гробљу, па су становници Лознице на брзину површно затрпали тела земљом, а касније, током ноћи су завршили закопавање. Станоје наводи да су Муслимани после овога наставили свакодневно са оружаним провокацијама тако да је трећег или четвртог дана по убиству Милановић Срећка и Јоване убијен Филиповић Живан.

Следећи напад на село Лозница се одиграо 20. 06. 1992. године, када су Хасановић Шабан, Хасановић Мевлудин и Бегзодић Мехмедалија упали у кућу Миладиновић Петка и Милеве. Шабан је одмах пушком ударио Петка по глави, тако да је Петко пао. Видевши ово Милева је почела кукати па је Шабан ударио и њу кундаком од пушке изнад левог ока. Затим су сва тројица изашла из куће, одневши Петкову пушку коју је добио како би се одбранио у случају напада на село. По њиховом одласку комшије су помогле Петку и Милеви да оду до Дома здравља у Братунцу, одакле су пребачени у Лозничку болницу на даље лечење. Њих двоје су 14. 12. 1992. године остали без оба сина која су убијена у нападу муслиманских снага на Бјеловац.

Након овог, извршен је још један напад на Видовдан, 28. 06. 1992. године и том приликом су страдали: Стојановић Јелена, Рончевић Милорад, Филиповић Верица, Вучетић Светозар, Николић Миленко, Лукић Радован, Филиповић Ђорђе, Дамјановић Милоје, а рањени су Миловановић Станоје, Филиповић Звонко, Стојановић Милош, Миловановић Ђорђе, Миловановић Радо, Вучетић Драган и Дамјановић Бобан.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, састављеној дана 23. 06. 1993. године, број 38/93 одговорни за напад на Лозницу су: Ибрић Алија звани „Курта“, Хасановић Фахрудин, Хасановић звани „Кокан“, Синановић Рахман и други.

Вучетић Витомир је у својој изјави описао како је текао напад. Дана 28. 06. 1992. године он је био на стражи са Вучетић Зораном до 11 ч, након чега је отишао кући да би се одморио. Тек што је заспао из сна га је пробу-

дила супруга која је била у паници јер је село било нападнуто. Витомир је одмах скочио из кревета и тада је зачуо пуцњаву која је долазила са свих страна. Одмах је узео пушку и почео пуцати кроз прозор у правцу места Шумарице. Са прозора је могао видети да горе куће у засеоку Цјепала. Поред тога је видео да су рањени Миловановић Ђорђе и Стојановић Милош. Мештани засеока Цјепала су се до тада већ повукли ка Лозници и заједно са локаним становништвом су пружали отпор. Витомир наводи да је видео велики број Муслимана како нападају село уз повике „Алаху егбер“. Село је убрзо било окружено и пуцало се све до 6 ч после подне, када им је пристигла помоћ из Братунца. Витомир се повукао из Лознице заједно са рањеницима и након што их је предао он се вратио да покупи мртве комшије и чланове фамилије. Док је сакупљао мртве он је наишао на тело рођака Лукић Радована коме су припадници муслиманских формација ставиле златни крст који је носио око врата у уста. Такође је видео и како његова кућа гори па је успео да угаси ватру и спаси део куће. У селу су остале само три куће не запаљене, док су остале изгореле.

Сведок Миловановић Станоје наводи да је приметио да су се међу бројним нападачима на село налазиле и жене које су намерно правиле велику буку и улазиле и пљачкале напуштене куће.

23. Брежани

Дана 30. 06. 1992. године паравојне формације зелених беретки из Сребренице извршиле су напад на село Брежани. У нападу је учествовало око хиљаду муслиманских војника којима је командовао Орић Насер. Приликом овог напада убијено је 21 лице међу којима су углавном били старци и жене, док се један део убијених мушкараца налазио у улози сеоске страже. Живот су изгубили: Ранкић Милисав, Ранкић Мирко, Ранкић Драгослав, Јосиповић Љубомир, Милошевић Станко, Милошевић Видоје, Новаковић Милош, Петровић Радован, Драгичевић Миломир, Крстајић Периша, Крстајић Милош, Митровић Миливоје, Митровић Станоје, Лазић Достана, Лазић Видоје, Лазић Крстина звана „Ђула“, Стевановић Миломир, Стјепановић Драган, Јовановић Обрен и Арсић Боривоје, а седам дана пре овог напада живот је изгубио Крстајић Новак. У овом нападу су рањени: Милошевић Милован, Милошевић Драгић, Балчаковић Живорад, Јовановић Владо и Новаковић Новак. Део становништва се успео спасити бежећи у правцу села Ратковићи, Језеро и Факовићи. Село је након напада опљачкано и запаљено.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Склани, састављеној дана 26. 07. 1993. године, број КУ 65/93 одговорни за напад на Брежано су: Орић Насер, Крчић Сакиб, Бектић Нецад, Мехољић Хакија, Табаковић Сенахид, Тихић Ахмо, Турсуновић Зулфо, Хукић Сабахудин, Хукић Сафет, Бурић Сафет, Дудић Мирсад, „Којо“ — остали податци непознати, Хукић Сабит и Мехмедовић Кемал.

Марјановић Милорад у својој изјави каже да су, након пада Сребренице, запаљена и српска села Ораховица, Јасенова, Радошевићи и Ратковићи, тако да су становници Брежана остали сами у окружењу, јер је следеће најближе српско село било удаљено око 15 км. Жене, деца и старци су из Брежана након ових догађаја из безбедносних разлога послати у Факовиће. У селу је остало око 60–65 мушкараца, од тога 30 способних за борбу. Остало је и 15 жена које су одржавале хигијену, кувале и бринуле о стоци. Ситуација у Брежанима је била врло тешка. Браниоци села су били слабо наоружани, а све потребштине за село су доношене коњима из Факовића путем кроз шуму. Најтеже је било за лекове и санитарски материјал, а медицинског особља уопште није било, што је додатно отежавало ситуацију јер су у селу остала и 3 душевна болесника. Седам дана пре напада на Брежане, Крстајић Новак је одлучио да сам крене до Факовића и донесе цигаре. Муслимани су га ухватили и током испитивања су сазнали колике су снаге у селу, тј. колико људи брани село. До тада су их браниоци села обмањивали тако што су и у напуштеним кућама ложили ватру и пуцали са разних страна, али после хватања Новака то се променило. Напад је извршен 30. јула у 4:45 часова из правца Осмача. Муслиманска војска је искористила ноћ да приђу близу села и да га опколи и са доласком јутра они су почели да

пуцају из минобацача. Њихова војска је бројала најмање 1000 људи. После јаке борбе муслиманске снаге су почеле заузимати ровове у којима су се налазили браниоци села, којима је у међувремену нестало муниције тако да су почели да се повлаче. Током повлачења група браниоца се полако разбијала и одлазила на различите стране, а Милорад је са старцима и женама из села отишао према Липату. У групи у којој је он био било их је 27, од тога само 10 способних за борбу. Током бежања су наилазили на патроле на путу од којих су се вешто крили. Тако су у Чичевцима наишли на једну бројну patrolу од које су се сакрили поред пута. Били су престрављени док су чекали да patrolа прође, а затим су се сакрили у једном потоку где су седели од 12 ч поподне до 10 ч увече, након чега су наставили пут кроз шуму. Међутим, и поред све њихове пажње и у шуми су наилазили на patrolе које су пуцале на њих, па су зато одлучили да изађу на пут и крену према Штату. Том приликом се изгубио Јовановић Обрен и од тада се за њега ништа не зна. Када су стигли до Штата нису били сигурни ко држи Штате, Муслимани или Срби, па су сачекали зору да чују да ли ће се јавити петлови, јер, ако се јаве то значи да су Срби још у селу, јер би иначе Муслимани после напада на село и петлове покупили.

Милорад и Кечевић Живко су кренули први да извиде терен и провере да ли постоје минска поља. Живко је проверавао кундаком пушке да ли има мина и нашао их је. Одатле је ова група људи отишла у Сасе, а затим у Братунац. Милорад наводи да су приликом напада погинули: Стевановић Миломир, Лазић Видоје, Лазић Достана, Лазић Крстина, Крстајић Милош, Крстајић Перо, Крстајић Новак, Драгићевић Миленко, Петровић Радован, Новаковић Милош, Стјепановић Драган, Митровић Миливоје и његов син Митровић Станоје, Милошевић Станко и његов унук Милошевић Видоје, Јосиповић Љубомир, Ранкић Милисав и његова два сина Мирко и Драгослав и Јовановић Обрен. Милорад наводи да је по његовом сазнању Јосиповић Љубомиру, који је у време када је страдао био 8. разред основне школе, рафал скинуо горњи део лобање након чега се он кретао још 500 метара и пао; Лазић Крстина је убијена и запаљена у кући, а била је слепа и уз то и душевни болесник; Лазић Видоја су разапели на крст, а затим запалили па је он умро у великим мукама, након чега су му запалили мајку, шурака и сестру; на Ранкић Милисаву су ставили сламу и тако га запалили; Милошевић Видоје је сам био у окружењу и када су му пришли активирао је бомбу те је убио и себе и војнике који су били око њега.

Сведок Марјановић Милисав у свом сведочењу описује како је страдала Лазић Крстина. Он наводи да је видео како су муслиманске снаге упале у кућу Лазић Достане иза чега је чуо „шта чекаш Сенаде, убиј то маторо ђубре“ и убрзо су се зачули пуцњи. Милисав је знао да се тада у кући налазила Крстина која није могла да побегне са осталима јер је била глувонема и скоро потпуно слепа и није се скоро уопште кретала ван куће.

Митровић Миливоје у својој изјави наводи да су приликом напада на Брежане убијени његов отац Миливоје и брат Станоје. Приликом повлачења из села Миливоје је наишао на тело свога оца, поред куће Живана Новако-

вића. Он је мислио да му је отац још жив па га је покушао понети са собом, али када је видео да није у могућности да то уради он га је оставио након двадесетак метара и наставио са извлачењем, помажући преосталим мештанима да се спасу јер су Муслимани већ ушли у село и почели убијати све на које су наишли. Миливоје је учествовао у ослобађању села и проналажењу жртава априла 1993. године. Тада је пронашао остатке свога оца, као и остатке брата Станоја, који су били без главе. Остатке оца је нашао поред једне сагореле шљиве и тада је видео да су и остаци његовог оца били спаљени. Остатке брата Станоја је пронашао испод једног ораха на месту званом Ћуприја. Једном приликом је о његовом убиству питао заробљеног муслиманског војника Крцић Алију који му је рекао да је Станоја заклао „Кемо“ са Пала.

Миливоје даље наводи да је током даље претраге нашао лешеве браће Ранкић и једног од Милошевића поређане један поред другог. Судећи по положају у коме их је пронашао, он претпоставља да су били заклани. Нашао је и тело Лазић Видоја на коме су се могли видети трагови паљења. Миливоје се сећа да је за време напада на Брежане чуо његово запомагање, јер је био ухваћен од стране Муслимана који су га вероватно након заробљавања мучили. Он истиче и да је наишао на гробове откопане од стране Муслимана у којима су претходно били сахрањени Петровић Славољуб и Ранкић Милован који су умрли природном смрћу месец или два пре почетка рата, а видео је и да су сви споменици на српском гробљу у Брежанима били порушени.

24. Крњићи

Село Крњићи, општина Сребреница, је нападнуто дана 05. 07. 1992. године око 14,40 часова од стране припадника јединица муслиманских снага под командом Орић Насера. У нападу је убијено 18 становника, док је 12 рањено, а село је у потпуности уништено. Запаљене су 33 куће, 37 штала и 30 помоћних објеката, као и нова и стара школа са 6 друштвених станова, месна канцеларија и просторија пољопривредне задруге Скелани. Поред овога муслимански војници су демолирали цркву пуцајући по зидовима, уништили су олтар и црквене иконе и опљачкали целокупну имовину села, отеравши неутврђен број крупне и ситне стоке.

У овом нападу су убијени: Парача Васо, Тримановић Раде, Јовановић Средоје, Симић Вељко, Лазаревић Слободан, Максимовић Радош, Димитријевић Драгутин, Арсић Српко, Владић Влајко, Вујић Сока, Печеница Драгољуб, Ивановић Ивана, Милошевић Небојша, Милошевић Милан, Јовановић Миросава, Мићић Миља, Симић Илија и Максимовић Миленко.

У овом нападу су рањена следећа лица: Јовановић Драги, Мићић Станмир, Арсеновић Крстина, Арсеновић Загорка, Владић Дикосава, Блажић Станка, Јовановић Станка, Блажић Александра, Максимовић Милан, Петровић Станко, Јовановић Миломир и Глигић Алекса.

Свештеник Лазаревић Слободан је убијен у непосредној близини цркве и то у тренутку када је обављао верски обред молитве поводом сахране Симић Неђе који је убијен у селу Радовчићи дана 03. 05. 1992. године. Након овога, с леђа је убијена Мићић Миља која је покушала да побегне из села и да се спасе. Јовановић Миросава је убијена док је хранила стоку у својој штали и постоји основана сумња да је Миросава силована, јер су је браниоци села након неколико дана пронашли потпуно нагу у штали. Вујић Сока је убијена док је купила сено на свом поседу, а учитељ Парача Васо, који је тада имао око 80 година и који је због тешке болести био непокретан, је жив запаљен у свом стану. Остали цивили су убијани и рањавани док су бежали из села.

Сведок Максимовић Велибор који је учествовао у извлачењу погинулих у Крњићима наводи да је том приликом видео да је Димитријевић Драгутину била одсечена једна шака, да је био заклан и да су му у темену главе била испаљена три метка.

Око шест месеци касније породице жртава су отишле у Крњиће и тада је извршено укопавање погинулих.

Према кривичној пријави МУП-а, Центар јавне безбедности Зворник, састављеној дана 13. 04. 1995. број 13-1/02-2-230-7/95 одговорни за овај напад су: Орић Насер, Мустафић Таиб, Бектић Неџад, Крчић Сакиб, Мехољић Хакија, Мехмедовић Рамо, Тихић Ахмо, Смајић Рефик, Смајић Јакуб, Тихић Самир, Смајиловић Бајро, Аљкановић Бехаја, Мустафић Нурија, Му-

стафић Ибро, Мустафић Вахид, Нукић Решо, Мустафић Мујо, Мустафић Мурат, Селимовић Шабана, Гудрић Нурија и Смајиловић Ибрахим.

Што се тиче убиства Симић Неђе, сведок Јовановић Савка наводи да се дана 03. 07. 1993. године налазила на трактору којим је управљао Симић Неђо. Поред њих двоје на трактору су се још налазили Неђина супруга Јелка, Симић Чедо, Мићић Станимир и Јовановић Драги. У једном тренутку током вожње сви путници су сишли са трактора како би га погурали, јер је трактор наишао на узбрдицу коју није могао да пређе. Чим су сишли са трактора започела је паљба и Симић Неђо је, погођен метком, пао са возила, док су остали успели да побегну.

Сведок Вујић Миле у својој изјави наводи да је, док је припремао Симић Неђу за сахрану, видео да је Неђо убоден ножем по телу 12 до 15 пута, а испод врата је имао трагове клања.

25. Загони

Дана 05.07.1992. године муслиманске снаге из Поточара, Бљечеве и Чизмића извршиле су напад на српско село Загони, општина Братунац. Напад је почео тако што су из села Пала минобацачима гађали Загоне и положаје бранилаца, а затим су упали у село и почели убијати све које су тамо затекли. Браниоци, који су били малобројни, нису успели да издрже напад и одбране село, тако да су становници Загона били принуђени да беже из својих домова.

Током овог напада убијени су следећи цивили и браниоци села: Милошевић Рада, Димитрић Милева, Пауновић Душанка, Гвозденовић Рада, Димитрић Мирко, Гвозденовић Рајко, Пауновић Чедо, Милошевић Љубица, Милошевић Милош, Јашински Матијаш, Гвозденовић Благоје, Танасијевић Чедомир, Гвозденовић Драгољуб и Маловић Миодраг. Јашински Матијаш је током овог напада био рањен, али је од последица рањавања умро у болници у Лозници неколико дана касније. Лешеви свих погинулих су извучени и медицински обрађени у Дому здравља у Братунцу, о чему је направљен видео запис. Тела неких од убијених су била измасакрирана, што потврђује Записник о прегледу лешева. У овом нападу на село Загоне заробљен је Милошевић Александар, син Миленка, коме је убијена и масакрирана мајка, док је његова бака била тешко рањена, након чега је умрла. Александар је одведен у затвор у Сребреницу и након 12 дана је размењен.

Заједно са оружаним муслиманским снагама које су тог дана нападе Загоне, ишла је и група ненаоружаних Муслимана која је пљачкала српске куће и које је, након изношења вреднијих ствари, палила заједно са пратећим објектима. Само четири куће нису биле запаљене јер је у међувремену стигла српска војска из Братунца која је потиснула нападаче.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, састављеној дана 29. 03. 1993, број 28/93, као и према изјавама појединих сведока, одговорни за напад на Залазје су: Орић Мехо, Муратовић Муриз и Муратовић „Шпицо“, име непознато. Сведок Гвозденовић Драган у свом сведочењу наводи да је поред поменутог Муратовић Муриза препознао и његовог школског друга Осмић Зехрудина.

Дана 12. 07. 1992. године поново је извршен напад на село Загоне. Приликом овог напада, у селу су убијена следећа лица: Милошевић Ђорђо, Милошевић Драгиша, Милошевић Душан, Димитрић Милован звани Миле, Милошевић Видоје, Јовановић Миодраг, Андрић Мирослав, Јокић Божидар и Милошевић Миодраг.

Њихова тела су потпуно измасакрирана, тако да се након проналаска са великим тешкоћама могла извршити идентификација.

Сведок Гвозденовић Драган у својој изјави наводи да се 05. 07.1992. године налазио у својој кући заједно са сестром Радом, братом Татомиром и

другом Спајић Гораном, када је изненада пала граната коју су испалили Муслимани из правца Пала. Рада је одмах истрчала из куће, а затим је повикала да је погођена и кућа њихове стрине Гвозденовић Ковиљке. Драган је одмах са братом Радомиром отишао на брдо изнад куће где су се налазили браниоци села, а сестри је рекао да се врати у кућу. Њих двојица су пошли према месту где се обично налазио њихов стриц Драгомир Гвозденовић и тада је са свих страна почело да се пуца. Пошто нису нашли Драгомира они су потражили заклон. Драган даље наводи да је на удаљености од 100 метара од њиховог заклона видео човека у униформи ЈНА са аутоматском пушком и жутом траком на левој руци по којој је закључио да је то муслимански војник. Он је рекао брату да остане у заклону, а затим је пошао у центар села где је пала граната да потражи оца. У међувремену је видео групу жена које су долазиле из правца Лађе и које су правиле буку. Убрзо је увидео да су то биле Муслиманке које су узеле учешће у нападу на село. Драган је брло брзо увидео такође да је село потпуно опкољено. Могао је да види и како Муслимани пале неке од кућа. Такође је видео и групу од 4–5 младића од којих је један био у маскирној униформи, двојица у униформи цивилне заштите плаве боје, а један у униформи бивше ЈНА. Међу њима је препознао свог школског друга Муриза Муратовића. Приметио је и неколико Муслимана у кући његовог стрица, који су претурали ствари, а одмах потом кућа је почела да гори. Драган је одлучио да одатле, кријући се, пође према Лађи, где је претпостављао да се налазе браниоци села. Уз пут је срео групу људи и, мислећи да су то браниоци, почео им је довикивати да не иду даље према селу јер су га Муслимани опколили. Тек када је то узвикнуо у тој групи је препознао Осмић Зехрудина, који је тада Драгану рекао: „Хајде школски, и тебе чекамо“, а затим се обратио осталима у групи речима: „Хватајте Драгана, ту је у кукурузима“. Међутим, Драган је успео да се извуче одатле и почео је да бежи према Братунцу и тада је, на њиви преко које је бежао, наишао на тело убијене Душанке, невенчане супруге Пауновић Чече. Одатле је почео да бежи према месту званом Каолин. На овом путу је видео групу жена из села које су бежале ка потоку званом Гушавака. Њих су приметили и муслимански војници који су пошли за њима, што је Драгану била прилика да неопажено изађе из села и оде на Каолин. На Каолину је наишао на најмлађег брата Татомира који је плачући рекао да им је погинула сестра Рада. Тело убијене сестре Драган је нашао на месту званом Раскршће, а недалеко од ње и тело стрица Гвозденовић Драгољуба. На том месту је, дубоко потрешен, над телима сестре и стрица, провео остатак времена, док браниоци села нису успели да потисну муслиманске снаге. Касније је учествовао у сакупљању жртава и рањеника и лично је трактором превезао у Братунац убијене мештанине. Драган наводи да је приликом превоза жртава у Братунац приметио да је тело Милошевић Радинке-Раде измасакирирано, односно, била је ножем исечена по грудима, а Драганов деда, Гвозденовић Рајко, је био исечен по лицу. Највише је било унакажено тело Димитрић Милеве, старе око 70 година, које је било исечено на комаде. На село је поново извршен напад 12. јула 1992. године, а приликом овог

напада страдали су браниоци села: Димитрић Милован, Јовановић Миодраг, Милошевић Ђорђо, Милошевић Миодраг, Милошевић Драгиша, Милошевић Видоје и Милошевић Душан. Њихова тела су приликом проналаска била сложена једно преко другог и потпуно унакажена и измасакрирана да су се тешко могли и препознати. У њиховом проналажењу учествовао је и Драганов отац Радоје.

Милошевић Миленко у својој изјави наводи да су се његова супруга Рада и деца склонили у Сремску Митровицу због рата, а он се придружио одбрани села. Дана 05. 07. 1992. године, Рада се са сином Александром старим 4 године, вратила у село да обиђе мајку и супруга, са планом да се истог дана врати за Љубовију где је била тренутно смештена. Међутим, муслиманска војска је тог дана напала село. Напад је почео гранатирањем, да би уследио напад пешадијским оружјем. Пошто је Миленко приметио да су се нападачи приближили на око 200 метара од куће родитеља његове супруге, где су се они сви у том тренутку налазили, он је одлучио да се са породицом склони у подрум, а у подруму су им се убрзо придружили Радоје Гвозденовић и његова породица. Пошто је напад постајао све јачи, Миленко и Радоје су одлучили да изађу из подрума и придруже се браниоцима села, док су остали чланови њихових породица остали у подруму. Њих двојица су заузела одбрамбени положај на око 30 метара од куће. Миленко је током борбе хтео да иде кући како би видео шта му је са породицом, али му је један од бранилаца села рекао да је видео како се његова породица извукла и побегла у поток. Пошто су муслиманске снаге биле бројније Миленко је био принуђен да се са осталим браниоцима села повуче према Братунцу. Повлачећи се, он је сишао у поток и потражио породицу, али није никога нашао.

Муслиманска војска се око 16:30 ч повукла из дела села где се налазила кућа Радних родитеља. После повлачења муслиманских снага, мештани су се вратили у своје село да би видели шта се десило са људима који нису успели да се извуку. Тада су, на десетак метара испод куће где је била скривена Миленкова породица, пронашли његову супругу Раду, убијену и масакрирану, и његову мајку Љубицу, која је била тешко рањена, док његовог сина Александра нису пронашли. Миленкова мајка је истог дана умрла на путу за болницу. Људи који су пронашли његову супругу причали су му да је била сва исечена ножем. Миленко је своју супругу и мајку сахранио у Братунцу.

Неколико дана након сахране он је први пут чуо неке вести о свом сину Александру, и то да је заробљен и да се налази у селу Пале код Сребренице. Ту вест је сазнао од муслиманских заробљеника који су му рекли да му се син налази код неке жене зване Нухра. После 12 дана његов син је размењен за једно напуштено муслиманско десетогодишње дете које је било пронађено на подручју Саса одакле је поведено у прихватилиште и било поверено на старање једној старици које је водила рачуна о њему. Када се Миленко коначно видео са својим сином уочио је да је Александар био лакше рањен у ногу, али да му је рана била привијена. Александар му је рекао да га нико није малтретирао и тукао.

26. Заседа у селу Тагаре

Дана 18.07.1992. године, муслиманске оружане снаге су поставиле заседу у селу Тагаре, општина Братунац у коју је упао трактор који се кретао из правца Факовића у правцу Тегарске Ријеке а на коме су се налазила три цивила. Овом приликом убијени су: Илић Радојко, Илић Цвијетин и Вечериновић Милојко.

Према службеном извештају МУП-а, Центар јавне безбедности Зворник, састављеном дана 17. 07. 1995. године, број КУ-49/93, лица коју су осумњичена за ово дело су: Халиловић Решад, Халиловић Осман, Алић Салих, Мујић Зурјет, Шечић Енвер, Табаковић Шукрија, извјесни Хазим из Вољевице, Табаковић зв. „Мањо" из села Стожерско, Фикрет из Димнића и Сенад из Саса.

27. Залазје и засеок Обади

Прво убиство на овом подручју се десило дана 04. 06. 1992. године, када је на путу према свом селу Обади, у месту Чауш, из снајпера убијен Цвјетиновић Ратко.

Дана 08. 06. 1992. године јаке муслиманске снаге су нападе српско село Залазје и засеок Обади. Овом приликом убијено је шест људи: Грујичић Милован, Цвјетиновић Достана, Спајић Срећко, Симић Драго, Зекић Радивоје и Станојевић Благоје, који је према изјави Ракић Љиљане заклан у близини своје куће. Поред овога, опљачкан је и запаљен велики број кућа и помоћних објеката у Залазју и Обадима.

Дана 12. 07. 1992. године, на Петровдан, извршен је још један напад на Залазје. За сада је утврђено да су у овом нападу убијени: Ракић Момчило, Томић Радовије, Лазаревић Милован, Ракић Миле, Драгичевић Светозар, Јеремић Радован, Јеремић Лука, Зекић Илија, Васиљевић Радислав, Цвјетиновић Раденка и Гиљевић Жељко, Хрват из Сребренице, који се придружио одбрани Залазја. Као нетала лица воде се: Илић Слободан, браћа Симић Бранко и Симић Петко, Ракић Миодраг, Ракић Драгомир, Тубић Миладин, Вујадиновић Драгомир, Цвјетиновић Иван, Петровић Гојко, браћа Вујадиновић Бошко (2004. године су пронађени остаци) и Вујадиновић Васо, Вујадиновић Недељко, Вујадиновић Милован, Вујадиновић Душан, Глигић Недељко, Јеремић Марко, Васиљевић Радисав (брат убијеног Радислава), Ракић Светозар, Благојевић Душан и Илић Милисав. О заробљенима се ни данас ништа не зна, па се претпоставља да су исти убијени. Међу страдалима и несталима се поред становника Залазја налазе и људи из других села, као што су Гниона, Осредак, Гостиљ и Чумавићи, који су избегли у Залазје након што су њихова села нападнута и уништена од стране муслиманских снага, или су дошли да помогну у одбрани Залазја.

На основу изјава сродника несталих лица утврђено је да је један број људи из Залазја након заробљавања жив одведени Сребреницу у затвор који се налазио у Полицијској станици Сребреница, а након тога им се губи сваки траг.

Према изјави Вујадиновић Милојке њен муж Драгомир се, неколико дана након заробљавања у селу Залазје, њој јавио телефоном у месту Кле-нак, где је Милојка била у избеглиштву са децом, а према казивању Јеремић Марије лична карта њеног несталог сина Јеремић Марка, је пронађена од стране Јеремић Славише и Лазаревић Горана у кући Орић Насера, команданта штаба ТО Сребреница. Те чињенице потврђују да су ови људи из Залазја заробљени, а потом одведени у Сребреницу живи, где су највероватније касније погубљени. Преживели сведоци и очевидци напада на село Залазје, потврђују у својим изјавама да су чули када је Орић Насер својим војницима, док су били постројени у селу, након изведене акције говорио о

успешно изведеним акцијама на Залазје и друга српска села, а потом издао наређење да се село запали.

Од несталих лица до сада је идентификован једино Вујадиновић Бошко и то на основу костију пронађених од стране Комисије за тражење несталих и заробљених лица РС, у мјесту Залазје, дана 14. 12. 2000. године.

Према кривичној пријави МУП-а, Центар јавне безбедности Зворник, састављеној дана 24.06.1994. године број 12–6/04–230-КУ–87/94 одговорни за ове нападе су: Орић Насер, Турсуновић Зулфо, Мехољић Хакија, Мехмедовић Амир звани „Геза“, Хусић Нурија звани „Сенахид“, Мулалић Азем звани „Бено“, Отановић Мидхат звани Мијач, Халиловић Сенад звани „Креја“, Делић Велид, Мулалић Сарија, Шукрија звани „Ђело“, Отановић звани „Ђули“, име непознато, и Ахметовић Хариз.

Илић Видоје у својој изјави описује како је текао напад на Залазје. Видоје је живео у Гостиљу све до напада јединица Армије БиХ из Сребренице дана 24. 05. 1992. године, када је напустио своје село са осталим житељима и отишао у Залазје. Даном 12. 07. 1992. око 09:30 часова Армија БиХ из Сребренице је, под командом Орић Насера, напала Залазје. Одмах на почетку напада убијен је, испред своје куће, Ракић Момчило што је Видоје могао да види јер се налазио близу Момчилове куће. Видевши да је напад постајао све јачи, Видоје је одлучио да се повуче у део Залазја који се налазио поред пута Сребреница — Сасе, у кућу Ракић Борисава. У тој кући су са њим били још и Васић Велисав, Јеремић Милан, Лазаревић Миломир, Остојић Радивоје, Јевтић Гојко и још неколико старијих људи које Видоје није познавао. Муслиманска војска је убрзо у ту кућу убацила ручну бомбу, која је експлодирала убивши два старија човека, док су Видоје и Остојић Радивоје лакше рањени по рукама и лицу. Из те куће је Видоје са још петорицом преживелих прешао у суседну кућу, где су дочекали крај напада и то тако што су се сакрили у поткровље куће које није имало степениште, што их је највероватније и спасило јер војници нису могли да их пронађу. Видоје даље наводи да је из поткровља могао да чује Орића који се војницима, који су се окупили око куће где се Видоје са осталима скривао, обратио путем мегафона и саопштио им која су српска села освојена, што је пропраћено овацијама. Он је такође могао да чује и када је Орић путем мегафона издао наређење да се комплетно село спали. Војници су затим запалили све куће, па и ону у којој се скривао Видоје са групом људи. Војска је убрзо отишла из села и Видоје је са осталима изашао из куће и затим су кренули из Залазја на сигурно. Приликом кретања кроз поток који тече према Сасама пронашли су лешеве Ракић Мила и Драгичевић Светозара. Оба тела су била измасакрирана са видним траговима клања на врату.

Васић Велисав, који је био један од људи који се са Видојем крио у поткровљу, наводи да је из поткровља могао видети како Муслимани пљачкају село и пале куће, као и постројавање муслиманске војске испред куће у којој су се крили. Војска се постројавала испред Орић Насера, којег је Велисав добро познавао, а поред њега препознао је још и Турсуновић Зулфу, Мехољић Хакију, Мехмедовић Амира званог „Геза“, милиционера из

Братунца под именом Сенахид, лице под надимком „Бено“, лица под надимцима „Мијач“, „Креја“, „Ђули“, Делић Велида, Мулалић Сарију, Шукрију званог „Ђело“ и једног од Хусића, званог „Хаке“, из Сребренице.

Ракић Анђелија у својој изјави описује напад на Залазје који се догодио 08. 06. 1992. године. Анђелија је живела у Залазју заједно са својим супругом Ракић Светозаром, који се сада води као нестало лице, свекрвом и двоје деце. Због постојања опасности да ће село бити нападнуто, мушкарци из Залазја су у ноћним сатима чували стажу. Дана 08. 06. 1992. године у раним јутарњим сатима село је нападнуто од стране армије БиХ из Сребренице, а Анђелија наводи да је чула из прича других људи да је војском командовао Орић Насер. Она је тог јутра, заједно са Драгичевић Стаменом, Драгичевић Мирославом, Цвјетиновић Достаном, Симић Станком и Станојевић Станојком, кренула преко шуме како би се спасили јер се са свих страна почело пуцати. Током њиховог бежања у једном тренутку су због јаке пуцњаве били принуђени да легну на земљу и када су устали видели су да је Цвјетиновић Достана мртва. Ова група је наставила даље свој пут и некако су успели да стигну на безбедно до Саса, а одатле до Братунца. Приликом другог напада на Залазје дана 12. 07. 1992. године нестало је Анђељин супруг Светозар, као и њен брат Глигић Недељко.

28. Магашићи

Дана 20. 07. 1992. године, око 12 ч, јаке муслиманске снаге из Поточара, Бљечеве и Чизмића извршиле су напад на село Горњи Магашићи. Мештани су одмах почели бежати из села у нади да ће се спасити. Тако је група људи коју су сачињавали Илић Миленија, Илић Зорка, Илић Љубинка, Илић Љиљана, Илић Смиља, Милановић Љубица, Божић Милка и Поповић Невенка, а коју је предводио Илић Марјан, кренула да бежи према месту званом Авдагина Њива. Пошто су Муслимани могли претпоставити да ће се људи из Магашића повлачити тим путем, они су близу куће Поповић Милисава оборили један храст и тако направили барикаду. Када је наведена група људи наишла на ову барикаду отворена је ватра на њих и том приликом су убијени Илић Марјан, Илић Миленија, Илић Зорка, Илић Љубинка, Илић Љиљана и Милановић Љубица.

Преживеле Божић Милка и Поповић Невенка су поводом овог догађаја дале изјаву. Оне наводе да су биле у групи коју је предводио Илић Маријан који је пошао са њима како би их заштитио јер је имао пушку са собом. Када су стигли у засеок Бреза, близу куће Поповић Милисава, испред њих је искочио наоружани муслимански војник и почео да пуца. Прво је погођен Марјан, који се у том тренутку налазио на челу групе. Остали су се тада уплашили и почели да беже назад, али Илић Миленија, Љубинка, Љиљана и Зорка одмах бивају убијене док су Божић Милка, Поповић Невенка и Милановић Љубица наставиле да беже. Међутим, пошто је Љубица била рањена, Милка и Невенка су јој помогле да бежи даље са њима и тако су успеле све три да уђу у шуму која се налазила са стране пута где су Невена и Милка покушале да Љубици пруже прву помоћ, али пошто се у шуми пуцало са свих страна њих две су биле принуђене да оставе Љубицу, јер су виделе да је тешко рањена и да неће моћи да бежи даље са њима. Оне су наставиле да беже у правцу асфалтног пута којим су потом успеле да се домогну куће Рада Николића у засеоку Кајићи, где су остале до краја напада.

Божић Милка је у својој изјави навела још и да је приликом гранатирања Братунца 05. 10. 1992. године, њена ћерка Зорица погинула од гранате која је пала близу предузећа „Картонажа“, док је Поповић Невенка навела и да су маја 1992. године Муслимани из Чизмића убили њеног сина Стојана у Глогови, на месту званом Столице.

Што се тиче људи који су остали у селу, муслиманске формације су у подруму куће пронашли Поповић Благоја и његову жену Љепосаву, који су се ту крили, и њих су убили тако што су пуцали у њих, а потом их заклали ножем. Благоје је тада имао 85 година.

Упоредо са групом војника која је прогањала и убијала становништво Магашића, ишла је и група ненаоружаних Муслимана која је пљачкала српске куће и након изношења вреднијих ствари, исте је палила заједно са

пратећим објектима. На тај начин спаљене су све куће у засеоцима Илићи, Божићи, Дероњићи и Поповићи.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, састављеној дана 21. 01. 1993. године, број КУ 4/93, као и према изјавама сведока, одговорни за напад на Магашиће су: Османовић Шабан, Хасановић Тамил, Авдић Сенад, Османовић Мехо, Смајиловић Мехудин, Ибрахимовић Ахмо, Ибрахимовић Осмо, Османовић Хајрудин, Османовић Неџиб, Османовић звани „Цврко“, име непознато, Османовић звани „Тузло“, име непознато, и Османовић звани „Ћићо“, име непознато.

Све тела погинулих у овом нападу су медицински обрађена, сем тела Милановић Љубице, о чему постоји фотодокументација и видео касета.

29. Станатовићи (са засеоцима Грујичићи, Сеона, Боровац, Завигањ, Обарак и Млечва) и села Пајићи и Хранча

Дана 25. 07. 1992. године муслиманске формације су око 10:30 ч извршиле напад на српско село Станатовиће и засеоке Грујичиће, Сеону, Боровац, Завигањ, Обарак и Млечву. Живот су изгубили Јовановић Даница, Стевић Вида и Јовановић Милорад, а заробљен је Јовановић Обрен, који је након тога одведен и предат у штаб ТО Сребреница, а потом затворен у сребренички затвор где је био физички малтретиран и тучен. Након размене Обрад је повредама које је задобио у затвору. Као што је то био случај и са осталим селима и куће у Станатовићима су након пљачкања, запаљене.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, састављеној дана 30. 06. 1993. године број 45/93, као и према изјавама сведока, починиоци наведених злочина су: Орић Насер, Турсуновић Зулфо, Реџић Алија, Хасановић Шабан, Хасановић Изет, Смаиловић Рамо, Хасановић Алмаз, Мујкић Алија, Мујкић Ибрахим, Махмутовић Насир, Махмутовић Фејзо, Смаиловић Елизабет, Јусић Шемсо, Малкић Џевад, Бектић Бехаија, Мехмед из села Дедићи, Хајрудин из села Дедићи, Јусић Веказ, Бектић Идриз, Дервишевић Рахмадан, Шећић Салко, Шећић Изет, Салиховић Шевал, Хусић Незир, Хусић Суљо, Алихоџић Смајо, Шећић Фикрет, Шећић Сенахид, Јакубовић Ибро, Јакубовић Мујчин, Јакубовић Фикрет, син Дервишевић Рахмана који је био полицајац по занимању, Мемић Хасан, Машић Бегахид, Авдић Едим, Хасановић Хасан, Омеровић Смајил, Авдић Вахид, Емкић Најро, Енкић Џевад, Сулејмановић Јусуф, Сулејмановић Шефкет, Алић Сбахудин, Авдић Вехид, и други непознати извршиоци. Допуном кривичне пријаве МУП-а, Центар јавне безбедности Зворник, састављеном дана 07. 07. 1994. године додата су још два лица: Хасановић Фахрудин и Хасановић Сабахудин. У кривичној пријави Војне поште 7102/1 Бијељина, састављеној дана 21. 09. 1995. године, број 70–8 наводи се још једно лице, Малкић Суљо.

Сведок Јовичић Јовица описује напад на Станатовиће и наводи да су Муслимани почетком рата у БиХ напали и запалили већи број села у њиховој близини као што су Црквине, Ратковићи, Дворишта, Дучићи, Полимци и друга села, због чега су мештани Станатовића и околних села почели да напуштају своје куће и одлазе на безбеднија места. Дана 25. 07. 1992. године Јовица се са супругом вратио у село како би обишли кућу у намери да остану дуже да би пожњели пшеницу и обавили друге пољопривредне радове. Њих двоје су око 9 ч стигли кући, а већ око 10:30 је почео напад. У исто време када су нападнути Станатовићи нападнути су и засеоци Грујичићи, Завигањ, Обарак и Млечва. Чим се запуцало са свих страна Јовица и његова супруга су изашли из куће и пошли према Факовићима, али су због јачине напада били принуђени да се сакрију на једном месту обраслом ши-

прајем на око 350 метара од њихове куће. Док су били скривени, Јовица је у једном тренутку чуо запомагање једне жене која је два пута изговорила „Јао мени мој сине Мочо“ и након тога се више није чуо њен глас. Он је препознао глас Јовановић Данице из Грујичића која је касније пронађена убијена у свом дворишту заједно са својом пријом Стевић Видом. Скоро у истом тренутку када је чуо Даницу, он је чуо и запомагање Јовановић Милорада из засеока Завигањ, којег су Муслимани том приликом такође убили. Милорад је нађен у кући његовог комшије Јовановић Светолика. На његовом телу су се могле видети опекотине које су настале највероватније приликом сагоревања куће у којој се он налазио, а коју су Муслимани запалили.

Јовица је из свог скровишта у једном тренутку, на брду изнад њега, приметио једног Муслимана у маскирној униформи са аутоматском пушком. У тренутку када га је Јовица видео пуцњава је у потпуности престала. Завладала је потпуна тишина, која је трајала 10–15 минута, а за то време је поменути војник стајао у месту и посматрао око себе. Након тога је узео „моторолу“ и рекао „јастребе, јастребе јави се“, а затим и „Хаке, Хаке, Хакифе, јави се“, на шта му је неко одговорио, али Јовица није могао да разазна шта је речено. Јовица наглашава да је у то време један од водећих руководилаца у муслиманској војсци у Сребреници био Хакија Устић, који је пре рата био професор у средњој школи у Сребреници, што њега наводи на претпоставку да је управо Устић био позван да се јави на моторолу.

Након овога, наведени муслимански војник је испалио два метка из своје аутоматске пушке, а одмах затим је осута паљба из пешадијског оружја са свих страна и отпочело је паљење кућа па је Јовица могао да види како гори његова кућа. Упоредо са овим чула се и галама муслиманских жена и деце који су упали у село, правили буку лупајући у шерпе и пљачкали ствари из куће.

Јовица је из свог скровишта видео неке од нападача који су пролазили путем у непосредној близини и међу њима је препознао глас Малкић Хајре из Познановића који је позивао Даничиног сина Милојка, званог „Мочо“ да се преда.

Он даље наводи да су се нападачи почели повлачити тек када су се појавили браниоци села. До тада су опљачкали и запалили велики број кућа, а приликом другог напада на ово село дана 05. 10. 1992. године запалили су и преостале куће.

Истог дана када су нападнути Станатовићи, наоружани припадници муслиманских снага ТО Сребреница су у селу Пајићи убили Мићић Марка и Мићић Илију.

Мештани села Пајића су протерани, а док су бежали један број мештана је рањен. Село је потом уништено и српске куће су спаљене.

Мићић Новак је поводом овог напада и напада на Хранчу дао изјаву. Он наводи да су 25. 07. 1992. године муслиманске снаге нападе село Пајиће, па је он пошао из Братунца са групом војника како би спасили становнике Пајића. Међутим, у селу Хранча је из заседе која је постављена у оближњој

шуми пуцано на њихово возило и то гранатама из три зоље, па су овом приликом рањена тројица војника. Новак је затим покушао да са својом групом пређу преко брда како би дошли до Хранче. Том приликом су у потоку наишли на два рањена Србина из Краснопоља. Новак наводи да је са брда могао видети како горе Пајићи и Хранча, а када су сишли на пут у Хранчи, мештани су га обавестили да је његов отац Марко убијен. Муслимани су Марка убили у Глоговској Реци, где га је Новак и пронашао, а нешто даље пронашао је и тело Мићић Илије. Новаку је познато да је Стевић Цвијетин из Слапашнице покушао да спасе Илију носећи га рањеног на безбедно место. Када је схватио да је Мићић преминуо оставио га је и покушао да себе спасе бежећи од напада и том приликом је рањен.

Према Новаковој изјави у Хранчи је у овом нападу убијено 6 цивила, међу којима је било и старијих особа и жена.

30. Заробљавање и убиство дванаестогодишњег дечака Стојановић Слободана у месту Каменица

Стојановић Илија, отац настрадалог Стојановић Слободана, је поводом смрти свога сина дао изјаву у којој описује овај трагичан догађај. Илија наводи да је са својом породицом коју су сачињавали супруга и двоје деце, син Слободан и ћерка Слађана живео у Каменици. Дана 30. 05. 1992. године у његову кућу је дошао Чикарић Мухамед из засеока Алићи и рекао Илији да ни случајно не покуша да побегне из села, јер ће онда убити и њега и његову супругу и децу. Истог дана почели су преговори између српске и муслиманске стране у месту Крушке. Поводом тога Чикарић Мухамед је поново дошао код Илије и донео му цедуљу, а потом је од њега тражио да оде на барикаду на Крушкама и да преда ту цедуљу представницима српске стране и пита их да ли они пристају на преговоре. Илија је отишао на Крушке и предао поруку као што се од њега и тражило, а потом се вратио кући. У периоду од 30.05. до 04.06. текли су преговори између српске и муслиманске стране, а као резултат тих преговора Илија и његова породица су 04.06. на барикадама у Крушкама размењени заједно са још три погинула српска бораца, Ерић Славком, Вујовић Владом и Јовановић Николом, за шест живих муслиманских бораца. Илија се, након размене, сместио заједно са породицом код свог кума Милошевић Зорана из Д. Каменице. Мало после тога Слободан је рекао оцу ода ће отићи назад у село по свог пса. Илија му је рекао да то не чини, али 27. 07. 1992. године Слободан је ипак отишао. Илија се тада налазио у Зворнику, где су га из команде српске војске обавестили да су видели његовог сина, а стражар на барикадама је то и потврдио и рекао је да му је Слободан рекао, док је у брзини прелазио преко барикада, да иде по пса, а затим се упутио у правцу муслиманске барикаде. Илија је сутрадан преговарао са муслиманском страном и они су му рекли да се не брине и да му је син на сигурном у Тузли. После двадесет дана Илија је опет преговарао са муслиманском страном и они су му поновили да се не секира и да му је син безбедан. Илија је и даље наставио да се распитује за Слободанову судбину и убрзо је од више Муслимана чуо да му је син убијен и да га ја убила Весели Елфета звана „Косовка“, ћерка Рахмана из Власенице.

Илија је пронашао сина дана 16. 06. 1992. године у јами у Бајрићима, Ново Село, приликом ископавања пет српских бораца. Слободаново тело се налазило на дну јаме која је откривена тако што су породице из Милића тражиле своје страдале и случајно набасале и на ту јаму, где је се поред осталих налазило и Слободаново тело. Поред његовог, идентификована су и тела петорице бораца из Каракаја, а преглед свих тела је извршио доктор патолог Зоран Станковић. Он је Илији рекао да је Слободан задобио ударац у главу, да му је уво било одсечено, да му је испаљен метак у главу и да су

му обе руке одсечене до лаката, као и прсти на ногама. Слободан је сахрањен у Дрињачи.

Према оперативни сазнањима Весели Елфета данас живи код брата Весели Мухамеда у Швајцарској. Такође се дошло и до сазнања да је Елфета имала тешку саобраћајну несрећу и да се од тада налази у инвалидским колицима.

31. Жежестица

Село Жежестица је током свог постојања више пута нападано, што је за последицу увек имало скоро потпуно истребљење српског становништва у овом селу. Тако сведоци Стјепановић Раде, Јовановић Рајко и Миладиновић Драгомир у својим изјавама описују како је село страдало током Другог светског рата. Стјепановић Раде наводи да су Муслимани током Другог светског рата напали село и у једном дану убили 182 становника, међу којим и деце, а село су потом потпуно спалили. Главни кољач тада је био Каменица Бетко, док су у последњем масакру који се одиграо 08. 08. 1992. године то били његови синови и унуци Каменица Муниб, Рамиз и Џемаил и њихови рођаци Алиспахић Енвер и Хамдија и Зукић Мустафа и Јусо. Јовановић Рајко такође наводи да су село у Другом светском рату Муслимани скоро уништили и потврђује да су мештанима Жежестице, као главни нападачи из тог рата, остали у сећању чланови породице коју је предводио Каменица Бекто, затим Алиспахићи и Зукићи, а за Зукић Мухарема тврди да је после овог покоља побегао у Бијељину и променио презиме у Нукић, па се после неког времена опет вратио у село Брезова Њива и повратио презиме Зукић. Он каже да су напад 1992. године предводили чланови истих породица, чиме се историја поновила. Миладиновић Драгомир наводи да су после Другог светског рата наставили живот са комшијама Муслиманима, којима су опростили жртве јер су мислили да су ова злодела урадили њихови екстремисти. Педест година након тога сви су живели у слози, помагали су једни другима и посећивали се и није било никаквих проблема, све док није почело да се прича о сувереној Босни и Херцеговини. Од тада су се Муслимани променили; окретали су главе од својих комшија Срба кад их виде на улици, бучно, уз галаму и пуцњаву су почели прослављати своје празнике и на сваком кораку су истицали суверенитет БиХ, јер су знали да су Срби гласали за Југославију. Драгомир наводи и један догађај као пример промене односа муслиманског становништва према Србима. Када је једном приликом његова супруга Невенка однела пшеницу у млин код Ђелић Мехмеда у Чизмиће, он јој је рекао да ће морати опет да носи димије као 1941. године, ако буде хтела да спасе главу.

Када су видели да се ситуација погоршава Срби из Жежестице су одлучили да организују страже око села. Од оружја су имали само по неку ловачку пушку, секире и виле. Муслимани из околних села су често пуцали на ову стражу, али Срби нису одговарали на ово отварање ватре како не би испровоцирали напад. Када је већ почео рат, мештани Жежестице су успели да набаве и нешто војничког оружја, те су организовали бољу одбрану села у којој су били ангажовани сви који су могли носити оружје.

Већег напада на село није било све до 16. 06. 1992. године када су муслиманске оружане снаге из Јаглића, Чизмића и Пала извршиле напад на

насеље Вресиње. Прво су опљачкали све куће у селу, а затим однели сву крупну стоку и побили свиње, да би на крају запалили куће.

Други напад на село извршен је 20. 07. 1992. године, када је нападнут засеок Радукићи, али тог дана муслиманске снаге нису успеле да потисну српску стражу, којој је убрзо након напада стигла помоћ. У овој борби погинуо је Миладиновић Миладин, док је Миладиновић Иван рањен. Иза ових напада било је још неколико мањих и у једном од њих је страдао Милановић Радомир, који је био рањен, али је подлегао повредама у болници. Такође је рањен и Јовановић Радомир.

Најјачи напад на Жежестицу је извршен дана 08. 08. 1992. године. У овом нападу су страдала следећа лица: Млађеновић Савка, Млађеновић Драган, Млађеновић Анђелко, Ранковић Срећко (Сретен), Ранковић Милан, Стјепановић Милосав, Стјепановић Савка, Богичевић Војин и Ђурић Србо.

У овом нападу је према изјави Миладиновић Драгомира и Јовановић Рајка рањеном Млађеновић Анђелку одсечена глава, а Драгомир је касније чуо да је то урадио Мехмедовић Кемал зв. „Кемо“ из Пала, општина Сребреница, који је одсечену главу однео Насеру Орићу. Радић Недељко, који је био заробљен у селу Подравање и одведен у логор у Сребреници, потврђује да је Мехмедовић Кемо са Пала заједно са Омеровић Сафетом, званим „Миш," донео у затвор одсечену српску главу и показивао је затвореницима, претећи им да ће проћи исто као и убијени. У овом нападу муслимански војници су се иживљавали и над Млађеновић Драганом, коме су ушицама од секире живом разбили лобању и тако га убили.

Село Жежестица је у овом нападу уништено, а у селу је запаљено 55 кућа, док је имовина села опљачкана.

Према кривичној пријави састављеној од стране МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, дана 30. 05. 1993. број КУ 31/93 одговорни за напад на Жежестицу су: Каменица Муниб, Каменица Рамиз, Каменица Авдо, Каменица Џемаил, Алиспахић Хамдија, Алиспахић Енвер, Зукић Мустафа, Зукић Јусо и друга непозната лица.

Након овога Жежестица је поново нападнута 07. 01. 1993. на Божић. Миладиновић Драгомир наводи је он тада био на стражи и да је видео да су прво нападнути Шилковићи, око 05:30 ујутру. Одмах затим српска стража је уочила како се муслиманске снаге већ полако распоређују по околини и тада је почела борба. Из правца Јаглића српске положаје је напала велика чета Муслимана који су пуцали по свему што се креће. Браниоци села су прихватили борбу и почели да узвраћају паљбу како би дали времена женама и деци да се извуку, али напад ипак нису могли одбити јер је почела пуцњава са свих страна и тада су схватили да је цело подручје Кравица било опкољено и када су видели да горе сва остала села браниоци су морали да се повуку. Приликом повлачења погинуло је 17 људи, од којих је било свега неколико бораца, а све остало цивили који нису били у стању да побегну. Лазић Драго је био болестан и није могао бежати, а није ни хтео да напусти своју кућу. Њега су Муслимани заробили и одвели са собом и касније је умро у њиховом затвору у Сребреници.

Драгомир је био у групи која је сакупљала лешеве погинулих у Жежестици. Он наводи да је његова група од појединих људи налазила само делове тела, а идентификовала их је по неким предметима. Од Ђукановић Ивана нашли су само делове, као и од Ђукановић Бошка, Ђукановић Невенке, Тршић Виде (Видосава), Николић Митра, Миладиновић Ђорђа, Остојић Митра, Јокић Милета и Јовановић Радомира, Остојић Милован није имао ноге, Милановић Неђи (Недељку) су недостајали делови тела, а једино су били читави Богичевић Војо (Војислав) његов брат Богичевић Радојко, Милановић Драган, Миладиновић Ратко и Николић Горан (Гордон).

Из наведеног текста се може закључити да су, приликом последња два напада на Жежестицу, убијена четири пута по два брата и то: Богичевић Радојко и Војо, Ђукановић Иван и Бошко, Николић Митар и Горан и Остојић Митар и Милован, а убијена је и мајка и два сина — Млађеновић Савка и синови Драган и Анђелко.

32. Горњи Шадићи

Село Шадићи, са засеоцима Вуковићи и Лазаревићи, нападнуто је у раним јутарњим часовима дана 15.08.1992. године од стране припадника муслиманских оружаних формација ТО Церска. По примљеном обавештењу, комисија за увиђај СЈБ Власеница отишла је у Горње Шадиће. Уласком у засеок Вуковиће, недалеко од породичне куће, пронађен је заклан Мишић Неђо, а недалеко од њега нађено је тело Мишић Драгог. У запаљеној кући Мишић Неђе пронађен је Мишић Миливоје. Тело Мишић Пеје се налазило близу запаљене куће Мишић Славка. Њу су припадници муслиманских оружаних формација силовали и потом јој одсекли ножем полни орган, а затим је ударена у потиљак главе трнокопом. Поред запаљене куће Мишић Славка пронађено је тело Мишић Јованке и било је евидентно да је силована пре него што је убијена јер јој је доњи веш био скинут. Након силовања, Јованка је убијена ударцем нанесеним трнокопом у потиљак главе. У близини Јованкиног леша нађено је тело Мишић Томислава који је био распорен. У распорени део стомака муслимански екстремисти су ставили празне чауре од ловачке пушке, а на грудима се могао видети забоден шприц са иглом. Тело Вуковић Гојка је пронађено на ливади Вуковић Радивоја. Гојко је убијен из ватреног оружја док је бежао преко поменутих ливаде. У засеоку Лазаревићи рађен је Лазаревић Милан кога су Гаврић Драгиша и Лазаревић Стево покушали спасти тако што су га рађеног ставили на дрвена врата и вукли са њима, али су га у једном тренутку морали оставити јер су муслиманске снаге потпуно опколиле село и они су морали да се извуку. Од тада се Милану губи сваки траг. У селу је такође пронађено и тело добровољца из Никинаца, Томић Сретена.

Током овог напада рађени су Вуковић Ђорђе, Вуковић Перица, Јовичић Станоје, Ступар Милан, Лакић Зоран, Мишић Криста, Стевић Илија, Мишић Цвија, Јовић Радојка и Мишић Радојка која је од задобијених повреда умрла након десет дана.

Као што је то био случај и са другим селима, упоредо са муслиманском војском је ишла и група жена и деце која је правила буку и узвикивала „Алаху егбер“ и „хватајте и кољите четнике“ итд., а потом улазила у куће и пљачкала их. Након овога муслиманске снаге су запалиле куће у селу.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Власеница, састављеној дана 02.10.1992. године, број 01-13/02-230-139, као и према изјавама сведока, неки од чланова групе која је напала Горње Шадиће били су: Велић Шевко, Муминовић Рахман, Балтић Рахман и Коркутовић Мурат.

33. Горња Каменица

Село Горња Каменица са засеоцима Кукољи, Гаврићи, Зекићи и Читлук је нападнуто дана 24.08.1992. године од стране муслиманских оружаних формација ТО Церска и Каменица. Том приликом су убијени: Томић Љубомир, Томић Драгомир, Кукољ Миломир који су тог дана били на сеоској стаји и Кукољ Радо који је убијен у својој кући. Дана 20. 10. 1992. године припадници Војске Републике Српске су ослободили Горњу Каменицу. Приликом чишћења терена, у њиви Томић Боже, мештани Божић Василије и Кукољ Вељко пронашли су остатке три леша. Дана 22. 10. 1992. године на лице места су изашла овлашћена службена лица ЦЈБ Бијељина и СЈБ Зворник, истражни судија основног суда из Зворника Николић Радован и инспектор Војне полиције из Зворника Ђокић Владо. Након извршеног увида направљена је фотодокументација и установљено је да се ради о остацима Томић Љубомира, Томић Драгомира и Кукољ Миломира, који су страдали док су били на сеоској стражи. Након извршене идентификације од стране чланова породице тела су сахрањена.

Они су приликом давања изјава описали у каквом су стању затекли остатке настрадалих.

Тако Томић Миладин наводи да је приликом проналаска остатака свога оца Томић Љубомира видео да су Љубомирове кости руке, лобања и карличне кости поломљене, што указује да је његов отац мучен и највероватније убијен неким тупим предметом. Поред левог зида штале, где су пронађени тројица настрадалих, Миладин је видео и поломљене кости и смрскану лобању са одваљеним вилицама на основу којих је препознао свог стрица Томић Драгомира. Кукољ Тихомир који је заједно са Томић Миладином био на идентификацији потврђује Миладинове наводе и додаје да су иза штале пронашли гомилу поломљених костију, заједно са одећом, које су припадале његовом брату Кукољ Миломиру.

Сведоци који су преживели овај напад описали су ток догађаја који се одиграо тог дана, као и друге нападе који су се десили пре 24. 08. 1992. године. Тако Кукољ Љепосава наводи да су се, избијањем рата на просторима БиХ, њен супруг Радо и синови Љубиша и Славко прикључили сеоској стражи коју су организовали мештани села. Дана 11. 08. 1992. године Радо је рањен у леву ногу и након указане лекарске помоћи он се вратио у своје село. Мало након тога, тачније дана 14. 08. 1992. године Славко бива рањен у леву потколеницу након чега је отишао на лечење у болницу у Зворнику. Љепосава даље наводи да је 24. 08. 1992. године село напала муслиманска елитна јединица „Џамијски голубови“, коју је предводио Насер Орић. Радо се тада налазио код куће, где се лечио од повреде. Он је био погођен у десну страну врата на улазним степеницама своје куће и то распрскавајућим метком, који му је приликом изласка разнео горњу усну и десно око. Тако

погођен он је почео да пада и Љепосава га је одмах прихватила, али он је тада издахнуо на њеним рукама. Видевши да јој је супруг мртав Љепосава је запалила свећу и одлучила да остане поред њега. За то време њен син Љубиша је био на улици испред куће где је узвраћао паљбу и викао Љепосави да бежи. Тада су муслиманске снаге упале у подрум куће па је Љепосава одлучила да послуша сина. Док је излазила из куће око ње се пуцало са свих страна, али она је ипак успела да се са Љубишом склони у оближње поље са житом одакле је чула како Муслимани вичу, псују српску мајку и прете како ће их све поклати. После неког времена њих двоје су се успели извући из села одакле су побегли на Вељу Главу, одакле је она гледала како јој Муслимани односе ствари из куће, а потом је пале. Након овога је заједно са осталим комшијама пешице отишла на Цапарде, одакле су аутобусом пребачени до Зворника. После два месеца српска војска је ослободила Каменицу. Том приликом је пронађено Радово тело и то само ноге и доња вилица, које су биле укопане у рову који се налазио иза њихове куће. Његове остатке је укопао Хрусих Касим из Каменице који је добро познавао Рада јер су њих двојица били нераздвојни пријатељи. Љепосава наводи и да је Касим једном приликом био заробљен од стране припадника ВРС и он је тада њеним синовима испричао да је испред куће пронашао Радово тело испечено и још увек на ражњу, а делови тела који су отпадали су јеле свиње.

Она још истиче и то да је на дан када је Радо рађен, тј. 11. 08. 1992. године страдао Кукољ Ристо и његова супруга Кукољ Винка. Ристо је наведеног дана кренуо по Винку која је чувала козе на Вељој Глави. У повратку су их у потоку у близини Каменице пресрели наоружани Муслимани из суседног села, Бејић Хазим и Алић Рамиз, који су их убили. О овом догађају је обавештена војска РС, па је у Каменицу послат батаљон из Папраће који је извукао тела Ристе и Винке из потока у којем су настрадали. Њима је тада помагао и Радо који је овом приликом рађен.

Сведок Томић Миладин наводи да је његов отац Љубомир од почетка сукоба у БиХ био на стражи у селу заједно са осталим мештанима који су се наизменично размењивали на тим стражама и тако обезбеђивали село. Дана 22. 06. 1992. године, приликом држања страже, из заседе је, од стране Муслимана из Сребренице, испред своје куће убијен Томић Велимир. Миладин наводи да је од тада па надаље било учесталих заседа и отварања ватре из суседних муслиманских села, тако да је једном приликом рађен Томић Божо, док су из заседе убијени Гаврић Раденко, као и брачни пар Кукољ Ристо и Винка. Пошто су напади били све учесталији, мештани засеока Читлук су се повукли у суседни засеок Гавриће. Међутим, дана 24. 08. 1992. године нападнути су засеоци Гаврићи, Кукољи, Томићи и Савићи и том приликом су из заседе ухваћени Томић Драгомир, Томић Љубомир и Кукољ Миломир и о њиховој судбини се наредна два месеца ништа није знало. Тог дана је убијен и Кукољ Радо чији су остаци пронађени 22. 10. 1992. године испред његове куће, док су остаци остале тројице пронађени истог дана у штали Томић Боже.

Следећа особа која је страдала на овом подручју био је Марковић Зоран, о чему је изјаву дао његов отац Марковић Станоје. Он наводи да је његов син са супругом Радом и двоје деце живео у насељу Шћемија, општина Зворник. Избијањем рата у БиХ Зоран је мобилисан у ВРС где је за потребе војске управљао војним возилом Лада-Нива. Приликом обављања задатака за послове војске дана 26. 10. 1992. године Зоран је био заустављен у Каменици, насеље Бакрачи, од стране припадника армије БиХ. Са њим су заједно у возилу били Радовић Боро и Говедарица Стјепан. Након заустављања возила Зоран је изашао, а један припадник армије БиХ је одмах, без икаквог повода и образложења, пуцао у Зорана из снајперске пушке и погодио га у главу, од чега је он одмах преминуо. Радовић Боро и Говедарица Стјепан су успели побећи из возила и тако се спасити. Након сат времена припадници ВРС који су били распоређени у близини места Бакрачи успели су извући Зораново тело које је Станоје преузео преко команде ВРС. Он је сина потом сахранио на гробљу у Шћемији.

34. Заседа на магистралном путу Шековићи–Зворник у месту Црни Врх

Дана 10. 09. 1992. године на магистралном путу Шековићи — Зворник испред превоја Црни Врх, у селу Планица, постављена је заседа и извршен напад од стране припадника муслиманских јединица на колону возила са цивилима. По примљеном обавештењу о наведеном нападу, припадници ВРС и радници Министарства унутрашњих послова СЈБ Зворник изашли су на лице места ради вршења увиђаја. Доласком на место догађаја затечено је седам теретних и једно путничко возило који су били спаљени. У возилима и око њих пронађени су остаци седморо људи који су били убијени из ватреног оружја, а затим запаљени заједно са возилима. Утврђено је да се ради о следећим људима: Новчић Душко, Јовић Станислав, Богуновић Љубомир, Бојовић Јован, Ђокић Мирко, Тробој Момир и Спајић Милан. Поред убијених у возилима су се налазила и друга лица која су се спасила тако што су се неки од њих у току напада сакрили у канал који се налазио поред пута, док су други одлучили да наставе вожњу и покушају да се домогну безбедне територије, при чему су неки рањени.

Према кривичној пријави састављеној од стране МУП-а, Центар службе безбедности Бијељина дана 13.07.1993. број 12-1/02-2-1236/93 починиоци овог злочина су: Шахмановић Нијаз, Ризвановић Нуриф и Меканић Бећир.

Павловић Костадин је дао изјаву у којој је описао овај напад. Он наводи да је 10. 09. 1992. године пошао својим камионом из Милића за Крушевац у друштву Дамјановић Љубисава и Мишић Светозара како би оправили теретна возила ДД „Боксит“ која су остала у квару у Крушевцу и Алексинцу. По доласку на прву барикаду патрола милиције је зауставила камион и Костадину је речено да може да настави пут јер за сада нема проблема у току проласка те деонице пута и да само вози мало брже. Око 16 ч, на самом превоју код Црног Врха, Костадин је срео свог комшију Сушић Воју који се враћао својим теретним возилом из Зворника и који га је упозорио да је налетео на једну групу „усташа“ у подножју Црног Врха и да није безбедно наставити пут даље. Костадин је послушао савет и вратио се назад на барикаду где се налазила патрола милиције која одмах затворила пут за саобраћај и послала Костадина на другу барикаду која се налазила на Цапардама. Он је на овој барикади провео сат времена и за то време се иза њега формирала већа колона „Бокситових“ возила. Убрзо је из правца Црног врха наишао један комби и возач тог комбија је Костадина обавестио да је пут у правцу Зворника слободан и да може наставити даље. Он је наставио пут и када је стигао до милиције на пункту Црни Врх речено му је да може слободно и без страха наставити даље. Костадин је кренуо и био је први у колони, све док га није претекло теретно возило марке „Застава“. У једном тренутку он је приметио три наоружана човека са леве стране пута

који су били у клечећем положају и који су запуцали на њих. У том моменту је инстинктивно савио волан у десну страну и чуо прасак у десна врата његовог возила, што га је навело да почне да „прави осмице“ по путу како би избегао директне поготке. Возило марке „Застава“ које се кретало испред њега је отишло у леву страну пута, а Костадин је на десној страни приметио човека у маскирној униформи како се котрља и који је највероватније испао из камиона. Костадинов сапутник Мишић Светозар је током напада рањен па је затражио од њега да заустави возило, али он се није усудио да то уради, иако је и сам осетио да је погођен у леву ногу. Када су изашли из зоне ватрених дејстава Костадин је зауставио камион пошто је доста крварио и није могао возити даље. Тада је Дамјановић Љубисав преузео улогу возача и одвезао њега и Светозара до болнице у Зворнику, где су остали на лечењу.

Тодоровић Новица је такође преживео овај напад, о чему је дао изјаву. Он у својој изјави наводи да је 10. 09. 1992. године кренуо из Хан Пијеска камионом марке ТАМ-5000 у коме су биле натоварене ствари које су биле власништво три породице, као и ствари из његове куће у Варешу, које је превозио за Лозницу. Поред ствари у камиону је била и породица Зекић из Олова која се заједно са Новицом налазила у кабини, и још две породице које су се налазиле у приколици испод цераде. Према томе, у камиону је било укупно деветоро људи који су били ненаоружани цивили, од којих су четворо били мушкараци и остало жене и деца. Када су стигли на прву барикаду на Ценом Врху зауставила их је контрола која је извршила преглед ствари на камиону. Док су они обављали преглед наишло је теретно возило марке „Мерцедес“ које се враћало из правца Зворника. Возач овог возила је обавестио контролу на пункту да не пуштају возила даље јер је он видео најмање педесет Муслимана поред пута у непосредној близини Црног Врха у месту Планиница како се пребацују преко пута. Новици је због овога речено да се окрене и да оде на Цепарде и тамо сачека док пут не постане поново проходан.

Док је чекао на Цепардама почела су стизати и друга возила, тако да је на прелазу заједно са њим чекало још осам теретних и два путничка возила. Након сат времена Новица је добио обавештење да може да настави даље свој пут. Он је био седми у колони, а испред њега је била хладњача. Возећи преко Црног Врха он је одједном чуо страховиту пуцњаву и видео је само да се хладњача испред њега зауставила и да је возачева рука пала, па је по тој његовој реакцији Новица схватио да је возач хладњаче мртав. Он је тада искочио из камиона и рекао људима који су се налазили са њим у камиону да и они искачу, а затим су сви пузећи прешли на леву страну пута и спустили се у канал. Новица је из канала могао видети муслиманске војнике како трче ка њима, али их нису приметили захваљујући високој трави и коприви која је расла у каналу у којем су се ови људи крили. Из канала су приметили пропуст испод пута величине једног метра. Они су успели да дођу до тог пропуста, где су се сви сакрили. Док су се налазили у пропусту чули су муслиманске војнике како вичу „Живе их хватајте, а рањене кољите

и палите сва аута и мртве који се налазе у њима.“ Ова група људи је ту остала скривена наредна два сата, а за то време је муслиманска војска пуцала и палила возила. Након неког времена све се стишало и убрзо је стигла српска војска па су сви изашли из свог скровишта након чека их је војска пребацила до Зворника.

35. Заседа на регионалном путу Братунац — Саса у месту Залужје

Дана 16. 09. 1992. године, у месту Залужје, општина Братунац, муслиманске јединице ТО Сребреница су поставиле заседу у коју је упало теретно возило марке „Там“.

Наведеног дана, возач поменутог теретног возила, Крстић Вулета, је око 15 ч, превозио грађане из правца Братунца у правцу Саса и када је стигао у мјесто Залужје, из заседе је изненада на камион отворена ватра. Том приликом су убијени: Петровић Младен, Јовановић Крсто, Стојановић Даница, Лончаревић Томо, Јокић Рада, Стојановић Томислав, Вучетић Радојка, Ковачевић Драгана и Вујадиновић Рајко.

Приликом овог напада муслиманске јединице су, поред убијања наведених, раниле више лица.

Постоје основи сумње да је у заседи учествовало лице звано „Мидо“, највероватније са презименом Салиховић из села Биљаче, општина Братунац.

36. Напад на Ново Село, силовање Обрадовић Анђе и логор Роваши-Церска

Дана 17.09.1992. године око 05:40 ч, јаке муслиманске снаге су напале засеок Кочањ које се налази у саставу Новог Села. У поменутом засеоку су живели становници српске националности који нису вршили никакво нападање оближњих муслиманских села, те с тога нису давали никакв повод за напад. Становници села су организовали сеоску стражу, али њен задатак је био само осматрање како би упозорили становништво у случају да је село нападнуто.

Муслиманска војска је приликом овог напада убила следеће цивиле: Илић Милисава, Илић Зорана, Зорановог оца Илић Лазара, Илић Иконију, Илић Спасу и Марковић Васу. У селу је на дан напада спаљено 13 кућа. Према сведочењу Илић Новице, Илић Спаса је убијена тако што је жива запаљена у својој кући, док су Илић Иконију убили на њиви преко које је бежала, а потом су јој спалили лице. Марковић Васу су најпре ранили, а затим су му главу расекли секиром и тако га убили.

Муслиманска војска је овом приликом заробила Обрадовић Анђу, која је одведена у логор Роваши где је малтретирана и злостављана на различите начине. Она је након размене дала изјаву о овом догађају.

Анђа у својој изјави наводи да је 16. 09. 1992. године била код мајке у посети у Петковцима, СО Зворник, а након посете се истог дана вратила у Ново Село, где је боравила у кући њене заове Бранке Илић. Дана 17. 09. 1992. године у раним јутарњим сатима Муслимани су напали село и формирали потковицу око села тако да је једини излаз био према Дрини. Када је почео напад Анђина заова, која је била на спрату, успела је побећи из куће, док је она остала у приземљу куће где су је затекла двојица наоружаних муслиманских војника који су били у црним униформама и чарапама на глави и који су јој рекли да су припадници Зенги. Анђу су прво питали где се налазе четници, а затим је један од њих ударио песницом у пределу главе, испод левог ока, и нанео јој повреду од чега и данас не види. Анђа је у том периоду била у трећем месецу трудноће. Након овога је један од војника извадио нож и претио јој да ће је заклати, а затим су је извели из куће. Када су стигли до раскрснице на сеоском путу, на њих је наишло лице које Анђа није познавала, али је чула да се зове се Кадрија, а са њим је био и Мухарем Синановић звани Шишко. Њих двојица су је бранили од злостављања војника говорећи да она није крива и да је синоћ стигла са пута. Њу је одатле Синановић одвео у село звано Баре, у војну амбуланту где су је превили, а након тога су кренули до места Бајрићи, како би је предао муслиманској војној команди. Уз пут јој је Синановић рекао да би он њу пустио, али да не сме јер би му онда побили породицу. Испред зграде команде било је доста жена и униформисаних војника који су Анђу плували, упућивали јој увред-

љиве речи и говорили јој да је треба заклати, обестити итд. Доласком у команду она је затекла тројицу људи, које није познавала, а један јој је дао таблету за смирење. Синановић је њима предао Анђу и отишао. Присутни у команди су је испитивали где су четници, а притом су јој показивали личне карте Илић Лазара, Илић Зорана, Живановић Горана, Марковић Васе и осталих мештана. Испитивање је трајало око један сат, а након тога су је одвели у подрум, где је преноћила без хране и воде. Сутрадан су је извели из подрума, ставили јој повез на очи и одвели до некакве тамнице која је била дужине око 4, 50 м, ширине 3,5 м и висине око 1,30 м, без прозора и само са једним малим отвором на вратима који је био прекривен мрежастом жицом. На поду од бетона се налазила слама за спавање. У овој тамници Анђа је провела период од 18.09. до 04.10. Храну је добијала два пута дневно, а чували су је стражари који су се свако вече смењивали, а од којих је упамтила да се један зове Шабаз Синановић брат Мухарема, за којег је касније чула да је погинуо. Након три дана у вечерњим сатима у тамницу је ушао Адем Костијеревац, кога је она познавала с обзиром да је био комшија из Новог Села. Он је Анђу то вече силовао и иживљавао се над њом, тако да је она тада изгубила трудноћу. Она га је молила да је не дира и плакала, али је он није слушао. Приликом одласка Адем јој је запретио и рекао да никоме не сме да каже шта се догодило, иначе ће јој побити комплетну породицу. Након његовог одласка Анђа је покушала да изврши самоубиство тако што је један крај учкура од димија везала себи око врата, а други крај за железно које се налазило изнад њене главе па се тако покушала обесети, међутим учкур је пукао тако да је остала жива. Као што је већ наведено, Анђа је овом приликом изгубила трудноћу, али јој и поред тога није пружена никаква помоћ, тако да је она сама, својим рукама и стежући се за врата, избацила плод. Крпе за крварење јој је доносила Ајка, жена Мехмеда Јунизовића која је њу једном одвела и до своје куће да се окупа. Анђа наводи и да се злостављање понављало више пута, а Адем јој је у тим приликама говорио да ће родити Алију. Он се, по њеном сазнању, сада налази у Америци.

У тамницу је једног дана дошао и Џевад Демировић, звани „Гумени“, и једна жена звана „Хосовка (можда Косовка)“ који су је испитивали. Џевад је тражио од ње да му каже где су четници, подносећи јој нож испод врата и претећи јој да ће је заклати, али га је у тој намери спречила Хосовка, а Џевад је затим Анђу повукао за косу и њеном главом ударио у коље које се налазило у близини и нанео јој видне повреде главе. Њу је сутрадан посетио лекар Рефик који јој је указао лекарску помоћ тако што јој је превио главу и зауставио крварење. Анђа истиче и да су јој два дана након одвођења у тамницу, Муслимани дали димије да обуче и назвали је Фата. Трећег дана у тамницу код Анђе су довели једно лице српске националности и наредили јој да га она испитује. Ово лице се представило као Ненад Лукић из Решева код Шековића. Он је био у цивилној одећи, руке су му биле везане жицом, а очи повезане крпом. Он је њој рекао да има жену и децу и да су избегли у Србију и да ће она остати жива јер њене интересе заступа полицајац по имену Адем. Ненад је у тамници провео око два сата, затим су

по њега дошла тројица војника са пушкама који су га извели и тукли тако да је Анђа могла чути јауке који су око поноћи утихнули. Она је тада упитала стражара Шабаз шта се дешава са Лукићем, а он је рекао да је завршио и тада је повраћао, по Анђином мишљењу, вероватно од призора који је видео. Дана 04.10. Синановић Шабаз је извео Анђу из тамнице и одвео је својој кући где је била три дана. Његова супруга је била Анђина школска другарица и у овој кући је имала редовне оброке и нико је није малтретирао. Након тога Шабаз је одвео у Церску, а одатле на једно брдо у шталу од блокова и ту су је затворили. У штали је затекла затворене Ђокић Јакова, Илић Драгана, Секулић Бранка и Пејић Радета, са којима је провела све време до 26. 01. 1993. године. Стално су их чувала по два стражара, од којих је упамтила да се један звао Алага. Свакодневно су ту долазила лица која су их малтретирала и ударала, а највише Секулић Бранка, који је био рањен у ногу. Анђу је Алага једном приликом поставио метар од зида и почео да је шамара, а онда је ударио ногом у стомак од чега се она онесвестила. Њу је такође једном приликом из штале извео стражар по имену Веиз, који је њу потом одвео у њихову стражару и силовао и иживљавао се над њом, док је други стражар био одсутан. Након овога Веиз јој је запретио да никоме не сме да каже ништа о овоме што се догодило. У шталу је такође долазио и Салко Хусић који је штитио заробљенике. Када је Салко сазнао од Пејић Радета да је Анђа силована, Веиз је био одстрањен као стражар и више се није појављивао. Дана 26. 01. 1993. године у шталу је дошао Турсуновић Зулфо са двојицом војника и рекао заробљенима да мора да их одведе живе у Сребреницу. До Сребренице су ишли пешице тако да је путовање трајало један цео дан. Након доласка у Сребреницу, сви заробљени су били смештени у једну собу и док су ту чекали да виде шта ће бити са њима до њих су дошла три војника у црним униформама и са наочарима за сунце који су одмах почели да их туку. Тукли су Ђокића, Илића, Пејића све док нису искрварили, док Анђу нису дирали. Одатле су их одвели у затвор у Сребреницу, где су Анђу сместили у женско одељење у којем је затекла Милосаву Николић, Филиповић Достану и њену снајку Миру као и њене унукe Оливеру и Немању, Милку Томић, две жене са истим именом — Милена, затим једну жену под именом Нада, као и Стојанку, Даницу и Живану са ћерком Светланом и дечака од десет година. У овом затвору их нико није малтретирао, а имали су и ћебе да се покрију, док то није био случај са мушким одељењем, у шта се Анђа сама уверила када је на дан размене, на њен захтев, посетила мушко одељење. Том приликом је видела да су мушкарци били црни од батинања, а запазила је да је Јаков Ђокић био у најтежем стању. Затвор је био неуредан и сви су лежали на поду. Дана 05. 02. све жене као и неке мушкарци, од којих се Анђа сећа дечака Ивановић Илије и старијег човека Поповић Ратка, су одвезени на брдо звано Везник, где су размењени. Анђа на крају изјаве истиче да је приликом заробљавања имала 57 кг, а приликом размене свега 37 кг.

37. Напад на површински коп Браћан

Рудник боксита Милићи, са површинским копом Браћан, налази се на око 25 км од Милића, поред регионалног пута Милићи — Сребреница. Рудник је од увек имао физичко обезбеђење, али је избијањем ратних дејстава то обезбеђење било појачано и састојало се од радника овог рудника. Дана 24. 09. 1992. године обезбеђење рудника је нападнуто од стране муслиманских снага које су сачињавали Муслимани из села Жедањско, Ђиле, Штедрићи, Нурићи, Милићи и Сребренице. Приликом овог напада, који је изведен под командом Орић Насера, убијено је седам чувара рудника: Сушић Миливоје, Шалипуровић Славко, Шалипуровић Видоје, Гордић Славко, Лаловић Зоран, Глигоровић Миодраг и Пантић Рајко. Ови људи су убијани на најсвирепије начине — паљењем, одсецањем делова тела, гажењем тенком, клањем, а неки су убијани и ударањем у главу тупим предметима. Регионална ратна болница Милићи је у својим налазима детаљно описала узроке смрти ових људи; Сушић Миливоје је запаљен тако да му је цело тело угљенисано, осим главе, док му је десна подлактица била ампутирана, али пошто је леш угљенисан, није се могло одредити да ли је глава откинута или одсечена неким оштрим оружјем. Шалипуровић Славко је прегажен тешким теретним возилом, док је Шалипуровић Видоје убијен експлозивним ватреним оружјем које му је разнело леву страну грудног коша. Гордић Славко је запаљен тако да му је цео леш угљенисан. Лаловић Зоран је био заклан, а Глигоровић Миодрагу и Пантић Рајку су смрскане лобање неким тешким, тупим оруђем.

На дан напада заробљен је Радић Недељко који је одведен у затвор у Сребреницу и који је касније размењен. Он је о свим овим догађајима дао изјаву. Недељко је пре рата био запослен у руднику боксита „Милићи“. Избијањем рата он је као радник наведене фирме, као и његове колеге, био ангажован на обезбеђивању имовине предузећа. Дана 24. 09.1992. године Недељко је заједно са колегама Шалипуровић Видојем, Лаловић Зораном, Гордић Славком и Сушић Миливојем пошао да донесе воде са извора званог Јагода који се налази у месту званом Илићи. Воду су свакодневно доносили утоваривачем јер се, поред њих, овом водом снабдевала и кухиња која се налазила на руднику Подбраћан. Тек што су кренули по воду чули су пуцње из ватреног оружја. Тада су угледали дим који је долазио од запаљених кућа и селу Шарци. У том тренутку је ватра из тешког пешадијског наоружања отворена на њих због чега су одлучили да напусте утоваривач и да се врате назад. Раздвојили су се у две групе. Гордић Славко и Сушић Миливоје су се удаљили у правцу старе куће Боже Миловановића, док је Недељко, заједно са Шалипуровић Видојем и Лаловић Зораном наставио даље према Браћану. У непосредној близини места где је обично била стража на њих је отворена ватра из аутоматског наоружања од које су Зоран и Видоје повређени. Не-

дељко је наставио даље, не слутећи да су његови сапутници већ убијени и тада је налетео на једно униформисано, њему непознато, лице које је у једној руци држало аутоматску пушку уперену у Недељка, а у другој окрвављен нож. То лице му се представило као Турсуновић Зулфо и он га је одмах ударио кундаком пушке у груди од чега је пао на земљу, а након тога су наставили и остали да га туку. Од задобијених удараца је изгубио свест, а када је дошао себи руке су му већ биле везане жицом. Са тог места су га тако везаног повели према једној заравни где су се налазила беживотна тела његових колега и од Недељка је тражено да их идентификује, што је он и учинио. Овом приликом је могао видети да су тела његових колега била измасакрирана. Он напомиње да је касније сазнао да су муслиманки војници преко тела Шалипуровић Видоја и Лаловић Зорана прешли тенком, а то се догодило након што је Недељко извршио ово препознавање. Након овога њега су повели даље у правцу Подравања, где се налазила већа група наоружаних лица, међу којима и Турсуновић Зулфо, због чега Недељко претпоставља да је Турсуновић био командант наведеној групи. У близини куће Боже Миловановића заробљена су још два лица српске националности које он није познавао, али је чуо да се један презива Кукић (то је Кукић Драгутин). Одатле су сви заједно наставили пут према Сребреници. Недељка су натерали да носи радио станицу тзв. Руповку, тешку око 10 кг, али пошто су му биле везане руке они су му је обесили око врата, тако да му је станица висила низ леђа, док се каиш налазио око његовог врата, преко гркљана, те га је гушио тако да је једва дисао. Након два сата ходања стигли су до куће Турсуновић Зулфе, која се налазила у близини села Виогор. Уз пут су муслимански војници тукли заробљене људе и нису им дозволили ни воде да пију. У Турсуновићевој кући су се одморили и сачекали да он стигне како би одлучио шта да се ради са њима. Недељко је међу присутним муслиманским војницима препознао Дураковић Мирзета који је пре рата возио аутобус за потребе радника рудника боксита. Мирзет га је пар пута ударио ногом у пределу груди и стомака и рекао му да ће да га закоље, а затим је наставио тући осталу двојицу заробљеника. У овој кући су остали све до вечери, а затим су камионом одвезени до Сребренице и смештени у затвор који се налазио у полицијској станици Сребреница. Просторија у којој су били смештени била је величине свега 4 квадратна метара и у њој су остали свих 24 дана, до размене. Током ноћи у ову просторију су доведена још два лица из Подравања, Шарац Веселин и Бранковић Зоран, а након седам дана из Факовића је доведен Митровић Драго тако да их је у тој малој просторији укупно било шесторо. Храну су добијали само једном дневно и то углавном сув хлеб, куван кромпир и воду. У истој соби су их испитивали и тукли и то скоро сваког сата, а тукли су их рукама, ногама, металним шипкама, дрвеним моткама итд. Овим батинама је подлегао Кукић, а Недељко се сећа да је Кукића тукао Ахметовић Кемал звани Кемо, који је био један од заменика Орић Насера. Касније је од Шарац Веселина чуо да су мртво тело Кукића бацили негде на рудничком копу Шумарница у Подравању. Недељко је размењен након 24 дана од заробљавања и то са повредама грудног коша, без

зуба који су му повађени са кљештима са којима се ваде ексери, а која су била зарђала, затим са повредама главе и ожиљцима на лицу који су и сада видљиви. Он истиче да је највише батина добијао од Ахметовић Кемала, који му је уједно и највише зуба поломио, а затим исте вадио са наведеним кљештима. Његово најружније сећање из затвора је када су једног дана у ћелију дошли Омеровић Сафет, звани Миш, из Вољевице и Ахметовић Кемал који су у рукама носили одсечену главу њему непознатог Србина за кога су им рекли да је из Братунца и да њих чека иста судбина.

Приликом заробљавања, осим Турсуновић Зулфе, Недељко наводи да је препознао и Ахметовић Османа из Жедањског који је такође радио у руднику боксита, затим Маловић Ифета и Сифета, браћу близанце из Ђила, и сина Адемовић Ибрахима званог Цакура из Ђила.

Он је заједно са Шарац Веселином, Митровић Драгом и Бранковић Зораном, који је током лечења у болници у Зворнику преминуо, размењен 11. 10. 1992. године.

Исте снаге су 03. 12. 1992. године око 7 ч поново нападе површински коп Браћан и том приликом су убијени следећи радници обезбеђења рудника: Милић Жељко, Борић Миленко, Витић Златан, Симић Војин, Пантић Милан, Миловчевић Бранко, Ђурић Новак и Вукотић Војин.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Милићи, састављеној дана 17.06.1993. године број 15–17/02-КУ–2/93 починиоци ових злочина су: Орић Насер, Турсуновић Зулфо, Меканић Бећир, Адемовић Ибрахим, Бектић Мујо, Омеровић Сафет, Муратовић Џемо, Османовић Мухидин, Авдић Един, Хасановић Хасан, Омеровић Смајил, Омеровић Мевлудин, Сулејмановић Мевлудин, Сулејмановић Јусуф, Сулејмановић Шефкет, Емкић Хајро, Емкић Мидхат, Емкић Џевад, Емкић Рамиз, Малнић Мевлудин, Ажлић Рамиз, Салчиновић Ибрахим, Салчиновић Мурат и Суљић Сулејман.

38. Подравање

Дана 24. 09. 1992. године око 08:30 ч, јаке муслиманске снаге, предвођене Орић Насером и Турсуновић Зулфом, нападе су село Подравање, СО Милићи, из правца Кутузера, Бијелог Поља, Бучја и Ћила. Након извршеног напада село, које је бројало 73 куће, било је опљачкано, а потом и запаљено. Поред кућа запаљена је и основна школа, Дом културе, локална продавница, радионица, управна зграда површинског копа „Шумарница“ и механизација власништво ДД „Боксит“ Милићи.

У овом нападу су убијена следећа лица: Перендић Томислав, Васић Милијан, Перендић Станка, Јовановић Војин, Јовановић Светозар, Лазаревић Радо, Перендић Спасенија, Томић Гојко, Томић Михајло, Шарац Душан, Маринковић Милош, Маринковић Раде, Маринковић Милован, Маринковић Дикосава, Шарац Митар, Шарац Милан, Шарац Мирјана, Весић Радивоје, Митровић Михајло, Перендић Миладин, Петровић Миломир, Маринковић Радован, Митровић Ружа, Николић Драган, Петровић Милева, Ђорђевић Ђурађ, Мудринић Раде, Митић Борица, Нинић Видан и Митровић Драго који је био слабо покретан због прелома леве потколенице и који је такође био инвалид из Другог светског рата, када је мучен од стране усташких јединица тако што је боден ножем у главу и сечен испод врата. Он је преживео масакр из претходног рата, али не и овај. Са овог списка погинулих може се видети и да су чланови истих породица страдали, што значи да су скоро целе породице нестајале, као што је то случај са Маринковићима где је страдао отац Милош, супруга Дикосава и два сина Раде и Милован.

Становници села су убијани на свиреп начин, клањем и одсецањем главе и других делова тела, што се може видети и из записника са описом повреда убијених, који је сачињен у Ратној болници у Милићима дана 18. 11. 1992. године.

Неки од мештана села су заробљени и потом одведени из села и предати у командни штаб у Сребреницу где су предати команди штаба ТО Сребреница и испитивани у ПС Сребреница, а потом држани у логору у Сребреници иза зграде Основног суда, где су мучени и физички малтретирани. Међу заробљеним и одведеним у логор, били су Шарац Веселин и Кукић Драгутин који је убијен у логору.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Милићи, састављеној дана 17. 06. 1993. године, број 15-17/02-КУ-3/93, напад на Подравање су извршили: Орић Насер, Турсуновић Зулфо, Адемовић Ибрахим, Хиркић Махо, Мирзет, презиме непознато, али се зна да је био начелник СЈБ Сребреница, Хамед, презиме непознато из села Кутузера, Адемовић Осман, Ајшић Сабрија, Ајшић Сабит, Делић Рамиз, Хиркић Алија, Делић Ибро, Ислам и његов брат, презиме непознато, из села Осмаче, Осман звани „Ћимоња“ из Лесковика, Палић Адем, Мустафић Кемо, „Дуле“ и „Бели“, остали

подаци непознати, и Бегић Медо. Допуном кривичне пријаве од 12.06.1996. године, број 13/02–230/96, додато је још једно лице, а то је Хасановић Мухарем. Сведок Петровић Радомир у својој изјави наводи да је међу нападачима препознао Мујић Фадила, Хабибовић Азема, Хабибовић Хасана и Шпијодић Хилму.

Као доказ да је Турсуновић Зулфо учествовао у нападу на Подравање говори чињеница која се може видети из изјаве Пејановић Славке у којој је она навела да је маја 1993. године преко Међународног Црвеног крста упутила писмо Турсуновић Зулфи у коме се распитивала за судбину свога оца Маринковић Радована. Од Турсуновића је добила одговор да је њен отац Радован убијен 24. 09. 1993. године, када је извршен напад на село Подравање и да је остао несахрањен поред своје куће.

Сведок Перендић Миодраг је у својој изјави описао напад на Подравање, као и ранија страдања Срба у овом селу. Тако он наводи да је и за време Другог светског рата село било спаљено и разорено од стране Муслимана из околних села који су тада масовно приступали формацијама усташког покрета Независне државе Хрватске. Они су тада извршили стравичне злочине над цивилним становништвом. Скоро потпуно су уништене породице Илић, Мијатовић и Петровић. Иза овог догађаја остале су масовне гробнице у засецима Жедањско, Парабучје и Широки Дол. У село су се после Другог светског рата вратили избегли становници и обновили га, а временом су се односи и са комшијама Муслиманима нормализовали.

Иначе, Миодраг је био Председник месне заједнице Подравање које је имало 73 домаћинства. Он наводи да су Срби са комшијама Муслиманима живело добро пре рата, радили су на истим фармама, међусобно се посећивали и није било никаквих проблема све док се нису појавили активисти политичких странака на терену. Прво су почели да се организују активисти Странке демократске акције и од тада су комшије Муслимани почели да се издвајају и убрзо су престале међусобне посете и дружења. Пред сам почетак рата Срби су, имајући лоша искуства из Другог светског рата, покушали да склопе неки договор са представницима Муслимана из суседних села Бјело Поље, Бучије и Кутизеро, како не би дошло до озбиљнијих инцидената на том простору. На српској страни у овим преговорима учествовао је и сам Миодраг, као и Николић Миломир и Маринковић Радован, док су са муслиманске стране у преговорима учествовали Делић Шабан, Ајшић Сабрија, Хасановић Сенаид и још неколико људи. Миодраг је, као гаранцију са српске стране да неће предузимати ништа против комшија Муслимана, нудио Делић Шабану да узме обе Миодрагове ћерке, а да за узврат Шабан да своје дете Миодрагу. Међутим, Шабан је одбио такву иницијативу. По завршетку последњег састанка и преговора који су вођени у Миодраговој продавници 21. или 23. фебруара Делић Шабан је изашао из продавнице и из свог пиштоља испалио 4 метка у висину говорећи: „Ратоваћемо, па шта нам донесе рат — и вама и нама.“

После овога он је приметио да су Муслимани из околних села почели и јавно да се наоружавају. Више се нису одазивали на позиве за одлазак на

одслужење војног рока у ЈНА, док су из резервног састава милиције у Сребреници избачени сви Срби и масовно доведени Муслимани. Такође су престали да долазе на уобичајене састанке месне заједнице, где су се решавала свакодневна питања. Срби у Подравању су и даље веровали да их комшије Муслимани неће нападати па се нису озбиљније ни организовали ради евентуалне одбране. Дана 13. 04. 1992. године између 400 и 500 стараца, жена и деце Муслимана је евакуисано из Сребренице аутобусима, камионима и другим превозним средствима у суседна села Луке и Крушев Дол, а допратили су их припадници тадашњег СУП-а Сребреница, који су били претежно српске националности. То је, према Миодраговом мишљењу, био озбиљан знак да се војно способни Муслимани спремају за оружане сукобе. Од тада су почеле да се дешавају и разне оружане провокације у Подравању и то тако што су Муслимани повремено пуцали према српским кућама, док су у предграђу Сребренице, тачније у Ораховици, директно пуцали у Србе који су радили на својим њивама. Током маја, јуна, јула и августа 1992. Муслимани су нападали и палили српска села у општини Сребреница, а током тих напада убијен је и велики број мештана, па је због свега овога српско становништво било принуђено да напушта своја огњишта. До краја августа скоро сва српска села на подручју општине Сребреница су била нападнута и спаљена до темеља, изузев Подравања. Велики број ових мештана је бежао преко Подравања, где им је пружена прва помоћ, а затим су настављали даље према Братунцу, Милићима и другим безбеднијим местима. Многи од њих су избегли у Србију, јер су сматрали да је тамо најбезбедније. Због свега наведеног мештани Подравања су одвели своју децу, жене и старије на безбеднија места.

У овом периоду поред наведених провокација, Муслимани из околних села су почели улазити у засеоке Подравања где су организовали заседе у којима су убијали мештане тих села. У мају месецу у засеоку Прибојевићи убијен је из заседе Остојић Грујо, који је био избеглица из Осата. У истом засеоку убијени су и Весић Радивоје и његов рођак, чијег се имена Миодраг није могао сетити у тренутку давања ове изјаве.

Јуна 1992. године, такође из заседе, убијени су Петровић Милан из засеока Митровићи и Маринковић Рајко из засеока Маринковићи. Истог месеца нападнут је и заслак Прибојевићи и том приликом су рањени Шарац Обренија и њен син Средоје. Затим је нападнут и спаљен засеок Подравања под називом Јасенова, али том приликом нико од мештана није био убијен. Августа 1992. године убијени су Јанковић Комнен и његов рођак Јанковић Драган у засеоку Палеж. Миодраг наводи да су Муслимани и њега покушали да убију из заседе због чега је половином јула 1992. године био рањен. Из заседе су рањени још и Лазаревић Милосава, Петровић Роса и још неколико људи.

Управо из ових разлога становници села Подравања су се организовали у циљу самоодбране. Међутим, број бранилаца села био је мали, тако да су се углавном кретали око својих кућа.

Дана 24. 09.1992. године муслиманске снаге су опколиле Подравање и отпочео је напад и то из правца села Бучје према засеоку Маринковићи. Том приликом је испред своје куће убијена Шарац Мирјана. Миодраг се у том тренутку налазио у својој кући са Васић Милијаном, који је био избеглица из Осата. Чим је чуо прве пуцње Миодраг је изашао из куће како би сазнао шта се догађа. Одмах затим је почело пуцање са свих страна из пешадијског наоружања и он је видао како муслимански војници већ улазе у село, па је заједно са Милијаном потражио заклон поред куће. Из овог заклона су видели да су у засеоку Маринковићи већ почеле да горе куће, док је на супротној страни почела да гори кућа Ерић Раденка. У селу је настала паника па су многи почели да беже из својих кућа према оближњој шуми, али ускоро се више није могло бежати ни у шуму јер је обод села где се налазила шума био већ окупиран од стране муслиманске војске. Миодраг је тада видео како је у својој башти, где је копала кромпир, убијена Перендић Спасенија. Њен супруг, Перендић Миладин, пошао је одмах према њој како би јој пружио помоћ, али и он тада бива убијен. За то време преостали браниоци села су успели да се скупе у близини куће Миладина Перендића где су направили план да пробију обруч који су направиле муслиманске снаге како би се домогли рудника на Браћану. Тада је Миодраг, на њиви званој „Шљивова“ видео тридесетак муслиманских војника од којих се један посебно истицао јер је био на коњу и он мисли да је то био Орић Насер . Тада је такође видео и Адемовић Османа из Ђила који је приметио Перендић Зору и појурио за њом говорећи јој да је неће заклати, већ ће је само силовати, али Зора је успела да побегне у шуму и да се спасе. Пошто им пробој до рудника није успео, они су кренули према школи. Ту су ушли у један ров и почели пружати отпор, али муслиманска војска је успела да дође до рова па је настала борба прса у прса. Миодраг се у рову борио са Ајшић Сабријом и Делић Медом и приликом њихове борбе експлодирала је бомба од које је рањен у леву ногу. Он је видео када су у рову убијени Васић Милијан и Перендић Станка и када је Перендић Зора рањена. Ајшић Сабрију је овом приликом убио Делић Рамиз, који је пуцао на Миодрага и промашио, па је погодио Сабрију који се тада борио са њим. Док је био у рову Миодраг је могао да чује како га дозива Делић Рамиз, Крцић Медо и син Делић Селима, како му псују ћерку и позивају да „плате дугове“ које су имали у продавници.

Пошто су успели да у рову одбаце напад, група бранилаца је кренула у извлачење према кући Радивоја Петровића. Када су се домогли куће и ушли у њу видели су да међу њима нема Перендић Томислава, који је остао тешко рањен испред куће, као ни Петровић Росе која је побегла у шуму (Роса је тек после 22 дана успела до стигне на безбедно до Гуњака, иако су Гуњаци били удаљени само 4 км од села.). Из куће су кренули даље у пробој према засеоку Марковићи, одакле су успели да се домогну шуме где су остали до мрака. Из ове шуме су видели да су припадници муслиманских снага, са борбеном техником коју су претходно запленили током напада на рудник „Боксит“ у Браћану, ушли у село и како дејствују по преосталим мешта-

нима. Могли су чути запомагање Јовановић Војина на сеоском гробљу, где су га ухватили Муслимани и масакрирали. Овом приликом су могли чути и глас једног Муслимана који је рекао да Војина треба огулити живог јер је матора мрцина. Миодраг мисли да је препознао овај глас и да је то био Палић Адем из Криваче. Са места где се налазио, он је препознао и Адемовић Ибрахима, званог „Цакура“, из Ђила, Османа, званог „Ђимоња“, из Лесковика и Турсуновић Зулфу, који је дозивао Перендић Томислава. Касније је Миодраг сазнао да је Зулфо пронашао тешко рањеног Томислава и да га је лично заклао тако што је ставио његову главу на своје крило и одсекао је. То су причали неки од заробљених муслиманских војника.

Тако скривена у шуми ова група људи је провела ноћ, а сутрадан су наставили свој пут даље, па су до вечери стигли до Руповог Брда где су се налазили остали браниоци села и где је Миодрагу пружена прва помоћ пошто је био рањен.

Након што су заузели Подравање, Муслимани су пљачкали куће, палили и разарали све објекте и стоку отерали са собом. Истовремено су догукли све рањене које су затекли у селу. Тек тринаестог дана после напада организовано је извлачење жртава, у чему је и Миодраг учествовао.

Он наводи да су скоро сва тела која су они пронашли била масакрирана. Тако је глава његовог ујака, Јовановић Светозара, била одсечена и набијена на колац у засеоку Јовановићи. Перендић Томиславу је такође била одсечена глава, како и Томић Гојку. Лазаревић Радо је био исечен ножем, док је тело Перендић Станке било унакажено и исечено на комаде.

На дан када је нападнуто Подравање Миодраг је изгубио 23 члана ближе и даље фамилије.

39. Рогосија и Неђељишта — општина Власеница

Након признавања суверености Републике БиХ и сталних напада и провокација од стране Муслимана, српски народ на просторима општине Власеница се самоорганизовао и успоставио сеоске страже како би се заштитили од могућег напада армије БиХ. Мештани Доњег Залуковика, Којчевине, Тикварића, Неђељишта и Рогосије су одлучили да поставе стражу у најугроженијем селу — Рогосији. Због сталне претње да ће војска из правца Церске напасти ова српска села, сеоска стража из Рогосије је била укључена у 3. ПБ (Трећи пешадијски батаљон) Власеница.

Дана 25 .06. 1992. године око 06:00 ч муслиманске снаге из Церске су нападе српске положаје у селу Неђељишта. Српско становништво у овом селу је раније напустило своје домове, те у овом нападу није било жртава, али је село опљачкано и запаљено. Поред појединих кућа и помоћних објеката у селу је запаљена и основна школа.

Према кривичној пријави МУП-а, станица јавне безбедности Власеница, састављеној дана 27. 02. 1994. године, број 15–19/02–230–37, одговорни за овај напад су: Аљукић Бешир, Бећировић Шахин, Бећировић Хасан, Бећировић Муин, Бећировић Хусин, Бећировић Фадил, Бећировић Шахбаз, Чамцић Суљо и друга непозната лица.

Дана 26. 09. 1992. године око 06:00 ч, муслиманске оружане снаге из Церске извршиле су напад на Рогосију. Истог дана око 08:00 ч, ИКМ са Рогосије је путем радио везе обавестило команду 3. ПБ Власеница, као и локалну Станицу јавне безбедности, о овом нападу. Након примљеног обавештења организована је помоћ линији одбране у Рогосији па је село успешно ослобођено. Након ослобађања пронађена су измасакрирана тела српских бораца који су у овом нападу били заробљени или су се предали јер им је нестало муниције па нису били у стању да се даље бране. Нађено је укупно 29 мртвих, а установљено је да је 26 људи рањено. Тог дана пронађени су: Продановић Мирко, Станишић Миле, Станишић Ненад, Станишић Неђо, Јурошевић Љубомир, Равњаковић Зоран, Деурић Радомир, Деурић Драгољуб, Продановић Миломир, Продановић Жарко, Тешић Боро, Јаћимовић Драгомир, Дошић Чедомир, Ковачевић Милован, Мајсторовић Лука, Драгић Бошко, Ђурић Душан, Алемпић Димитрије, Мајсторовић Велимир, Митровић Мићо, Ребић Рајко, Мијић Милан, Секулић Раденко, Пејновић Горан, Шевкушић Јадранко, Дракулић Александар, Вујичић Милан, Тешић Томислав и Секулић Милан.

Из лекарског налаза се може видети да су заробљени и рањени Срби живи паљени, да су им вађене очи, одсецани поједини делови тела, да су им маљевима разбијане главе, да су клани и убадани више пута по целом телу итд.

Тако је на пример Секулић Раденко на глави имао више повреда нанесених тупим предметом тако да је лице било толико унакажено да није било могуће према лицу извршити идентификацију па је идентификација извршена према гардероби. На врату је имао пар убодних рана, а на грудном кошу и стомаку крвне подливе који су настали од удараца нанесених тупим предметом. Тело Ковачевић Милована је било потпуно угљенисано, а тело Вујичић Милана делимично угљенисано са више повреда на лицу и врату нанесених оштрим предметом. Тешић Томиславу је десно око било извађено, док му је лобања приликом проналаска била отворена, а на грудима је имао више посекотина. Мајсторовић Велимир је имао повреду на глави нанесену тупим предметом, док је остатак тела био делимично угљенисан, а на полном органу су се могли видети трагови кастрације обављене док је још био жив. Ово су само неки од примера зверског понашања муслиманских екстремиста према људима који су тог дана били у Рогосији.

У овом нападу су рањени: Станишић Ратко, Муњић Душан, Вуковић Велибор, Јурошевић Добривоје, Митровић Војислав, Тешић Мирко, Тешић Душко, Васковић Бранислав, Алемпић Милосав, Радојичић Љубо, Ашћерић Радоје, Лилић Миленко, Петровић Зоран, Честић Стојан, Бобар Владан, Николић Будимир, Продановић Илија, Станишић Милош, Алемпић Вујадин, Бојанић Милан, Сандић Рајо, Матић Раденко, Куртума Ненад, Тешић Мирко, Пантић Стојан и Пантић Ненад.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Власеница, састављеној дана 28. 05. 1993. године, број 15–19/02–230-КУ–22, напад на Рогосију су извршила следећа лица: Хоџић Ферид, Меканић Бећир, Аљукић Бешир, Бећировић Хусеин, Бећировић Фадил, Бећировић Мујин, Коркутовић Суљо, Коркутовић Лутво, Сејменовић Ибро, Бећировић Халил, Шилковић Садиф, Шилковић Емин, Бећировић Реџо, Шилковић Мурат, Карић Смајо, Челебић Ислам, Коркутовић Ибрахим, Бећировић Шахбаз, Бећировић Сафет, Бећировић Алија, Коркутовић Сенаид, Шилковић Амир, Муминовић Шабан, Агић Рахман и друга непозната лица.

Лулић Миленко је био један од српских бораца који је преживео овај напад. Он је у својој изјави навео да се на дан напада на Рогосију налазио у рову изнад Коркутовића. Заједно са њим у рову су били Јаћимовић Драгомир и Тешић Мирко. Они су у тренутку напада седели испред рова, пили кафу и слушали јутарњи дневник. Одједанпут су чули пуцањ и пиштаљку, а потом велику галаму и Муслимане који вичу „напред, кољите четнике, хватајте их живе, Алаху егбер“ итд. Тада су се сви повукли у ров и почели да узвраћају палбу. Након пола сата борбе људима у рову су у помоћ дошли и други борци, међу којима је био и Равњаковић Зоран, Мунић Душан, Јурошевић Добривоје и Маринковић Ристан. Ови људи су се бранили тако што су наизменично пуцали из рова, јер нису имали довољно муниције. Међутим, Миленко наводи да је видео како се Муслимани са свих страна све више приближавају рову и пуцају, да би у једном тренутку један од муслиманских војника испалио зољу у ров. Од те зоље су одмах страдали Јаћимовић Драгомир и Равњаковић Зоран, док је Миленко рањен у лакат

леве руке и у главу. Он је, због ове повреде, пао у несвест и када се освестио видео је да око њега нема никога и да сви беже кроз неки шумарак према Коркутовићима. Миленко је одлучио да пође за њима. Бежећи тако, он је на једној ливади, испод храста, видео рањеног Дошић Чеду (Чедомира) и поред њега Муслимана који га ножем убада у предео груди. Миленко наводи да, пошто је био рањен, није могао да помогне Чеди, којег су Муслимани измасакирали. Касније је успео да дође до једне групе људи међу којима је био и командир чете Вучићевић Небојша и још неколико бораца међу којима је било и рањених. Ту га је командир Вучићевић превио, а потом су одлучили да се на овом месту мало одморе и сачекају остале који су могли да се извуку живи, а којих није било много, јер је већина бораца остала без муниције, те су сви заробљени, а потом измасакирани и убијени. Након краћег одмора они су наставили пробој и стигли до Неђељашта.

40. Факовићи и заселци

Село Факовићи, са заселцима Радијевићи, Дивовићи, Бољевићи, Кутјеши, Подсело, Јарченовићи, Грабовачка Ријека и Тук нападнуто је дана 05. 10. 1992. године око 12:00 часова. Напад је извршен од стране наоружаних муслиманских формација ТО Сребреница.

Током овог напада убијени су: Ђокић Ђока, Ђокић Светозар, Ђокић Милован, Ђукић Радован, Ђокић Сретен, Ђукић Видоје, Стјепановић Стојка, Николић Ђуба, Суботић Миломир, Николић Милован, Савић Радован, Ивановић Мирослав, Божић Десанка, Марковић Славка, Марковић Олга, Ристић Милун, Васић Владан, Васић Станија, Ристић Зарија, Продановић Петра, Марковић Радоје, Марковић Радомир, Николић Петко, Ђурић Данило и Деспотовић Миља. Село са околним засецима је овом приликом опљачкано, а потом спаљено.

Дана 15. 01. 1993. године припадници Станице јавне безбедности Сके-лани су саставили записник о извршеном увиђају који је обављен у дому здравља у Бајиној Башти, у присуству патолога и криминалистичког техничара, где су се налазила тела пострадалих из Факовића. Тог дана су идентификована 22 лица и дат је опис њихових повреда по којима се види да су ови људи убијани на зверски начин:

- Ђокић Ђока је убијен метком тако да се види прострелна рана са улазом у чеоном делу, док је излаз пројектила на потиљку главе.
- Ђокић Светозар је имао устрелну рану на левом оку и прострелну рану на грудном кошу.
- Ђокић Милован је имао устрелне ране на левој страни грудног коша од 4 пројектила са опекотинама десне стране тела. Један део опекотина је нанет док је Милован још био жив.
- Ђукић Радован је имао устрелну рану на десној половини главе са опекотином, прострелну рану на врату и размрсану лобању.
- Ђокић Сретену је ампутирана глава. Патолог није могао одредити да ли је одсецање главе за живота или после настанка смрти. Сретен је сахрањен без главе.
- Ђукић Видоје је имао устрелну рану на глави.
- Стјепановић Стојка је имала прострелну рану на левој страни грудног коша и устрелну рану на лицу и стомаку.
- Тело Николић Ђубе је било у потпуности угљенисано.
- Суботић Миломир је имао устрелну рану на левом делу грудног коша.
- Николић Миловану је у потпуности размрсана лобања дејством тупог предмета.
- Тело Савић Радована је у потпуности било угљенисано.

- Ивановић Мирослав је имао устрелну рану на бутини.
- Божић Десанка је имала прострелну рану на грудном кошу, као и Марковић Славка.
- Ристић Милун је имао девет прострелних рана на грудном кошу.
- Васић Владан је имао устрелну рану на врату и десном куку и прострелну рану на стомаку.
- Васић Станија је имала устрелну рану на десном оку и раздеротину стомака и десног кука.
- Ристић Зарија је имао прострелну рану на стомаку и десној бутини, док му је лобања била размрскана док је још био жив. Сретен Ристић је у својој изјави навео да је видео када је Зарију један војник ударао кундаком по глави.
- Продановић Петра је имала прострелну рану на глави.
- Марковић Радојев леш је био у потпуности угљенисан, као и леш Марковић Радомира и Николић Петка.

Сведок Стевановић Станиша је учествовао у извлачењу жртава из Факовића и он потврђује да су тела људи које је пронашао имала наведене ране, и још наводи да је тело Олге Марковић пронађено у кориту реке Дрине.

Приликом напада на село Факовиће, одређени број мештана је успео да се жив извуче из села и да затим пређе на другу страну реке Дрине која се налазила у близини. Међутим, и поред тога, припадници муслиманских формација су наставили да пуцају по њима и да их гађају гранатама, без обзира што су се нашли на територији Републике Србије и том приликом је од испалене гранате рањена Игњатовић Ковиљка која је пребачена у болницу у Ужицу, где јој је указана лекарска помоћ. Други људи су се утопили покушавајући да пређу преко Дрине, као што је то био случај са Деспотовић Миљом и Ђурић Данилом.

У овом нападу је рањено седморо људи, међу којима и Ивановић Мирослав, који је подлегао ранама у болници у Србији. Из разговора који је обављен са преживелим лицима Николић Драгољубом, Весић Миленком и Игњатовић Ковиљком дошло се до сазнања да су они од нападача препознали Мујић Алију званог Велики Алија, Мујкић Алију званог Алијица, Хасановић Шабана, Хасановић Изета, Смајловић Рама и Хасановић Алмаза. *(Извор: Зайисник о увиђају састављен од стране МУП-а, Станица јавне безбедности Склани, дана 15. 01. 1993. године број 01-18-02-8/93).* Сведок Николић Драгољуб наводи да је, поред наведених људи, међу нападачима видео и један број људи тамне пути за које мисли да су били у питању афрички црнци.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, састављеној дана 30. 06. 1993. године, број 45/93, одговорни за ове злочине су: Орић Насер, Турсуновић Зулфо, Реџић Алија, Хасановић Шабан, Хасановић Изет, Смаиловић Рамо, Хасановић Алмаз, Мујкић Алија, Мујкић Ибрахим, Махмутовић Насир, Махмутовић Фејзо, Смаиловић Елизабет, Јусић Шемсо, Малкић Џевад, Бектић Бехаија, Мехмед из села Дедићи,

Хајрудин из села Дедићи, Јусић Веказ, Бектић Идриз, Дервишевић Рахмандан, Шећић Салко, Шећић Изет, Салиховић Шевал, Хусић Незир, Хусић Суљо, Алихоћић Смајо, Шећић Фикрет, Шећић Сенахид, Јакубовић Ибро, Јакубовић Мујчин, Јакубовић Фикрет, син Дервишевић Рахмана који је по занимању био полицајац, Мемии Хасан, Машић Бехадил, Авдић Едим, Хасановић Хасан, Омеровић Смајил, Авдић Вахид, Емкић Хајро, Енкић Џевад, Сулејмановић Јусуф, Сулејмановић Шефкет, Аљић Сабахудин, Авдић Вехид и други непознати извршиоци. У кривичној пријави Војне поште 7102/1 у Бијељини, састављеној дана 21.09.1995. године број 70–8, овој групи се додаје и Малкић Суљо.

У нападу је заробљен и један број људи, међу којима и Жикић Драго, који је дао изјаву о малтретирању и физичком злостављању које је доживео. Он наводи да се на дан напада налазио у Факовићима са супругом и свастиком. Када је почео напад, они су побегли кроз кукуруз до једне старе куће поред пута према Скеланима, јер се близу налазила српска стража, али када су тамо стигли видели су да је комплетна стража страдала. Драго је затим покушао да уђе у кућу, али се свугде око њих у том тренутку пуцало тако да су решили да наставе пут кроз кукуруз до друге куће. У њој су остали око 30 минута, а Драго је затим рекао својој супрузи и свастики да пробају да се докопају Дрине која је била свега десетак метара од куће у којој су се крили. Прво је отишла Драгова свастика, а затим и супруга, а потом и сам Драго. Код Дрине су се растали јер је им је Драго рекао да иду низ Дрину према чамцу и да се тамо сакрију, а он је решио да остане и да види шта ће бити. Када је затајило оружје Драго је отишао до магацина оружја где је видео како муслиманске снаге обијају врата и улазе у магацин. Пошто је магацин био миниран он је одлучио да потрчи према месту где се налазио упаљач како би дигао магацин у ваздух. Међутим, на десетак метара од упаљача око њега су се појавили војници који су са те стране чували магацин. Они су њега заробили и одвели, тукући га успут, до његове куће која је горела, где су му рекли „ево ти управниче, палимо ти кућу.“ Затим су му везали руке и натерали га да их води кроз Млечванску Ријеку. Успут су га тукли, неко кундаком, а неко ципелом. Турсуновић Зулфо који је ишао иза њега говорио је својој војсци да не туку Драгог тако старог, него да хватају млађе људе. Путовали су око 7–8 км, а када су ишли кроз једно село муслимански војници су наговарали децу да на Драгог бацају камење. Након овога су га убацили у један камион и одвели у Сребреницу у затвор, у којем се налазило већ четворо људи. Ту ноћ га нико није тукао. Он је сутрадан одведен код начелника затвора под именом Мирзет који га је испитивао и том приликом тукао. Након тога га је испитивало једно цивилно, њему непознато, лице. Тада је у соби за испитивање било још 7–8 затвореника и све су их тукли. Драго наводи да је њему Мирзет говорио да подигне руке увис, а када он тако и учини Мирзет би га ударио ногом у плећку. И поред овога он сматра да су други прошли још горе од њега јер су од добијених батина падали у несвест. Он даље наводи да је најгоре било када се муслиманска војска враћала са терена. Војници, који су тада били пијани, узимали би кључеве

од стражара, а затим улазили у затвор и тукли затворенике. Драго се сећа да је лице под надимком Бели једном приликом ушао у затвор и наредио му да приђе и потом га ударио палицом по глави. Другом приликом би га ухватио за косу привукао себи и потом га ударао. Сваког дана, када би ушао у ходник, Бели би наредио осталој четворици који су били у затвору са Драгом да бију „маторог четника“. Пошто су се затвореници устручавали Драго их је молио да почну да га туку, јер ако то не ураде онда ће их тући све заједно. Три дана пред размену испред затвора је пала граната од које је био рањен један муслимански стражар, после чега су војници упадали у затворску просторију и тукли све у њој. Последње вечери коју су провели у затвору наведену четворицу су два пута изводили и тукли. Он наводи да се „мали Смедеревац“ (надимак који се односи на Бранковић Зорана) те вечери четири пута у затвору онесвестио од батина које је задобио. Следећег јутра заробљени Срби су добили наређење да се оперу тако да се не познаје крв. Када су се средили дошао је камион за размену и када су се сместили у камион један од војника је прозвао Драгог и рекао му да сиђе са камиона. Одатле су га поново спровели на саслушање и након 15 минута су га вратили у камион, а затим су одвели Смедеревца. Када су га вратили у камион он је био цео крвав. На крају су сви ови људи размењени.

Сведок Божић Новка у својој изјави наводи да се до почетка рата у бившој БиХ живело нормално и није било никаквих проблема. Са комшијама Муслиманима из суседног села Жањево нису имали проблема и међусобно су се посећивали и помагали у обављању пољопривредних радова. Међутим, почетком рата ови односи су се променили и већ у мају су сви житељи Жањева напустили село и повукли се у друга муслиманска села. Од јуна месеца су почели напади на околна српска села чији су становници том приликом убијани, а куће спаљиване. Због овога су у Новкиним Радијевићима, као и у другим српским селима, мештани организовали страже, а у једној од њих су учествовали и Новкин супруг и синови. Дана 05. 10. 1992. године, муслиманске снаге су извршиле изненадни напад на Факовиће са засеоцима. Новку је овај напад затекао у њиви где је брала кукуруз заједно са супругом и свекрвом. Она је одмах потрчала према кући да види шта јој је са сином и ту је остала све док је трајао напад. Мушкарци из села су се брзо организовали и пружили снажан отпор нападачима који су одбијени и који су потом усмерили свој напад ка Дивовићима. Муслиманска војска је овом приликом успела да запали једино куће Божић Радоја, Божић Милића, Васић Обрена и Катанић Радивоја. У Дивовићима се у тренутку напада налазила Новкина мајка Стјепановић Стојка. Она је била у кући заједно са троје унучади, Новицом, који је тада имао 6 месеци, Верицом, која је имала годину и по дана, и Драгицом, која је имала 2 и по године. Остали укућани су се налазили у пољу поред Дрине где су брали кукурузе. Новки није лично познато шта се дешавало са њеном мајком током напада, али је чула од комшија из Дивовића да су је заробили, малтретирали, тукли и терали да иде у куће других комшија и наговара их да се предају Муслиманима. Такође јој је и мала Драгица причала да су баку Муслимани тукли и да су јој

секли прсте, а да је њу, Верицу и Новицу једна Муслиманка однела у кућу Милана Ђокића и ту их закључала.

Напад је трајао све до 16 ч. Сутрадан су мушкарци из села отишли у Дивовиће где су пронашли Новкину децу неповређену у поменутој кући, као и страдале мештане који су одвезени у Бајину Башту где је извршен преглед остатака. После извршеног прегледа, Стојка је мајку спремила за сахрану. Том приликом је видела да су јој прсти леве руке одсечени, да јој је десна рука сломљена у рамену, да је имала отеклине, модрице и убоде на левој страни лица и код левог ока. Испод грудног коша са леве стране могла се видети улазна рана, док је излазна била на леђима у истој висини, а на слабини са леве стране се налазила велика округла рана кроз коју су се видела црева. Стојка је том приликом видела тела и других који су страдали у овом нападу и сећа се да је глава Ђукић Радована била потпуно разбијена, вероватно од ударца неким тупим предметом.

41. Каменица

Дана 06. 11. 1992. године у раним јутарњим часовима муслиманске оружане формације под командом Насера Орића су извршиле напад на шире подручје села Каменица и на линије одбране Војске Републике Српске која се налазила на линији разграничења Каменица-Глођанско брдо. Том приликом је заробљен већи број припадника ВРС који су потом мучени и убијани на најсвирепији начин.

Након ослобађања Каменице почетком фебруара 1993. године отворено је неколико јама у којима су пронађена измасакирана тела 41-ог убијеног припадника ВРС, од чега је тада идентификовано њих 33. О затеченом стању је направљен записник од стране Основног суда у Зворнику дана 22. 02. 1993. године и 19. 03. 1993. године, број Кри 9/93. У овом записнику стоји да су дана 16. 02. 1993. године у првој јами на Глођанском брду пронађена 5 тела са видљивим траговима повреда на глави. То су били: Јовановић Станко, Јовичић Драгомир, Бојановић Зоран и два неидентификована лица. Истог дана у другој јами на Козјаку је такође пронађено 5 тела са тешким повредама главе, руку и ногу. То су били: Казановић Саво, Тијанић Славко, Павловић Радан и два неидентификована лица. У записнику стоји и да се у близини ове јаме налази једна врба на којој су видљиви трагови везивања ланца и ужета којима су заробљени припадници ВРС везани, а затим о врбу вешани и после бачени у наведену јаму. Дана 17. 02. 1993. године отворена је још једна јама на Глођанском брду, која је раније била извиђачки ров ВРС, у којој је пронађено 18 лешева који су имали трагове физичког злостављања — многим су руке и ноге биле везане алуминијумском жицом, код неких су затечена пластична ужад која указују да су дављени, а на неким су пронађени и трагови паљења. Идентификована су следећа лица: Урумовић Зоран, Савић Жарко, Ашћерић Миладин, Михајловић Тришо, Радић Радомир, Летић Драган, Ковачевић Миодраг, Савић Радован, Симић Мићо, Стевановић Ненад, Илић Ратко, Петровић Бранислав, Чворић Никола, Пјанић Горан, Јакшић Драган и три неидентификована лица. У записнику се даље наводи и да се у непосредној близини ове јаме налазе два храстова стабла у којима су закуцана по два ексера који су служили како би се фиксирала омча око врата приликом стезања ужета, односно пластичне траке којом су били дављени заробљени припадници ВРС, а као доказ овоме у прилог иде чињеница да су приликом ископавања јаме у истој пронађени и уже и пластичне траке за дављење. Дана 19. 02. 1993. године извршено је отварање јаме која се налазила у Трешњици у којој су пронађена два тела која су била плитко укопана тако да су животиње оштетиле једно тело. Ова два лица су идентификована као Милошевић Марко и Лукић Српко. На основу обављеног разговора са особама које су преживеле напад 06. 11. 1992. године дошло се до закључка да су ова два човека заробљена, а затим одве-

дена у Трешњицу где су убијени. Пошто на дан напада у Трешњици није било муслиманске војске, нити су тамо вођене борбе, ова два лица нису могла stradати током борбених дејстава него само као жртве погубљења, противно Женевској конвенцији којом се регулишу закони и обичаји рата. Дана 20. 02. 1993. године на локацији Маскалића поток пронађено је 7 лешева припадника ВРС и остаци у виду костију и делова униформе од још једне особе. Ова лица су након погубљења бачена у поток, без затрпавања земљом, због чега су животиње делимично оштетиле тела. На телима страдалих се могла видети алуминијумска жица на рукама и ногама, као и ланци на ногама и ужад око врата. Утврђено је да се овде ради о следећим лицима: Ђокић Саво, којег је препознао син Владо по ланцу који је Саво обично користио за вођење коња, а којим су му Муслимани везали руке, затим Мацановић Радислав којем су руке биле вазане ужетом за говеда, Павловић Радомир, Казановић Урош, Грабовица Владо, Грабовица Радислав, Божић Радомир и једно неидентификовано лице. Дана 15. 03. 1993. настављена су ископавања у Трешњици, у засеоку Широки Пут где је пронађена јама у којој су се налазила тела три припадника ВРС који су страдали у нападу 06. 11. 1993. године. Ради се о следећим лицима: Тешић Мићо, Јовановић Велимир и Продановић Милош.

Током 2003. и 2004. године урађена је ДНК анализа како би се утврдио идентитет људи који су покопани, а да нису могли бити визуелно идентификовани услед изузетно лошег стања у којем су се тела налазила. Том приликом утврђени су идентитети Павловић Славка, Божић Зорана, Грабовица Милоша, Мијатовић Панте и Видовић Милорада.

Поред ових војника ВРС накнадно су идентификовани: Максимовић Рајо чије је тело добијено кроз размену извршену у фебруару 1993. године, Ристановић Владо, Стевановић Кирило, чије је тело ексхумирано после скоро годину дана након убиства, и Текић Драган.

Још увек се воде као нестали: Савић Виктор, Зеленовић Желимир, Савић Алекса, Марић Радо, Недић Миладин, Зеленовић Милош, Продановић Ратко, Михајловић Борисав, Ложњаковић Миладин, Стевановић Ђорђија и Радовић Богдан.

У каквом стању су била тела која су пронађена у овим јамама најбоље се види из изјава чланова породице који су вршили идентификацију. Они наводе да су тада видели унакажена тела јер су војници који су били заробљени на дан напада били мучени на разне начине: кастрирали су их, секли руке ноге, стопала, уши, нос, језик, вадили очи, живе кроз шаке ексерима закивали за дрвеће, везивали их жицом, палили итд.

Сведок Тијанић Радо је извршио идентификацију свога брата Славка и наводи да је том приликом видео да му је глава била одсечена, као и теме на глави, да је био без очију, ушију и носа, као и без зуба. Исто тако је видео и да је он био везан челичном жицом око врата, а другим крајем жице је био везан за ноге. У његовим грудима, око којих је била омотана жица, била је забодена арматура пречника 6 мм, док се на самим грудима могло видети око 15 убода нанесених највероватније поменутом арматуром.

Павловић Ђорђе је идентификовао свог сина Радана и наводи да му је глава била одсечена и да се на предњој страни тела могло видети да је оно паљено. Ђорђе је исто тако приметио да на одсеченој глави његовог сина није било ни једног зуба, а иначе је имао све здраве зубе.

Савић Драгиња је међу пронађеним телима препознала свог супруга Жарка за кога наводи да су му на леђима урезали четири слова С, а да су му се на стомаку могли видети трагови паљења, док су му руке биле везане жицом.

Летић Чедомир је лично био на Глођанском брду на месту страдања и видео четири храста у којима је било закуцано пуно ексера на којима су се видели одсечени комади жице у облику алки омотане око стабала, а који су служили да се везују заробљени војници. На једном од стабала је видео и људски прст кроз који је био закуцан ексер.

Сведок Јовичић Радомир наводи да су он и његов брат Драгомир избегли из Живиница у Зворник, а у Зворнику су обојица мобилисани у ВРС, чета Златне Воде, и распоређени на линију разграничења Каменица — Глођанско брдо. Дан пре напада Радомир је морао да оде у дом здравља због здравствених проблема које је имао, док је Драгомир остао на линији разграничења на коју је следећег дана, у раним јутарњим часовима, извршен напад од стране муслиманске војске коју је предводио Насер Орић. Тада се Драгомиру губи сваки траг и Радомир није ништа чуо за њега све до 16. 02. 1993. године, када је отишао на Глођанско брдо где је извршено ископавање тела погинулих у поменутом нападу. Том приликом је у једној од јама Радомир препознао свог брата по одећи коју је носио. Он је, поред осталих повреда, на његовим рукама видео трагове везивања жицом, видео је и да му је једно уво био одсечено и лице унакажено. Радомир даље наводи да није могао присуствовати патолошком прегледу услед бола који је осећао, али да му је патолог рекао да су Драгомиру гениталије биле одсечене. За остале припаднике војске које је видео приликом ископавања Радомир каже да је било видно да су они мучени на различите начине, да су били паљени, да су им одсецане главе, руке ноге, да су им вађене очи, сечене уши и др. Он исто тако наводи, што неколико сведока потврђује, да је чуо да су припадници јединице Орић Насера били одевени у женску одећу и пошто припадници ВРС нису пуцали на цивиле, на тај начин је поменута јединица извршила опкољавање и заробљавање чланова српске војске.

Ово су само неки од примера како су изгледала тела настрадалих, а из изјава припадника ВРС који су преживели напад може се потврдити да су војници ВРС прво заробљени, а затим мучени и убијани, чиме су прекршена правила ратовања и Женевске конвенције. Тако Миловановић Ђорђе наводи да је током борбе у једном тренутку био опкољен са својим саборцима Недић Миладином, Бојановић Зораном, Јовичић Драгомиром и Михајловић Бором (пуно име Борислав). Муслимански војници су од њих тражили да баце оружје, што су они и учинили видевши да су у безизлазној ситуацији. Први је бацио оружје и предао се Бојановић Зоран, затим Недић Миладин, па Јовичић Драгомир, а у тренутку када се предавао Михајловић Боро, Ђор-

ђе је одлучио да се не преда и почео је да бежи док су војници за њим пуцали, али га нису погодили. Он је успео да побегне и стигне до команде батаљона, која је такође била опкољена и под ватром, где је затекао један број рањених бораца. Провлачећи се између ровова до команде батаљона он је наишао на групу бораца која се извучила са положаја, носећи са собом Стевановић Ђорђију. Како нису били у могућности да носе рањеног Ђорђију даље са собом, они су били принуђени да га оставе у једном малињаку и да наставе даље са извлачењем. Ђорђу није познато шта се даље десило са људима који су се предали и Ђорђијом који је остао рањен, али се из изјава родбине који су били на идентификацији види да су наведена лица страдала на свиреп начин.

Према кривичној пријави МУП-а, Центар службе безбедности Бијељина, састављеној дана 17. 08. 1993. године, број 12-1/02-2-1541/93, за овај злочин одговорна је јединица коју је предводио Орић Насер, а коју су поред осталих сачињавали: Јохић Мухамед, Салиховић Шемсудин, Меканић Бехир, Бјелић Вејз, Шахмановић Нијаз, Веселић Елфет, Чикарић Зермин, Муминовић Шабан, Сулејмановић Мирсад, Авдић Мурат, Муминовић Шабан, Мустафић Фикрет, Шиљковић Амир, Кајић Рувејд, Ризвић Мухамед, Ризвић Мухидин, Хасановић Ибрахим, Рецић Алија, Рецић Мухамед, Рецић Аљо, Рецић Абдурахман, Рецић Вехид, Кајић Вехид, Мустафић Хусеин, Удовчић Есад, Тунарић Хазим, Турдић Омер, Бијелић Зоран и лице под надимком „Гумени“.

Општинска борачка организација из Зворника је овим погинулим припадницима ВРС подигла споменик на Глођанском Брду који је порушен у августу 2003. године од стране непознатих лица.

42. Бјеловац, Сикирићи и Лозница

Већ на почетку сукоба у БиХ на подручју села Бјеловци, Сикирићи и Лозница почеле су оружане провокације и поврени напади од стране Муслимана. Управо због овога мештани су се организовали као браниоци села који су чували страже. Међу њима је био и Матић Милан који је убијен из заседе дана 27. 07. 1992. године. Поред њега, у овим повреним нападима страдали су још и Николић Тодор, Николић Мијо, Јовановић Драго, Милић Илић и Андрић Љубиша.

Највећи напад на ова села одиграо се дана 14. 12. 1992. године око 05:30 ч, од стране муслиманских јединица ТО Сребреница. Напад је извршен из правца оближњих села Пирићи, Полозник и из правца реке Дрине. У овим селима је тог дана страдао велики број људи, међу којима су били и жене и деца, а села су опљачкана и спаљена.

За сада је утврђено да су у овом нападу на Бјеловац, Сикириће и Лозницу страдали следећи људи: Филиповић Стево, Филиповић Драган, Јовановић Милош, Јовановић Раденка, Филиповић Драгољуб, Тодоровић Борко (Божо), Јовановић Злата, Јовановић Ђоко, Јовановић Милан, Илић Милун, Илић Милисав, Илић Радојка, Вучетић Радован, Вучетић Миленко, Петровић Млађен, Петровић Мирко (рођен 1972. године), Петровић Мирко (рођен 1920. године), Петровић Милош, Петровић Слободан, Петровић Миодраг, Лукић Вида, Лукић Крстина, Недељковић Слободан, Недељковић Ратко, Недељковић Љубисав, Недељковић Обренија, Недељковић Миломир, Митровић Срећко, Митровић Радо, Симић Гроздана, Симић Златан, Симић Радосав, Симић Живадин, Симић Милован који је поделегао ранама у Лозничкој болници, Миладиновић Мирко, Миладиновић Чедо, Матић Десимир, Вуксић Новак, Дамјановић Славомир, Матић Радивоје, Матић Снежана, Матић Гордана, Дамјановић Недељко, Стојановић Зоран, Остојић Божана, Симић Ратко, Савић Митар, Тршић Зоран, Ранкић Обренија, Танасић Миломир, Танасић Радован, Танасић Милан, Тршић Обренија, Продановић Душан, Шарац Драган, Андрић Казимир, Николић Вељко, Илић Живојин, Марић Станоје, Мирковски Бојан, Кнежевић Жељко, Деспотовић Слободан, Стевановић Драгиша и Тошић Милорад.

Лица која се сматрају одговорним за ове злочине су: Ибрахимовић Бего, Салиховић Едхем, Салиховић Фикрет, Салиховић Мидхат, Бегзић Хајрудин, Синановић Решид, Решидова супруга Синановић звана „Биба“ (име непознато, могуће да је Сенада), Синановић Нуриз, Малагић Хајрудин, Ибрић Алија, Киверић Есма, Омеровић Сафет, звани „Миш“, Отановић Митхат, Турсуновић Зулфо, Мехмедовић Кемал, Сенахид звани „Побрин“, Хазим из села Вољевице (за сада су остали подаци непознати), Хасановић Мирза, Ахметовић Харис, Даутбашић Рифет, Даутбашић Хасан, Малагић Мирсад, Малагић Медо, Хасановић Бахрудин, Хасановић Сабахудин звани „Кокан“,

Хасановић звани „Кико“ (име непознато, могуће да је Хајрудин), Омеровић Смајил, Хасановић Емин, Хасановић Сејид, Авдић Един, Халиловић Бехрем, Емкић Хајро, Емкић Џевад, Кадрић Шефкет, Авдић Фахрудин, Авдић Хусеин, Омеровић Рамиз, Јусић Кадрија, Бектић Шабан и Карачић Нецад. (Извор: *Кривична пријава састављена од стране МУП-а, Станица јавне безбедности Брајунац, дана 28. 12. 1992. године, број КУ: 55/92; Дојуна кривичне пријаве састављена од стране МУП-а, Станица јавне безбедности Брајунац, дана 27. 02. 1993. године, број КУ: 55/92; Дојуна кривичне пријаве састављена од стране МУП-а, Станица јавне безбедности Брајунац, дана 16. 04. 1993. године, број КУ: 55/92; Дојуна кривичне пријаве састављена од стране МУП-а, Центар службе безбедности Сарајево, дана 25. 05. 1993. године; Дојуна кривичне пријаве састављена од стране МУП-а, Станица јавне безбедности Брајунац, дана 25. 06. 1993. године; Захтев за спровођење истраге састављен од стране Основног јавног тужилаштва у Зворнику, дана 06. 10. 1993. године, број КТ-122/93; Наредба за издавање јоштернице састављена од стране Основног суда у Зворнику, дана 10. 11. 1993. године, број Ки-69/93; Решење о одређивању пријивора састављено од стране Основног суда у Зворнику дана 10. 11. 1993. године, број Ки- 69/93; Решење о спровођењу истраге састављено од стране Основног суда у Зворнику дана 10. 11. 1993. године, број Ки- 69/93.)*

Матић Славка је једна од становника који су преживали напад. Она наводи да су од почетка рата муслиманске снаге вршиле нападе на околна села, а било је повремених провокација и према самим Бјеловцима, због чега је у селу била веома напета атмосфера. Славкин супруг је престао да одлази на посао и придружио се браниоцима села, док су ћерке биле незапослене, тако да су већи део времена проводиле код куће, а сама Славка је била ангажована као куварица у Основној школи у Бјеловцу, где су се хранили браниоци села. Она даље наводи да је, на дан напада, пошла као и обично на посао. На путу између куће и школе изненада се чула пуцњава из правца Лозничке Ријеке која је постајала све јача и Славка је схватила да је почео напад муслимански снага. Она је наставила свој пут ка школи у којој је затекла колегиницу Тодоровић Николију и њих две су се договориле да угасе светло и сачекају даљи развој догађаја. Пошто током напада војска није прилазила ближе школи, Славка је одлучила да изађе из школе и крене ка кући како би видела шта јој је са породицом, али је на пола пута пуцано на њу из оближњег потока, због чега је морала да одустане и да се сакрије у кућу Лукић Цветка. У Цветковој кући налазили су се његова деца, жена, сестра, стрина и две унуке. Славка је ту нашла једну пушку коју је узела у случају да мора да брани себе и остале који су се налазили у кући. Она је овде остала све до 12:30 ч, док су се остали пребацили у безбеднију кућу. Одмах након тога Славка се поново вратила у школу у којој је наишла на Илић Ивка. Пошто је Ивко код себе имао „моторолу“ преко које је могао да оствари контакт са другим браниоцима, Славка је преко њега покушала да сазна шта јој се дешава са породицом, али није добила никакав одговор. У једном тренутку је наишло оклопно возило српске војске које је Славка

зауоставила и у које се укрцала, па ја тим возилом пошла према својој кући. На педесетак метара од куће на возило је отворена ватра, а око њега су почеле падати mine, тако да је возач био принуђен да стане. Славка је хтела да одатле настави пешице до куће, али су је војници у томе зауставили. Она је са места где су стали могла видети своју кућу, па је при том видела како један муслимански војник излази из њене штале и како бежи према Лозничкој Ријеци, а у дворишту је видела како мртви леже њен супруг Радивоје и Илић Милун. Такође је видела и како је из куће Филиповић Драгољуба истрчао један наоружани Муслиман, а одмах затим је Драгољубова кућа почела да гори. Ту је провела још пола сата, а затим је отишла у кућу Ранкић Крсте где је остала све до следећег јутра. У међувремену Бјеловац је био ослобођен и Славка је кренула кући и тамо је затекла убијеног супруга и обе ћерке. Супруг је, као што је већ описано, лежао мртав у дворишту. Убијен је тако што је погођен метком у леђа. На улазним вратима, поред степеништа она је пронашла тело ћерке Снежане, којој је било пуцано из ватреног оружја у предео груди, а врат јој је био расечен ножем. Ћерку Гордану је пронашла у купатилу куће и она је имала рану у пределу леве плећке и више ситних повреда на лицу. Славкин супруг и ћерке сахрањени су на градском гробљу у Братунцу.

Она је, нешто касније, од Илић Богдане сазнала како су настрадале њене ћерке и шта се све догодило у кући, јер је Илић Богдана тог дана била са њима у кући.

Богдана је поводом овог догађаја дала изјаву у којој наводи да је она на дан напада била у кући своје сестре Михајловић Божане, када их је рано ујутру, изненада, пробудио Богданин супруг Милун, који је те ноћи био на стражи, и рекао им да устану јер је почео напад Муслимана на село. Богдана је већ могла да чује како се пуца са свих страна, а истовремено је чула запомагање комшије Матић Радивоја који је био рањен у дворишту своје куће. Убрзо затим у кућу су утрчале Радивојеве ћерке, Гордана и Снежана, које су затражиле помоћ, јер им је отац био рањен. Милун је одмах отишао да помогне Радивоју, али се више није вратио. Богдана је потом чула запомагање Тодоровић Боже који је звао у помоћ јер је био рањен. Она је истрчала напоље и видела Божу како седи наслоњен на врата од гараже и пошто је мислила да је он рањен само у ногу, Богдана га је превела марамом и потом покушала да га, заједно са његовом мајком Стевком, пренесе у летњу кухињу, али он је већ у њеном наручју издахнуо. Она је потом позвала сестру па су Божино тело унеле у летњу кухињу. У том тренутку је наишла комшиница Дара и само показала Богдани у правцу Радивојеве куће и када је она погледала у том правцу видела је свог супруга како лежи у дворишту. Она је одмах отрчала у том правцу и када је стигла до њега видела је да је убијен, а недалеко од њега лежао је мртав Матић Радивоје. Богдана је стајала крај тела свог супруга и кукала, када је приметила неколико муслиманских војника како трче иза куће и заузимају положај. Она је онда одлучила да уђе у кућу Матић Радивоја. По уласку у кућу она је одмах пошла ка једном прозору како би га отворила и погледала шта се

напољу дешава, али је у том тренутку поред њене главе пролетео један метак. Она се одмах склонила одатле у ходник и ту је угледала Гордану која је лежала на поду јер је била погођена метком у леђа, а на грудима јој је стајала велика излазна рана. Богдана је позивала Гордану неколико пута, али она није давала знаке живота. Она је онда њу покрила капутом који је стајао у ходнику и у том тренутку је чула Снежану како је дозива. Она је изашла из куће и видела Снежану која је била рањена у ногу, како седи поред степеништа на улазним вратима. Богдана се одмах вратила натраг како би пронашла завој којим би превила Снежану. Убрзо се вратила код ње и предала јој завој да се сама превиде, јер је Снежана по струци била медицинска сестра, а одмах затим је чула и Горданин глас. Гордана је од ње тражила да је одведе у тоалет. Богдана је ушла у ходник, али је тамо није нашла, па је почела да је тражи по кући. На крају је пронашла Гордану мртву у купатилу. У том тренутку њу је поново позвала Снежана да изађе вани, а истовремено је чула и гласове муслиманских војника који су ушли у кућу и захтевали од Богдане да изађе. Потом је чула пуцањ испред улазних врата, због чега је она одлучила да се не преда већ се сакрила под степениште које води на поткровље и са собом је понела Радивојеву пушку. Војници су одмах почели вршити претрес куће и истовремено односити све ствари из ње. Богдана је остала скривена испод степеништа све до 13:30 ч, а у међувремену у кућу су улазили и други муслимански војници и односили ствари, а међу њиховим гласовима она је чула и гласове муслиманских жена које су помагале у овим пљачкама.

Приликом пљачкања један од Муслимана је приметио Богдану испод степеништа па је она пуцала из пушке у њега и он је, кукајући, истрчао из куће. Она је могла да чује како овај рањени војник позива у помоћ и ускоро су сви напустили кућу, али након пет минута неколико њих се вратило и убацили су бомбу у кућу. После експлозије појавио се дим и пошто Богдана више није могла да чује гласове муслиманских војника она је изашла напоље, узела посуду са водом и угасила ватру у ходнику и потом се поново вратила у скровиште. После извесног времена ватра се поново разгорела и Богдана је морала да је гаси. Управо је стално гашење ватре био знак због којег је муслиманска војска приметила да се неко још увек налази у кућу, па је зато, приликом повлачења, један од њих поново убацио бомбу у кућу која је експлодирала у Богданиној непосредној близини, због чега је она била рањена од гелера по целом телу. Она је тада изгубила свест и када је дошла к себи видела је да је цела обливена крвљу. Убрзо је изашла из скровишта и села у ходник јер више није била у стању да се креће и ту је остала све до сумрака, док се ситуација није мало стишала. После извесног времена, са великим напором је успела да изађе из куће и код улазних врата, поред степеништа, видела је Снежану која је била убијена метком испаленим у груди. У дворишту је, као што је раније поменуто, видела тело свог супруга Милуна и Матић Радивоја. Богдана је тако стајала неколико тренутака поред тела свог супруга, када је око ње изненада почела јака палба. Она је успела да побегне одатле и да уђе у кућу њене сестре Божане која јој је

пружила прву помоћ. У кући је са њима била и Тодоровић Стевка која је такође била рањена. Када је пао мрак, Божана је Богдану и Стевку повела на двадесетак метара од куће, где је дошла помоћ, тако да су њих две одмах пребачене преко Дрине у болницу у Љубовији.

Матић Гвозденија из Сикирића такође је дала изјаву о нападу на њено село и описује како је протекао дан напада и како је она успела да га преживи. Она наводи да су почетком рата Муслимани почели да нападају српска села на том подручју, због чега су се мештани организовали у браниоце који су чували стражу и бранили село по потреби. Међу њима је био и њен син Милан којег су Муслимани из заседе убили у Горњим Сикирићима дана 27.07.1992. године. Исто вече је муслиманска војска извршила напад на село, али су браниоци успели да одбију овај напад. Због укупне ситуације и из страха да би их Муслимани могли напасти, Милан није сахрањен у Сикирићима, већ у Братунцу.

Дана 14.12.1992. године Гвозденија се налазила код своје куће, где је спавала на спрату. Када је почела пуцњава она је одмах, заједно са супругом Десимиром, сишла у приземље и у тренутку када је ушла у кухињу и укључила светло метак је ушао кроз прозор из правца Лозничке Ријеке и ударио у шпорет. Њих двоје су у том тренутку истрчали из куће. По изласку из куће приметили су велику групу Муслимана како, прескачући преко ограде, улазе у двориште. Гвозденија процењује да их је било око 100, а поред војника у униформама и са наоружањем, у тој групи је било и жена и деце старијег узраста који су са собом носили цакове у које су стављали ствари покрадене из кућа. Видевши ово, Гвозденија је побегла у обор са свињама, где се сакрила, док је Десимир почео да бежи ка другој страни куће и њега су одмах убили. Она наводи да је, у тренутку када је Десимир убијен, чула како неко говори „спавај Дејо, спавај“. У кући је остала Десиминова сестра Остојић Божана која је ту и убијена.

Гвозденија је из обора могла да чује како је велики број Муслимана ушао у кућу и како претурају по собама и разбијају ствари. Међутим, један од њих се убрзо издвојио и пришао обору у коме се она скривала. Он је отворио врата и угледао Гвозденију, али је само махнуо руком дајући јој знак да се не плаши и упитао је да ли има брашна. Она му је на то одговорила да има и брашна и друге хране и да може да носи све, али само да је не ода, а ако већ хоће да је преда другима да је убију, нека је барем он који је пронашао, лично убије. Он је на то затворио врата и удаљио се.

Гвозденије је и даље остала у обору из којег је посматрала велики број Муслимана који се кретао по дворишту и кући. Међу њима је препознала Мујиног сина Алију из Пирића чијег се презимена не сећа, затим учитељицу из Бјеловца Киверић Есму, браћу Мирсада и Еду који су се из Осмача доселили у Сикирић и друге. Из њене куће су највише износили ствари поменута браћа Мирсад и Едо. Док се Есма налазила у дворишту, Гвозденија је чула како она говори осталим војницима: „Немојте пљачкати куће док их не поубијате. Идите од врата до врата.“ Она је тада носила цивилно одело, али је са собом имала аутоматску пушку. Гвозденија је тако-

ђе чула и Мирсада како се хвалио да је ножем убо једну девојку у плећку, од чега је њој одмах избила пена на нос.

Током дана и друге Муслиманке су долазиле у кућу и односиле ствари, тако да је око куће увек било некога све до увече. Опљачкане ствари су товарили у трактор и возили у правцу Пирића. Увече су, на инсистирање Мирсада и Еде, запалили обе Гвозденијине куће и две штале. Након тога су ушли у обор како би заклали свиње, али Гвозденија је била сакривена на гредама испод крова, па је нису приметили док су изводили свиње. Када су завршили са свињама они су поново ушли у обор и почели њу да траже. У обор је улазио и младић који је њу истог јутра видео и који је о томе тада обавестио остале војнике. Они су почели да пипају по гредама на којима се налазила Гвозденија, али је ипак нису пронашли.

Касно увече муслиманска војске је почела да се повлачи из села под притиском браниоца којима је стигла помоћ, па је Гвозденија изашла из обора и кренула ка Дрини, а уз пут је видела како горе куће у Бјеловцу и Сикирићима. Када је дошла до Дрине она је успела да се, заједно са још неким рањеницима и другим мештанима, пребаци на другу страну реке у Грабовицу, код Љубовије.

Приликом напада на село доста људи је и рањено. Међу њима је била и Петровић Борка која наводи да је, чим је почео напад, пробудила ћерку и рекла јој да се спреми, а за то време она је изашла напоље јер је чула запомагање њеног девера, Лукић Цветка, који се налазио на око 50 метара од Боркине куће иза једног пласта сена. Она је одмах узела колица и отишла до рањеног Цветка којег је, уз помоћ комшије Илић Стојана утоварила у колица. Том приликом је Борка рањена у десну руку тако да је остала иза тог пласта сена, док је Стојан одвезао рањеног Цветка даље према реци Дрини. Док се налазила скривена иза сена она је могла да види једну групу припадника муслиманске војске који се крећу из Лознице према центру Бјеловца, док је друга група улазила у оближње куће. Неколико војника је ушло у обор који је био у власништву Вучетић Радосава где су поставили минобацач, па су одатле гађали гранатама према центру Бјеловца. У једном тренутку је Вучетић Радосав истрчао из куће и дотрчао до пласта сена иза којег се налазила Борка и том приликом је био рањен у ногу. Пошто је Радосав полугласно јечао чули су га муслимански војници, те је један рекао да треба да запале сено пошто има неког иза њега, а други је рекао да звук долази из поткровља куће Петровић Миодрага, који је Боркин супруг, па је она гледала како војска из минобацача и пушака пуца по крову њене куће. Она је тада хтела да оде према кући како би видела шта се дешава са њеном ћерком, али је у томе спречио Радосав.

Након овога је видела Перушић Ивана који је био у близини њене куће и питала га да ли зна шта се дешава са њеном ћерком. Он је дошао до ње и рекао јој да јој је ћерка добро, да је сакривена испод терасе и да је жива, а затим се вратио према Боркиној кући и у тренутку када је дошао до ћошка куће он је пао рањен. Борка даље наводи да је са места скривања видела Вучетић Тодору како трчи поред асфалтног пута. Тада је неко из групе

муслимана рекао „убијте матору Тодору“ и они су почели да пуцају према њој, али Тодора је успела да побегне.

Борка је након овог решила да оде и провери шта јој је са ћерком. Када је ушла у двориште видела је да је кућа била сва изрешетана мецима и да је кров порушен. Ту је испод терасе пронашла своју ћерку Светлану која јој је превила руку, а након тога су обе кренуле ка Дрини. Доласком до куће Ђокановић Петка њих две су затекле неколико мештана, међу којима и Боркиног супруга Миодрага, које је она обавестила да је иза пласта сена остао рањен Радосав. До њега су отишли Вучетић Драган и Петровић Млађан који је том приликом погинуо, док је Вучетић Драган успео да по мраку извуче Радосава.

Борка је са својом ћерком и групом људи кренула од Петкове куће даље према Дрини. Током тог пута сазнали су да је негде у близини рањен Андрић Ранко, па су сачекали да и њега донесу и затим су наставили пут. Када су стигли до обале Дрине, са једне стране на другу их је превозио Илић Раде, а док су прелазили преко реке пуцано је на чамац, тако да су меци ударали по чамцу и по води око њих.

По изласку из чамца њих је дочекало санитарско возило којим су рањеници превезени до Дома здравља у Љубовији. Из Љубовије је Борка, као и остали рањеници, даље упућена на лечење у Ваљево, а одатле је пребачена у болницу на Бањици у Београду где је остала све до 07. 01. 1993. године. Она наводи да је, док је била у болници у Ваљеву, видела више рањених мештана из Бјеловца међу којима је препознала Јовановић Миленка, Андрић Ранка, Илић Стојана, Стојановић Миленка и многе друге. По њеном сазнању тога дана је у Бјеловцу, Сикирићима и Лозници рањено око 70 људи, а међу људима који су погинули је био и њен супруг Миодраг који није успео да се извуче из села.

Ранкић Славољуб у својој изјави наводи да се у почетку напада налазио код куће и да је на самом почетку напада код њега дошла Филиповић Дара и рекла му да су Муслимани напали село и да су јој убили супруга испред куће, а њу ранили у ногу. Он је одмах изашао напоље и покушао да организује одбрану села. Поред тога, позвао је комшиницу Петровић Стоју да се попне у поткровље куће Дамјановић Недељка, одакле је био добар преглед на цело село, и да га одатле обавештава шта се дешава како би он лакше могао да организује и усмерава одбрану. Затим се за њом попео и сам Славољуб и из наведеног поткровља је видео да је из правца Дрине долазила добро наоружана и униформисана јединица од око 60 људи. Славољуб је одмах сишао са поткровља и кренуо ка својој кући. Уз пут је настојао да извлачи рањене мештане и склања их у своју кућу, у чему су му помагали Илић Милун и Вуксић Новак. Међутим, приликом овог извлачења рањених Илић Милун је погинуо, док је Вуксић Новак и сам рањен, али пре тога су успели да извуку следеће људе: Тодоровић Стевку, Дамјановић Божану, Михајловић Срећка и Тодоровић Божу који је убрзо након тога издахнуо, док је рањени Вуксић Новак предвече подлегао ранама. Сви наведени људи су у Славољубовој кући провели све време напада.

Када је увече пристигла помоћ браниоцима села муслиманска војска се повукла. Славољуб је следећег дана учествовао у извлачењу убијених и рањених. Од рањеника су пронашли једино још Јовановић Веселку. Преостали мештани и браниоци села су напустили ову територију 17. 12. 1992. године, јер је постојала опасност од поновних напада муслиманске војске. Након тог дана Муслимани су заузели село и држали га под контролом све до 26. 02. 1993. године. У том периоду они су опљачкали из села све што је остало, а потом га запалили.

У овом нападу су заробљени: Филиповић Мира и њено двоје деце, Оља која је тада имала 3 године и Немања који је имао седам месеци, затим њена свекрва Филиповић Достана и дечак од десет године Вучетић Брано. Њих је муслиманска војска пронашла у поткровљу куће у којој су се скривали. Они су, након заробљавања, прво одведени у село Полозник где су провели пет дана, а након тога у Солоћушу у близини Сребренице. Одатле је Достана одведена у затвор у Сребреницу, док је Мира са децом и малим Браном одведена у кућу Бећић Хакије где су остали све до размене дана 06.02.1993. године.

Вучетић Брани је у овом нападу убијен отац и брат, а његова мајка, Вучетић Радојка, погинула је 16.09.1992. године у заседи коју су поставиле муслиманске снаге у Залужју (Поглавље 35), тако да је он у рату остао без целе породице.

43. Цикотска Ријека

Дана 23. 12. 1992. године, око 13 часова, припадници муслиманских оружаних снага из Церске су направили заседу на путу у Цикотској Ријеци на коју је наишао камион који је превозио људе из Цикотске Ријеке, Горњих и Доњих Шадића и Јасиковице. У том нападу припадници муслиманских оружаних формација су на свиреп начин убили 11 лица српске националности док је 12 лица рањено.

Радници Станице јавне безбедности Власеница, Остојић Тошо, Шаргић Миланко и Остојић Огњен, су 24. 12. 1992. године извршили увиђај и саставили службену забелешку о стању затеченом на терену. Они су навели да су на макадамском путу Цикотска Ријека — Шадићи пронашли возило марке „ТАМ 4500“, које је било оштећено услед дејства ручног бацача, бомби, пушчаних метака и других експлозивних средстава. У кабини возила, која је била оштећена од граната и другог наоружања, налазила се већа локва крви, док су се на каросерији налазили различити делови тела: руке, ноге, половина главе итд. Ова група људи је такође и око камиона пронашла делове тела, па су дошли до закључка да су припадници муслиманске војске употребљавали секире, ножеве као и тупе предмете којима су ударили по глави рањене људе. На лицу места је установљено да су страдала следећа лица: Ђурић Драган, Јурошевић Видосав, Копривица Радивоје, Крстић Средоје, Лазаревић Станко, Маликановић Ратко, Николић Богдан, Остојић Миленко, Радуловић Драган, Станић Радосав и Татомировић Младен.

Од укупно 30 људи који су се налазили на камиону само седморо је успело да се извуче неповређено и то тако што су у моменту пуцања скочили са камиона и почели бежати према основној школи која се налазила у близини.

У наведеном нападу било је рањено 12 лица, међу којима су били Даниловић Јован, Ђурић Драган, Ковачевић Милорад, Лазаревић Миливоје, Гарић Милан, Миљанић Вујадин, Мишић Милан, Гаџуновић Радисав, Ивановић Милан и Плакаловић Зоран.

Према изјавама мештана који су преживели напад муслиманска јединица која их је напала је бројала 30 људи од којих су многе препознали.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Власеница, састављеној дана 15. 02. 1996. године број 12-2/02-230-27, починиоци наведеног злочина су: Муминовић Шабан који је руководио нападом, Сулејмановић Мирсад, Хоџић Ферид, Муминовић Шахбаз, Шилковић Адмир, Муратовић Нуриф, Мустафић Хасан, Муратовић Расим, Муратовић Мустафа, Ахметовић Ибро, Чехајић Бајро и Коркутовић Ибрахим звани „Тајо“.

Следећег дана у Цикотској Ријеци је убијен Лазаревић Саво.

44. Кравица и околина: Јежестица, Кајић, Шиљковић, Оправдићи, Поповићи, Мандићи, Бањевићи, Оћеновићи, Русићи, Долови и Јасиковача

Село Кравица и околна села и засеоци која припадају МЗ Кравица, Општина Братунац: Јежестица, Кајићи, Шиљковићи, Оправдићи, Поповићи, Мандићи, Бањевићи, Оћеновићи, Русићи, Долови и Јасиковача нападнути су на Божић, 07. 01. 1993. године, од стране муслиманских јединица из Сребреница које су биле под командом Орић Насера.

До сада је установљено да су у овом нападу убијена следећа лица: Ерић Негослав, Поповић Ристо, Обачкић Љубица, Ђукановић Крсто, Веселиновић Лазар, Ерић Крстина, Богичевић Слободан, Радовић Раденко, Радовић Божо, Гаврић Пајкан, Радовић Васкрсије, Сављевић Миле, Ђокић Станоје, Радовић Драган, Вишњић Ратко, Долијановић Миладин, Николић Милован, Поповић Костадин, Јовановић Стојан и лица из Јежестице која је већ поменуо сведок Миладиновић Драгомир у Поглављу 31: Ђукановић Иван, Ђукановић Невенка, Ђукановић Бошко, Тршић Видосава, Николић Митар, Миладиновић Ђорђо, Остојић Митар, Јокић Мило, Јовановић Радомир, Остојић Милован, Милановић Недељко, Богичевић Војислав, Богичевић Радојко, Милановић Драган, Миладиновић Ратко и Николић Гордон, док је Лазих Драго заробљен и одведен у затвор у Сребреницу где је преминуо.

Следећег дана живот су изгубили Симић Новак и Милановић Витомир што су у својим изјавама навели брачни пар Николић Милосава и Николић Милорад, који су се дан после напада вратили у своје село како би прославили своју славу Стјепандан. Након што су попили кафу њих двоје су кренули у шталу да нахране стоку. Када су били у непосредној близини штале, започела је пуцњава из правца Мандића и брда Мраковац и Милорад је приметио муслиманску војску на удаљености од око 200 метара која је отворила ватру на њих. Милосава је почела да бежи, а он је остао како би покушао да је заштити, али пошто се пуцало на све стране и он је почео да бежи ка шуми како би се спасао. За то време Милосаву је спазио неко од војника и заробио је. Након заробљавања су је натерали да уђе у кућу коју су већ запалили како би им изнела цигарете, што је она и учинила, а затим су је повели команданту, којег је она идентификовала као Незир из Глогове. Милосава наводи да јој је, када је стигла код Незира, једна непозната жена са митраљезом претила да ће је убити и псовала јој четничку мајку, а затим су је повели даље. Када су стигли до села Којића, Незир је рекао Милосави „ајде да видиш твоје Србе“ и показао јој 5 лешева од којих 4 мушкараца и једне жене. Она је међу њима препознала Николић Гордона, а видела је да је на једном телу недостајала глава. Незир јој је за настрадалу жену рекао да је била рањена, па је због тога умрла. Потом су је повели даље и сместили је у штаб у Глоговој, који се налазио у кући једног Србина из породице Нико-

лић. Ту су је током ноћи три жене малтретирале и претиле јој да ће је убити, а следећег јутра је код ње дошао човек којег је она идентификовала као Ибишевић. Он је бацио нож према њој и рекао јој да га забоду у врат, а исто тако је од ње тражио да каже да воли Алију Изетбеговића. Уз ово, Ибишевић јој је рекао да је он убио Рашу Милошевића и друге Србе у Глоговој.

Милосава даље наводи да је, када су је нападали, бранила Голић Фатима, чији је брат био јако љут због тога и говорио је Милосави да би је радо убио, али му сестра не да. Из Глогове је у Сребреницу даље одвела Голић Фатима која је њу потом предала у станицу милиције, где је, након што је била испитивана од стране Турсуновић Зулфе и командира Нурије одведена је у затвор. Она наводи да су их у затвору стално малтретирали на разне начине: прислањали су им пиштољ уз чело, псовали српску мајку, улазили са ножем и питали кога првог да кољу итд. Једном приликом јој је један Муслиман ставио нож под грло и претио да ће је убити јер је њен Гавро (вероватно се мисли на супруга) заклао његову мајку. Са њом је у затвору била и Митровић Анђа која јој је причала како је била силована (Поглавље 36). Милосава је виђала и друге затворенике, а запамтила је да је највише било оних који су били ухваћени у Церској у мају претходне године. По-времено је виђала и комшију Николић Ратка, који је био сав модар.

Од стражара испред дежурне службе, она је препознала Габелић Ешрефа који је био у цивилном оделу, али наоружан. Габелић је пре рата радио као инспектор у СО.

Тела људи убијених у овом нападу на Божић 1993. су медицински обрађена о чему је патолог др. Зоран Станковић направио извештај из којег се може видети да су неким телима недостајале главе или да су руке и прсти били сечени, највероватније после смрти, као и други трагови нехуманог понашања. Тако је нпр. Поповић Ристи била одсечена лева шака и доња трећина леве подлактице; Обачкић Љубица је имала прострелну рану на глави и убодну рану на десној страни грудног коша; Веселиновић Лазару је била одсечена глава и десна рука, тело Ерић Крстине је било угљенисано, као и тело Долијановић Миладина, док је Богичевић Слободан имао рез испод врата итд.

Поред тога што су село након пљачкања муслимански војници запалили, док су држали Кравицу под својом контролом они су на гробљу код цркве оборили више споменика, извршили откопавање гроба Милошевић Радомира и оскрнавили цркву тако што су одвалили улазна врата на цркви, док су унутар ње разбацали фреске и црквене књиге.

Сведок Васић Зоран наводи да је у Кајићима наишао на откопан гроб Гајић Станка који је погинуо док је био на сеоској стражи у Мандићима. Тог дана су заједно са Зораном погинули и Обрадовић Боривоје и Живановић Милован.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Братунац, састављеној дана 24. 07. 1993. године, број КУ- 50/93 и допуни кривичне пријаве Центра јавне безбедности Зворник, састављеној дана 27. 07. 1995. године број КУ-50/93, као и према изјавама сведока, за напад на Кравице

одговорна је војска коју је предводио Орић Насер, у којој су међу главнокомандујућима били још и Мехољић Хакија и Турсуновић Зулфо.

Сведок Васиљевић Павле у својој изјави наводи да је од нападача препознао Хамидовић Кадира и Ахметовић Шефика. Према пронађеном извештају муслиманских снага о нападу на Кравице, који је Османовић Омер упутио команданту батаљона дана 07.01.1993. године, у акцији на Кравице учествовали су: командант чете Османовић Омер, командир вода Османовић Несиб, командир одељења Османовић Азиз, Османовић Мирсад, Османовић Химзо, Буљубашић Хазим, Нумановић Шабан, Нумановић Неџад, Омеровић Сабрија и Пашић Бериз.

45. Скелани и околина (Кушићи, Двизовићи, Костоломци, Жабоквица, Ћосићи, Савићи, Поповићи, Росуље, Височник, Павковићи, Стајчићи, Прибидол, Араповићи, Калиманићи, Језера, Топлица, Гај и Бујаковићи)

Дана 16. 01. 1993. године у раним јутарњим часовима јединице муслиманских оружаних снага из Сребренице извршиле су напад на шире подручје Скелана из више праваца. Напад на Жабоквицу су организовали Орић Насер, Бектић Неџад, Турсуновић Зулфо, Тихић Ахмо, Дудић Мирсад, Туфо из Токољака и Ибро из Шулића. Нападом на Кушиће руководио је Насер Орић, нападом на Ћосиће Турсуновић Зулфо, Тихић Ахмо нападом на Скелане, а Алић Един нападом на Калиманиће.

Они су овом приликом опколили са свих страна српско становништво које је покушавало да се спасе бежећи преко моста на Дрини у Србију, тако да је један број становника убијен у селима, а други у покушају наведеног преласка у Србију. Таква евакуација била је скоро неизводљива услед чињенице да је део муслиманских снага ушао у напуштене куће у непосредној близини моста одакле су, углавном из снајпера, убијали људе који су покушавали да пређу на другу страну Дрине.

О овом преласку су изјаве дали преживели мештани, међу којима и чланови породице Јањић: два брата Аранђел и Љубиша, који су тада имали по 13 и 16 година, и њихова мајка Зора. Они су почетком рата избегли из села Рашка Гора код Мостара у Скелане. Аранђел у својој изјави наводи да се, када је почео напад, створила велика паника па је огромна група цивила, међу којима су били старци, жене и деца, кренула ка мосту како би побегла у Србију. У тој групи људи био је и Аранђел, који је надомак моста био погођен у леви кук, односно, метак из снајпера га је погодио са десне стране, прошао кроз стомак и пробио леви кук. Аранђел је одмах пао, а у његовој непосредној близини тада је погођен пао и његов стриц Јањић Шћепан, којег је снајпериста погодио у предео врата, као и Јањић Симо, који је био погођен мином из ручног бацача. Услед дејства мине Сими је цела лева половина тела била разнета. Тада је погинула и његова баба Јањић Анђа и то тако што је прво погођена у ногу, а потом са неколико метака у пределу тела. Пошто Аранђел није могао да устане и настави да бежи даље, њему је у помоћ притрчао брат Љубиша. Када је Љубиша стигао до Аранђела и покушао да га подигне, и он сам бива рањен у пределу десног рамена. Аранђел је тада рекао брату да иде и да га остави, а он се затим пузећи увукао у оближње жбуње. Одатле је видео да се велики број људи скупио у близини моста и тада је одлучио да пузећи крене према њима. Врло брзо га је уочила мајка Зора, која га је узела и одвела у просторију поред моста где је била смештена већина рањеника и људи који су одустајали од бежања преко мо-

ста, јер ко год је покушао да га пређе бивао је рањен или убијен. Убрзо се појавила српска војска која је почела да пружа отпор како би се цивили и рањеници пребацили преко моста. Аранђел је са мајком остао задњи у склоништу и она га је ставила на леђа и успешно пренела до пола моста, иако се пуцало за њима, а од пола моста га је пренео Јањић Ђоко. На другој страни их је полиција са пункта одмах прихватила и Аранђел је амбулантним колима пребачен у дом здравља у Бајиној Башти, а потом у болницу у Ужицу где се лечио све до 16. 04. 1993. године. Из Ужица је пребачен на Ортопедску клинику на Бањици, где је провео до 16. 08. 1993. године, а потом је лечен у Рибарској Бањи све до 19. 06. 1996. године.

У покушају преласка преко моста рањено је много људи међу којима и деца Јањић Илинка, Јањић Ристо, Стамнековић Драган, Јањић Даворка и њен брат Далибор, Јањић Жељко и његова сестра Јорданка, Јањић Нада и многи други.

Димитријевић Милица је у својој изјави такође описала прелазак преко моста. Она, пре свега, наводи да се до почетка рата живело нормално и да није било никаквих неспоразума са комшијама Муслиманима. Ратна дејства су се пренела у Склане 08. 05. 1992. године, а она су се огледала у томе што су муслиманске оружане снаге из околних села повремено вршиле нападе на Склане. Приликом ових напада Милица се са својом децом склањала у Бајину Башту, док је њен супруг остајао са осталим браниоцима да брани село. Сваког пута када је напад успешно одбијен Милица се са децом враћала кући. Међутим, 16. 01. 1993. године муслиманске оружане снаге су извршиле изненадни напад на Склане, опколивши га са свих страна. Пороцицу Димитријевић напад је затекао у кући. Милица је на брзину обукла децу и сви су изашли на улицу да виде шта се дешава. Она је ту видела жене и децу како из правца Калиманића беже ка мосту, говорећи да су Муслимани упали у Калиманиће. Милица је такође видела жене и децу из насеља са брда изнад Склана, а и чула је да се из свих праваца око Склана пуца из пешадијског наоружања. Њен супруг Томислав је одмах истерао аутомобил из гараже и у њега су сели Милица, њени синови Славиша који је тада имао 15 година, Радисав који је имао 12 година, петогодишњи Александар и још четворо деце из комшилука. Аутомобилом је управљао Славиша којег је отац научио да донекле рукује аутомобилом, док је Милица била на сувозачевом месту, а остала деца на задњем седишту. Они су кренули према мосту и испред зграде милиције су наишли на заустављен трактор на путу. Возач трактора им је давао знак да стану и они су заобишли трактор и стали. У том тренутку је почела јака пуцњава по ауту. Тада је Радисав, који је седео са осталом децом позади, узвикнуо „мама, погодише нам Ацу“. Милица је одмах изашла из аута, узела Александра у наручје и отишла у кафану Глигић Драже која се налазила преко пута. И остала деца су изашла из аута и такође утрчала у кафану. Милица је тада видела да је Александар погођен у главу и да не даје знаке живота, да је њен други син Славиша био рањен у лист леве ноге, а да Радисав уопште није ни ушао у кафану. Она је хтела да истрчи и да види шта је са Радисавом, али јој Славиша то није дозволио, јер

се и даље пуцало са свих страна. После 30 минута у кафану су утрчала браћа Глигић Благоје и Благомир које је она замолила да оду и виде шта је са Радисавом. Један од њих је отрчао до аутомобила и убрзо се вратио носећи Радисава у наручју. Рекао је да га је нашао поред аутомобила, са леве стране одакле су Муслимани нападали. Милица је одмах приметила да јој је син имао рану у горњем делу грудног коша са леве стране. Видевиши целу ситуацију један од Глигића је одмах сместио Милицу, Александра и Радисава у аутомобил који се налазио испред кафане и великом брзином их повезао према мосту, иако су „пљуштали“ меци са свих страна. Када су били на мосту, аутомобил је био погођен у задњу леву гуму тако да је возач Глигић једва успео да пређе преко моста и стигне до болнице у Бајиној Башти. У болници је констатовано да је Александар преминуо, а Радисав је хитно пребачен у болницу у Ужицу, а затим у Београд, где је после шест месеци покушаја лекара да га спасу подлегао задобијеним ранама. Ту је установљено да је био погођен снајперским метком испод десног уха, да је метак оштетио трећи кичмени пршљен и изашао кроз леву кључну кост коју је приликом изласка поломио. Славиша је после напада пребачен у Ужице где су му санирали рану.

Секулић Мирко у својој изјави описује како је изгледао његов покушај да пребаци колима своју породицу преко моста. Чим је почео напад на Скелане он је сместио у кола своју супругу Гордану, синове Ђорђа и Марка, мајку и свастику Данку и кренули су према мосту који је био удаљен око 300 метара од куће. Током овог пута, на њих су пуцали са околних брда и кућа, али Мирко је наставио да вози све до магацина који се налазио пред самим мостом. Ту је стајала група људи и жена који су панично притрчали колима и рекли да имају два рањеника које хитно треба пребацити у болницу у Бајиној Башти. Из кола су одмах изашли Миркова мајка и свастика, а у возило су ушли један младић који је био рањен у десну руку и девојка која је била рањена у пределу стомака. Гордана је остала у аутомобилу и седела је на задњем седишту иза Мирка, а у крилима је држала децу. У тренутку када је Мирко кренуо преко моста, на десној страни се појавио милиционер Милун Перендић који је викнуо „штитите га да прође са децом“. Мирко је дао гас и појурio преко моста, а након десетак метара приметио је бројне метке који су ударали у металну конструкцију моста и изазивали варнице. У једном тренутку је осетио да га је нешто ударило у главу, изнад левог уха, па је помислио да је погођен, те је у највећој могућој брзини прешао преко моста. На самом изласку са моста његов син Марко је узвикнуо, „тајо, Ђорђе је крвав“. Мирко је тада видео у ретровизору да је Ђорђе устао, да је био јако преплашен и сав крвав и он је се тада одмах окренуо и видео супругу која је нагнула главу у десну страну и гледала у његовом правцу не давајући никакве знаке живота. Он је одмах наставио пут до болнице у Бајиној Башти и приликом пружања прве лекарске помоћи лекари су константовали да је Гордана преминула. Она је била погођена у врат са десне стране. Мирко тврди да је муслиманска војска видела да су у колима жена и деца и да су

могли чути узвик милиционера Милуна Перендића, али да су и поред тога пуцали.

Неки су покушавали да се спасу тако што би препливали Дрину, као што је то случај са Глигић Александром који је убијен на око 50 метара након што је ушао у воду и почео да плива.

Доста људи је у овом нападу страдало и у самом селу.

Неки од њих су остајали и без свих чланова како шире тако и уже породице као што је то случај са Ристић Цветком. Он наводи да се 16. 01. 1993. године артиљерија српске војске налазила у близини њихове куће, на удаљености од пола километара. Његова мајка Иванка, брат Мићо и сестра Митра су се тог дана налазили кући, док је Цветко са оцем Новаком отишао на место где је Српска војска држала положај, где је и остао када је почео напад, док је његов отац кренуо натраг кући. На удаљености од око 100 метара од куће Новак је убијен. За то време Иванка, Мићо и Митра су пошли према Дрини како би се спасили, али када су пролазили кроз гаражу Иванка и Митра су убијени из ватреног оружја, док је Мићо одведен у непознатом правцу и Цветко од тада не зна ништа за њега. Остатак породице је сахрањен на гробљу у Скеланима.

Сведок Николић Стојан наводи да са комшија Муслиманима пре рата није имао никаквих проблема, да су се међусобно посећивали и помагали. Међутим, почетком рата ти односи су се пореметили и то тако што су комшије Муслимани избегавали да се поздрављају са Србима и престали да их посећују. Пред сам рат у њиховим насељима су се чуле учестале пуцњаве из ватреног оружја, гласна музика преко звучника и слично, а Стојан сматра да су у ствари све то биле провокације са њихове стране. Он даље наводи да су јуна или јула месеца 1992. године Муслимани из Добрака напустили село са породицама и повукли се према Клотијевцу и Сребреници. Убрзо су се Муслимани наоружали и почели су напади на српска села која су паљена и у којима су убијани цивили. То је унело велико узнемирење и страх у Стојановом селу Калиманићи па је од стране мештана села организована самоодбрана у виду стража и патрола по терену како би се обезбедили од евентуалног напада. Међутим, дана 16. 01. 1993. године у 05:40 ч муслиманске оружане снаге су извршиле изненадни напад на цело подручје Скелана па и на Калиманиће. Стојан се у том тренутку налазио испред куће, а његова супруга и син Бориша су били у кући. Он је одмах позвао сина Боришу и са њим отишао у заклон, а његова супруга је са четворо унучади одмах кренула ка Дрини и успела да извуче из обруча и пређе преко моста у Бајину Башту.

Бориша је одлучио да напусти заклон и оде до места где су се налазили браниоци села, док је Стојан отишао у подрум куће Илије Николића, где је провео све време напада. Он је кроз прозоре подрума посматрао све шта се догађа. Непосредно пре уласка у подрум видео је на удаљености од око 10 метара, иза једног заклона, братанца Миленка Николића који је са пушкотраљезом покушавао да одбије напад муслиманске војске. У једном тренутку Миленко је пао погођен и њему је одмах притрчао у помоћ Стојанов син Радивоје, који је покушао да га одвуче на безбедно. Стојан му је тада

повикао да остави Миленка и да се склони у заклон како и он не би настрадао. Радивоје га је послушао и одатле је отишао у своје двориште, али одмах затим Стојан је чуо како је Радивоје закукао. Када је напад престао он је изашао из подрума и пронашао сина мртвог у свом дворишту.

Стојан у својој изјави напомиње и да је, док се налазио у подруму и гледао шта се дешава у селу, видео велики број муслиманских војника који су били у униформама и имали су црвене траке преко главе. По његовој процени у нападу на Калиманиће је учествовало око 300 војника и то углавном мештана из суседних села Добрака, Пећи, Згуња, Гаја итд. Највећу штету приликом овог напада нанела је група коју је предводио Зука Делић, а која је напала Калиманиће из правца Дрине.

Један број мештана је заробљен и одведен у затвор у Сребреницу, а међу њима и Живановић Богдан који је у том затвору преминуо због рана које је задобио док су га тукли. Како је изгледало заробљавање мештана у својој изјави описује Митровић Милева. Она се на дан напада налазила у кући у Кушићима заједно са сином Станком који је инвалид јер има, као последицу лоше прељезаних богиња, онеспособљену десну руку и ногу, деформисану вилицу, говорну ману, а поред овога је боловао и од падавице. Када је зачула прве пуцње, Милева је спремила Станка и са њим пошла на брдо изнад куће како би видели шта се дешава. Ту су им се придружиле Митровић Станија, Миленија, Милена и њена ћерка Стана. Док су они гледали шта се дешава наишла је група наоружаних Муслимана који су узвикнули „хватајте их живе“. На брду су одмах ухваћене Митровић Станија и Милена и том приликом је Станија била рањена. Милева је са сином и Митровић Миленијом почела да бежи ка Скеланима, али их је група муслиманских војника брзо сустигла и заробила. Са њима су тада ухваћени и Даница из Прибовића, Марковић Илија и његова супруга Душанка из Кушића, који су такође бежали од напада у правцу Скелана. У тренутку када су их ухватили на путу којим су бежали, један од војника је пуцао и убио Марковић Илију, док је његову супругу Душанку ранио. Тада се, мало даље, на једној ливади иза стога сена, појавио Ристић Владислав и чим су га припадници муслиманске војске спазили, пуцали су и убили га. Његова супруга Дана, која је такође била скривена иза истог стога сена је успела да неопажено побегне.

Са овог места, двојица војника су их спровели даље, док су остали отишли у село да пале куће. Након пређеног километра, Марковић Душанка је пала на пут пошто је била рањена и тада је један од војника пуцао у њу и убио је. Милева напомиње да су Илија и Душанка имали преко 70 година.

Потом су даље наставили пут све до места званог Згуње, где су обавили претрес заробљених Срба, око којих је убрзо почео да се скупља велики број муслимана из Добрака, међу којима је било и жена. Милева је међу њима препознала Османовић Омера. Након претреса почело је испитивање. Од њих се тражило да кажу где су им мужеви и синови, да ли знају нешто о судбини појединих Муслимана и да ли су они заробљени и слично. Том приликом су малтретирали и тукли Станка, подносили му нож под грло

и претили да ће му одсећи уво, на шта је Милева реаговала и покушала да га одбрани, али је у том тренутку један од Муслимана ударио по глави.

Након овога су их на кратко оставили на миру и тада је Милеви пришао један човек, кога она познаје од раније и зна да се зове Суљо, и питао је да ли зна нешто о његовом сину. Када је то видео Османовић Омер он је пришао заробљеној групи Срба и прво почео да туче Миленију по стомаку и глави тако јако да јој је избио зубе. Затим је песницама тукао Милеву по глави и телу, а онда је ципелом ударио по десној цеваници тако да јој је одрао сву кожу и повредио ногу, због чега и данас носи ожиљак.

Заробљеници су остали на овом месту све до мрака, а онда су наставили пут даље. Пролазећи кроз једну шуму, Милева је искористила чињеницу да је мрак и успела да се извуче и побегне према Дрини. Рано ујутру је стигла до Скелана, где су је онако премрзлу и претучену одвезли у болницу у Бајиној Башти у којој је провела 15 дана.

Остали заробљени Срби су одведени у село Пољаке где су преноћили, а сутрадан су одведени у Сребренички затвор. Станко је путем размене ослобођен након три седмице. Он је након размене причао Милеви да је тучен у затвору и она је могла да види модрице које је том приликом задобио.

Заједно са Станком размењени су и други заробљени Срби, за које Милева наводи да су неки од њих били у веома тешком стању и да су се на њима видели трагови мучења и зостављања.

Приликом овог напада убијен је велики број људи и то: Ристић Иванка, Ристић Митра, Мијатовић Владо, Ристић Новак, Јанковић Миленија, Митровић Радивоје, Ковачевић Радисава, Митровић Даринка, Ристић Миленка, Јаковљевић Милија, Милановић Марко, Димитријевић Александар, Димитријевић Радисав, Глигић Александар, Марковић Илија, Ракић Драгомир (рођен 1940. године), Ракић Драгомир (рођен 1957. године), Лукић Миленко, Живановић Добрина, Ракић Новак, Ранкић Драгомир (рођен 1953. године), Ранкић Драгомир (рођен 1940. године), Ракић Миломир, Ракић Радиша, Ивановић Миле, Ивановић Предраг, Ивановић Желимир, Максимовић Дамљан, Павловић Жарко, Павловић Анђелко, Трифуновић Милорад, Трифуновић Видосав, Јањић Шћепан, Јањић Симо, Јовановић Милан, Марковић Милун, Миловановић Миленко, Милошевић Драгоје, Ристић Радо, Митровић Мирко, Ковачевић Радосава, Јаковљевић Милоја, Ракић Тадија, Николић Радивоје, Тодоровић Петко, Димитријевић Драган, Јањић Анђа, Секулић Гордана, Јаковљевић Миленко, Максимовић Саво, Неђић Роса, Симић Радован, Живановић Филип, Живановић Стоја, Милошевић Радоје, Ракић Драгомир, Ристић Владислав, Милановић Илија, Ристић Рада, Милановић Душанка, Ракић Мирко, Тодоровић Миленко, Живановић Никола, Илић Небојша, Николић Миленко, Ристић Мићо, Митровић Радиана и Живановић Богдан, док је 88 лица било рањено.

Након што су тела настрадалих у овом нападу извучена, иста су медицински обрађена и из извештаја др. Зорана Станковића се може видети да су нека тела имала трагове масакрирања.

Сведок Продановић Зоран наводи да је 17. 01. 1993. године учествовао у извлачењу људи страдалих у нападу претходног дана. Испред куће Живановић Филипа пронађена је убијена Живановић Стоја, док је на прагу куће лежао мртав Филип. Одело на њему је било исцепано, а Зоран наводи да је Филипов врат са десне стране био прободен ножем и да му је на једној руци био одсечен мали прст. Друге ране су биле нанете ватреним оружјем.

Након извршеног напада и протеривања и убијања становништва, муслимански војници су опљачкала сву имовину из кућа и помоћних објеката у селу, које су потом запалили, а исто тако су одвели стоку, однели пољопривредне машине и грађевински материјал.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Скелани, састављеној дана 25. 07. 1993. године, број КУ 63/93, као и према списку из дневника догађаја који су водиле муслиманске снаге и изјавама сведока, одговорни за овај напад су: Орић Насер, Турсуновић Зулфо, Тихић Ахмо, Мехољић Хакија, Омеровић Сафет, Дудић Мирсад, Хасановић Хасан, Омеровић Смајил, Хасановић Сејид, Алић Сабахудин, Сулејмановић Мевлудин, Смајиловић Омер, Сулејмановић Шефкет, Бегановић Вехаб, Хасановић Цемаил, Сулејмановић Јусуф, Омеровић Шефик, Алић Хасан, Хасановић Неврес, Хасановић Јакуб, Хасановић Теуфик, Омеровић Бехаија, Омеровић Рамиз, Омеровић Мевлудин, Авдић Един и Емкић Хајро. Сведок Продановић Зоран наводи да је од нападача по гласу препознао Карић Сенаида, Харабаша Шабана, Харабаша Хазима и Харабаша Хусеина. Секулић Мирко наводи да је, између осталих, у нападу на Скелане учествовао и Амир Мехмедовић.

46. Калабаче, Каштијељ, Трново, Коријен и гранатирање Јелачића и Мајдана, Општина Шековићи

Дана 23. 05. 1992. године на Каштијељ су од гранате испаљене са територије општине Живинице погинули Вукајловић Реља и његова супруга Вукајловић Душанка. Они су се у моменту погибије налазили испред своје куће.

Дана 27. 06. 1992. године на Трнову, у близини границе са кладањском општином, пронађено је беживотно тело Челић Давида, чобанина са Трнова, којег су припадници муслиманске војске из Кладња убили десетак дана раније, док је чувао овце на Трнову.

Дана 11. 12. 1992. године припадници муслиманске војске из Каменице су на Калабачама убили Милаковић Цвијана и ранили његову супругу Милаковић Криту, која је поводом овог случаја дала изјаву. Она наводи да се њихова кућа налазила на рубу разграничења линија Војске Републике Српске и Армије БиХ у Сребреници, којом је руководио Орић Насер. Чим је зачула прве пуцње, Крита је одмах истрчала из куће испред које је видела тело Станимира Максимовића које је било окренуто на стомак. Она је помислила да је Станимир мртав па је одмах из страха почела да трчи преко њиве ка засеку Дрињача. Док је бежала на њу је пуцао један војник, за којег она мисли да је то био њен бивши комшија Ћумуровић Шафир из Леминог Брда и погодио је у десну натколеницу. Она даље наводи да је њен супруг Цвијан убијен испред куће али Крита није видела ко је то учинио, а по завршетку напада она се вратила у село где је нашла Цвијаново тело одмах поред Станимира Максимовића за кога се испоставило да је био рањен.

Дана 26/27. 11. 1992. године припадници муслиманских снага из Каменице су из њихове куће која се налазила у Поповићима у непознатом правцу одвели Гајић Милоша и његову супругу Гајић Видосаву. Дана 23. 01. 1993. године на брду Јовик у близини Калабача, пронађена су тела Милоша и Видосаве. Он је убијен тако што му је испаљен метак у главу, док је Видосава удављена марамом.

Дана 16. 04. 1993. године, испред своје куће на Трнову, погинула је Лулић Миланка и то од гранате испаљене са муслиманских положаја из кладањске општине. Том приликом је тешко рањена и њена ћерка Јадранка која је тада имала девет година.

Дана 18. 04. 1993. године на Трново је испаљена граната са муслиманских положаја из кладањске општине од које је тешко рањена (?)таљевић Јеленка (услед лоше копије документа немогуће је видети цело презиме). Она је одмах пребачена у болницу у Милићима, где је истог дана подлегла повредама.

Дана 13. 07. 1993. године припадници муслиманске војске су над Јелачићима и Мајданом из пољопривредног авиона избацили неидентификовану

експлозивну направу велике разорне моћи од чега је више кућа оштећено, док људских жртава није било.

У току 1993. године припадници муслиманске армије БиХ су у више наврата из тенкова и хаубица гранатирали Шековиће. Ови напади су вршени следећих дана:

- 16.04. — 4 гранате
- 17.04. — 7 граната
- 18.04. — 2 гранате
- 19.04. — 9 граната
- 20.04. — 5 граната
- 22.04. — 2 гранате
- 24.04. — 2 гранате
- 25.04. — 3 гранате
- 26.04. — 13 граната
- 16.05. — 2 гранате
- 28.05. — 1 граната
- 09.06. — 4 гранате
- 27.06. — 4 гранате
- 29.06. — 1 граната
- 11.07. — 1 граната
- 02.08. — 1 граната
- 07.12. — 1 граната
- 16.12. — 2 гранате

Од последица гранатирања оштећене су многе куће и помоћни објекти, као и бензинска пумпа, аутобуска станица и фабричка зграда конфекције „Ловница“. Од становништва је лакше рањен Крстић Тодор. (Извор: *Кривична пријава МУП-а, Сјаница јавне безбедности Шековићи састављена дана 24. 12. 1993. године број КУ-15-15/02-37/93.*)

Честић Жељко је дао изјаву у вези још једног страдања које се десило у општини Шековић. Он наводи да је његов отац, Честић Душан, заробљен 23.09.1992. године око 7 ч на линији разграничења званој Раскршће која се налази изнад села Коријен, општина Шековићи, и од тада му се губи сваки траг. Једину информацију коју је Жељко сазнао о свом оцу добио је од Пејић Радета, који је заједно са Душаном био у затвору Рашево (Сребреница). Он му је рекао да је Душан са осталим затвореницима више пута тучен и малтретиран и да је подлегао повредама које је задобио током ових физичких злостављања.

47. Метаљка и Ванџићи

Дана 02. 06. 1992. године у поподневним сатима, јаке муслиманске снаге из Церске под вођством Аљукић Бешира, а по наређењу Хоџић Фериди који је био главнокомандујући у Церској, напале су село Метаљка. У том нападу муслиманска војска је палила куће и помоћне објекте, које је претходно пљачкала, а оскрнављено је и српско гробље где су порушени надгробни споменици на гробовима Вукотић Неђе и Вукотић Милована, док је на надгробним споменицима Павловић Симе и Вукотић Драгице поломљена слика. Приликом овог напада није били жртава јер су становници села Метаљка успели да побегну у Ванџиће.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Милићи, састављеној дана 08. 07. 1993. године, број 15–17/02-КУ–4/93, одговорни за напад на Метаљку су: Хоџић Ферид, Аљукић Бешир, Дедић Ејуб, Дедић Нецад, Дедић Нијаз, Дедић Кемал, Дервишевић Хамдија, Дервишевић Самир, Хусеиновић Хусеин, Хајдаревић Мирсад, Селиновић Заим, Селиновић Едо, Сејменовић Џемаил, Сејменовић Алија, Сејменовић Емин, Мушкић Муниб, Бећировић Мевлудин, Бећировић Халих, Бајрић Асим, Бајрић Шемсудин, Бајрић Авдо, Велић Тазим, Курјак Асим, Челебић Хасиб и Челебић Хамдија.

Дана 08. 02. 1993. године јаке муслиманске снаге из Церске, предвођене Хоџић Феридом и Меканић Бећиром, у јутарњим сатима извеле су напад на село Ванџићи које је том приликом опљачкано и спаљено, док су живот изгубила два цивила, брачни пар Марко и Марија Дошић, који су убијени из ватреног оружја на кућном прагу.

Дошић Сретен, који је преживео напад, у својој изјави наводи да је 08. 02. 1993. године око 6 ч дошао кући јер се претходне ноћи налазио на стражи у селу Ванџићи. Тек што је изуо чизме и сео поред пећи да се огреје зачуо је галаму у селу. Погледао је кроз прозор и видео да већи број Муслимана улази у село и отвара ватру из аутоматског наоружања, а видео је и да су почеле да горе прве куће. Он наводи да су село тада напали њихове дојучерашње комшије из оближњих села Шиљковића, Бећировића и Скугрића. Приликом овог напада изгореле су куће Дошић Марка, који је тог дана убијен заједно са својом супругом Маријом, затим кућа Дошић Томе, Рељић Славојке, Честић Миливоја и Дошић Живојина. Поред кућа муслиманске снаге су запалиле и штале и сена, док су већи број стоке одвели са собом. Сретен је од Муслимана из наведених села препознао Аљукић Ибрана, јер је неко у близини Сретенове куће повикао „гађај Ибране из бацача“ и тада је на његову кућу испалена граната из ручног бацача од које је оштећен кров куће. Поред Ибрана препознао је и Шиљковић Ибру, сина Буљкана из Неђељишта.

Према кривичној пријави МУП-а, Станица јавне безбедности Милићи, састављеној дана 08.07.1993. године, број 15-17/02-КУ-5/93, одговорни за напад на Ванџиће су: Хоџић Ферид, Хукић Шабанија, Мехмедовић Рамиз, Сулејмановић Ибро, Бећировић Шахбаз, Бећировић Сафет, Бећировић Мехмедалија, Шилковић Ибро, Аљукић Ибро и Меканић Бећир. Допуном кривичне пријаве МУП-а, Станица јавне безбедности Милићи, састављеном дана 07. 12. 1996. године, број 13-3/02-230-188/96, додато је још једно лице: Шећировић Мустафа.

48. Убиства мештана у Сребреници

Сребреница је пре рата била мултиетнички град у коме се живело мирно и без икаквих проблема. Међутим, почетком ратних дејстава у БиХ такво стање се знатно променило. Међу становницима града се осећала узнемиреност и они су почели да одлазе на друга места где су се осећали безбедније. Крајем марта и почетком априла 1992. године било је јасно да ће се рат пренети и на подручје Сребренице па су становници све интензивније почели напуштати град.

Дана 08. 05. 1992. године убијен је народни посланик Горан Зекић, што је натерало преостале Србе да напусте Сребреницу, па је у граду остало само 21 лице српске националности. Мало након убиства Зекића град су заузеле муслиманске оружане формације, а за њима су стигле и избеглице Муслимани из других места. Срби који су остали у граду били су изложени сталним малтретирањима, а убрзо су почела и прва убиства.

Једна од настрадалих Срба у Сребреници је и Милановић Радивојка звана Рада. Рада је као медицинска сестра била ангажавона у хитној служби дома здравља, због чега није могла да напусти Сребреницу, већ је остала и даље обављајући свој посао. Она је неутврђеног датума, у другој половини 1992. године убијена, пошто је неправедно оптужена да није лечила муслиманске војнике по правилима медицинске науке. Њено тело никада није пронађено. У време овог убиства командант муслиманске војске у Сребреници био је Орић Насер.

Маја месеца 1992. године убијен је и Марковић Мирко, звани Милко.

Његов син Марковић Милан у својој изјави наводи да је дана 06. 05. 1992. године, заједно са својим родитељима, оцем Мирком и мајком Драгицом напустио Сребреницу и отишао у Залазје. Међутим, Мирко се истог дана вратио у Сребреницу, а следећег дана Милан је отишао код њега и у разговору са њим сазнао да његов отац не жели да напусти свој стан. Након овога Милан је одлучио да опет оде до Сребренице са намером да пронађе оца како би поново пробао да га убеди да напусти Сребреницу око које су се већ водиле борбе. Међутим, на овом путу у близини насеља Видиковац Милан је видео возило у коме се налазио Зекић Горан који је био мртав. То је био разлог због кога је он одустао од даљег пута, тако да оца више није ни видео. Сутрадан су из Сребренице изашли још неки грађани, међу којима и Миловановић Милош, који је обавестио Милана да му је отац остао у Сребреници и поред њиховог убеђивања да пође са њима и то је била последња информација коју је Милан добио о свом оцу.

Када је ВРС заузела Сребреницу у јулу месецу 1995. године, Милан је дошао до једног акта са назнаком војна тајна, „строго поверљиво“, који је био сачињен од стране помоћника команданта за безбедност командне једи-

нице армије Републике БиХ, број 6338, дана 19. 05. 1993. године у Поточарима и потписан од стране Адемовић Сидика. У том акту се наводи да је његов отац заробљен од стране армије БиХ по наређењу „Великог“, за кога се основано претпоставља да је у питању Орић Насер, и предат Омеровић Сафету, званом „Миш“, који га је потом повео према селу Јошева. На овом путу Омеровић га је на свиреп начин мучио, убадајући га ножем, а затим га је палио по ногама, тако да је Мирко на крају подлегао задобијеним повредама.

Истог месеца су нападнути Чичевци, општина Сребреница, и том приликом су живот изгубили: Новаковић Даница, Новаковић Милош из засеока Биљег, и Танасијевић Манојло и Танасијевић Миленко, из засеока Букова Глава.

Новаковић Милан је дао изјаву поводом страдања свога оца Милоша. Он наводи да је цела породица живела у засеоку Биљег све до 15. 05. 1992. године, када је нападнуто и запаљено суседно село Ораховица. Тада су скоро сви напустили Биљег из страха од напада. У селу су само остали Миланов отац Милош, стриц Новаковић Саво и Новаковић Даница. Село је нападнуто дана 20.05.1992. године и том приликом је убијен Милош, док се Саво некако успео извући и побећи у Брежане. Он се након неколико дана вратио у Биљег и пронашао Милошево тело, али је глава била одсечена, па га је тако сахранио, без главе. Приликом Савиног повратка у село, Новаковић Даница је још увек била жива, али је и она након његовог одласка убијена. Према изјави њеног сина Новаковић Ивана, Даница није напустила село са осталим мештанима јер је била скоро непокретна. Иван је након ослобађања Сребренице отишао натраг у село, где је пронашао тело своје мајке, која је била убијена из ватреног оружја. Она је била закопана на једној ливади у засеоку Биљег, а нешто касније је тело ексхумирано и она је поново сахрањена у породичној гробници у Чичевцима. Када је била убијена, Даница је имала преко 80 година.

Дана 24. 05. 1992. године од стране припадника армије БиХ, којом је командовао Насер Орић, нападнуто је село Солоћуша, општина Сребреница, које је потом опљачкано и спаљено.

Дана 10. 02. 1993. године, у свом стану, убијени су Зекић Загорка и њен син, Зекић Слободан. Слободан је био инвалид који није имао леву шаку, док је Загорка била болесна и непокретна особа везана за постељу. Наведеног дана Халиловић Емир је у припитом стању на улици пронашао Слободана и почео га тући. Њему је у помоћ притрчао припадник војне полиције Ахмић Омер који није дозволио Емиру да га даље туче. Слободан је потом отишао у свој стан, док је Емир одведен у стан Хабибовић Мунира. Након пола сата Емир је изашао из Мунировог стана и отишао у улицу Рударска број 21, ушао у стамбену зграду и ударцем ногом отворио врата стана Мехмедовић Адила, којег је уз претњу пиштољем присилио да му каже који стан припада Зекић Слободану. Затим је изашао из Адиловог стана и отишао до стана у коме су се налазили Слободан и његова мајка и ударцем ногом развалио врата која су била закључана. По уласку у стан, он

је са пиштољем у руци почео ударати Слободана у главу све док га није усмртио, а затим је на исти начин ударао и Загорку све док и њу није убио. Обдукциони записници које је направио др. Зоран Станковић након прегледа тела Слободана и Загорке потврђују да су они убијени на описан начин.

Поред овог злочина, Халиловић Емир је дана 27. 07. 1993. године отишао у Сребреничку болницу где је пронашао Крсмановић Стојана, који се тамо лечио, и убио га са три хица из пиштоља.

Дана 10. 05. 1993 убијени су Димитровски Крсто и његова супруга Велинка.

Њихов син, Димитровски Станимир, дао је изјаву поводом смрти својих родитеља. Он наводи да су по избијању ратних дејстава у БиХ Крсто и Велинка остали у својој кући и да се са њима дописивао путем Црвеног крста током 1992. и почетком 1993. године. Међутим, октобра 1993. године Станимир је добио информацију да су му родитељи страдали и то тако што му је отац убијен од стране непознатог лица у месту Казани приликом скупљања пакета хуманитарне помоћи који су бацани из ваздуха, а пар сати касније убијена је и његова мајка у кући и њу је наводно убило лице са надимком Шара, који је тада живео у њиховој кући као избегло лице из Братунца. Станимир наводи и да је према његовим информацијама Велинка убијена из ватреног оружја, као и Крсто, који је поред тога и више пута убоден ножем. Њих су сахранили становници Сребренице који су их познавали, а 2005. године тела су ексхумирана и идентификована путем ДНК анализе.

Исте године у Сребреници је ликвидирана још једна српска породица, Стјепановић Анђа и њен сина Михајло. Михајлова супруга Стјепановић Милица наводи да је њега и свекрву последњи пут видела дана 05. 05. 1992. године када је напустила Сребреницу и са децом отишла за Љубовију. Након тога, она се са њима чула телефоном у јуну месецу и тада јој је Михајло рекао да је Сребреницу заузела армија БиХ. То је био последњи разговор који је Милица имала са њима и од тада више ништа није знала о њиховој судбини све до изласка других српских породице из Сребренице од којих је сазнала да су Михајло и Велинка убијени. По њиховој причи, они су изведени из куће и ликвидирани на непознатом месту. По завршетку рата Милица је од познаника, које из безбедносних разлога не може именовати, сазнала да су Михајло и Велинка ликвидирани у Поточарима од стране лица са надимцима „Кемо“ са Пала и „Манђа“ у јулу 1992. године. Наиме, они су око 22 ч изведени из куће и убачени у камион у којем су се већ налазила и друга лица српске националности, а затим су превезени до Поточара где су убијени. Милица је одмах након сазнања да је њен супруг убијен пријавила његов нестанак Црвеном крсту, али ни до данас није пронашла његове остатке, као ни остатке своје свекрве. Она је од једног пријатеља добила информацију да су Михајло и Велинка највероватније сахрањени у кругу бившег објекта кланице у Поточарима. Исто тако је добила информацију да су њих двоје ликвидирани на мосту у Поточарима који се налази у непосредној

близини кланице и то тако што је једно од њих двоје убијено из ватреног оружја, а друго заклано ножем.

Орашанин Станиша је са својом супругом Љиљаном био један од последњих Срба који су изашли из Сребренице и у својој изјави је описао како је изгледао живот у Сребреници. Он наводи да је одлучио да остане у својој кући јер је сматрао да је ратно стање пролазно и да ће се живот поново нормализовати. Живот у Сребреници је тих дана био веома тежак. Станиша и Љиљана су били свакодневно изложени разним малтретирањима, најчешће од стране муслиманских избеглица, који су бацали камење на њихову кућу и разбијали прозоре, упадали у помоћне просторије и односили ствари. Исто тако су му у неколико наврата, током ноћи, непозната лица опљачкала 23 дупле кошнице. Поред овога два пута је вршен и претрес куће од стране припадника муслиманске војне полиције. Првог пута су дошли њих петорица и рекли Љиљани да су чули да у кући имају велике количине хране и потом су однели сву храну коју су пронашли. Поред хране су однели и лекове и све вредније ствари које су могли понети са собом. Станиша је међу њима препознао само Мустафић Хидајета из Склана.

Другог пута претрес су преко дана извршила тројица полицајаца. Они су извршили детаљан преглед стана и све су детаљно претресали, почевши од гардеробе и покућства па све до слика на зидовима. Станиша је међу њима препознао Сафета и Хајруша из Вољевице код Братунца, док не зна како се звало треће лице, али зна да је из Поточара. Исте вечери Сафет и Хајруш су се вратили и из Станишине куће и изнели део одеће, средства за хигијену и многе друге ствари. Њих двојица су наставила то исто да чине и наредних шест вечери узастопно. У кућу су улазили насилно, тако да су једном приликом поломили и улазну капију. Станиша се због ових претреса, посредством свог кума Делић Суље, жалио Мехољић Хакији који је био командант једне од јединица, тако да су ови претреси престали. Он даље наводи да, због укупне ситуације у Сребреници и свакодневног малтретирања, није смео да излази из куће. Све време је проводио у стану, а ноћу је заједно са Љиљаном силазио у подрум. За неопходне ствари, као што су дрва за ложење ватре и вода, Љиљана је морала излазити ноћу, а том приликом је облачила дугу сукњу да неко не би приметио да је Српкиња. Што се тиче снабдевања храном њих двоје су делили судбину свих осталих Сребреничана, а нешто хране су добијали захваљујући чињеници да је УНПРОФОР строго контролисао да ли се и њима даје следовање. Велико олакшање је било то што су били у могућности да се кришом снабдевају минималном количином воде из малог бунара који су имали у дворишту, па су могли одржавати минималне хигијенске услове. Због оваквих услова живота у Сребреници су се појавиле тешке инфекције коже, вашљивост, масовна епидемија дизентерије, хепатитиса и других обољења. То је трајало све док пролећа 1993. године нису стигли представници међународног Црвеног крста. Негде у то време убијени су Димитровски Крсто и Велинка, а постојале су индикације да ће и Станиша и Љиљана бити ликвидирани, јер су чули да се међу Муслиманима прича да се у њиховој кући налази радио станица.

Поред тога, једне ноћи је у њихову кућу покушао да уђе човек познат по својим злоделима, а за кога Станиша зна само да се презива Алиловић, син Сафета, из Поточара, са још два лица, што је њих још више уплашило. Захваљујући томе што је говорила немачки језик, јер јој је мајка била Немаца, Љиљана је успела да ступи у контакт са представником Међународног Црвеног крста од кога је затражила помоћ, па су их представници Црвеног крста узели у заштиту и њихов положај се мало поправио. Користећи ове контакте и знање језика, Љиљана је стално потенцирала тешко здравствено стање у којем су се она и Станиша налазили и неопходност да се Станиша подвргне операцији простате. Захваљујући томе они су, преко Црвеног крста, УНПРОФОР-а и организације „Лекари без граница“ обезбедили документацију помоћу које су 07. 02. 1994. године изашли из Сребренице.

ИЗДАЊА
ИСТОРИЈСКОГ ПРОЈЕКТА СРЕБРЕНИЦА

1. **Сребреница: Деконструкција једног виртуелног геноцида**, од аутора Стефана Каргановића и Љубише Симића (српски), 2011
2. **Deconstruction of a Virtual Genocide: An intelligent person's guide to Srebrenica**, by Stephen Karganović, Ljubiša Simić, Edward Herman, George Pumphrey, Andy Wilcoxson, and J. P. Maher (English), 2010
3. **Страдање српске Сребренице: фотографски путопис кроз земљу јада и чемера**, од аутора Љубише Симића, 2010
4. **Зборник радова** са Међународног симпозијума у Руској академији наука у априлу 2009. године на тему Хашког трибунала и Сребренице, од групе аутора, одговорни уредник С. Каргановић, 2010
5. **The Star Witness (Крунски сведок)**, у преводу на енглески језик Џона Локланда, од аутора Жерминала Чивикова, 2010
6. **Приказ стања у сребреничком крају петнаест година после завршетка рата**, меморандум Историјског пројекта Сребреница Одбору за људска права Европског парламента (на српском и енглеском), 2010
7. **Босански Атлас злочина Истраживачко-документационог центра из Сарајева: критички осврт**, одговорни уредник С. Каргановић, 2010
8. **Комисија Владе Републике Српске и њен извештај 2004. Године: Кобне последице политичке неодговорности**, Издање Пројекта, уредник С. Каргановић, 2011
9. **Масакар у Сребреници: докази, контекст, политика**, приредио Едвард С. Херман, Издање Пројекта, уредник С. Каргановић, 2011

CIP

ISBN 978-86-88135-11-5

9 788688 135115